

శ్రీరామా! పీఠిక

పురాణములు, వేదప్రతిపాదితములైన విషయములను విపులముగా, మనోహరముగా, దృష్టాంతపూర్వముగా, నుపదేశించుచు, వేదములకొకరీతి వ్యాఖ్యలవలె నుండును. సరసతరములైన సత్కావ్యములును అట్టివే. కావుననే పురాణములు సుహృత్సమ్మితములనియు, గావ్యములు కాంతాసమ్మితములనియుఁ బెద్దలు చెప్పుదురు.

రామాయణ మొక మహాకావ్యము, ఆదికావ్యము ; భారతము నితిహాసమనియు భాగవతమును బురాణమనియు నందురు. కాని యామూడు మహాగ్రంథములను సాధారణముగాఁ బురాణములనియే పేర్కొనుచున్నారు.

ప్రాచీన హిందూదేశ వీరపురుషుల చరిత్రములును, సతీమణుల చర్యలును, ఆయాకాలములందలి సంఘస్థితులును, ఆచారవ్యవహారములును, అప్పటిధర్మములును, సంప్రదాయములును—అన్నిటికంటె ముఖ్యముగా—సర్వకాలానుకూలములై, యిహపరసుఖసాధనములై, సర్వజనావలంబనీయములైన సనాతనధర్మములును, హిందూదేశవిశిష్ట మహాపరమార్థలక్ష్యములును, దెలిసికొనఁ గోరువారి, కవి యుపయోగించినట్లక్ష్యగ్రంథము లుపయోగపడవు.

కాని యొక చిక్కున్నది. జిగురుతోను, పెచ్చుతోను, పీచుతోను నుండు పనసపండు శ్రమపడియొలిచి, తక్కిన భాగములు త్యజించి తొనలుమాత్రము తినునట్లు, ప్రయాస పడి గనిత్రవ్వి, మట్టిలోను తాలనడుమను నుండు మహారత్నములఁ గొనునట్లు, పెక్కర్థవాదముల నడుమను, అతిశయోక్తులనడుమను, అసత్యకల్పనముల నడుమను, దేజరిల్లుచున్న యామహాసత్యములను మనము గ్రహించి, యాచరించి, యిట నటఁ గూడ సుఖపడవలెను.

నీరక్షీర విభాగము చేయు హంసవలె, శ్రీరామకృష్ణ పరమహంస స్వామివారి జ్ఞానపుత్రుఁడగు శ్రీవివేకానందస్వామివారు, తన పౌరాణోపన్యాసములలోఁ, బ్రధానా ప్రధాన విషయముల నెట్లు వేటుపటుచుకొని మనము పురాణ పఠన లాభము నొందనలెనో, చెప్పకయ చెప్పినారు.

రెండేండ్లక్రిందట, బాలుర యుపయోగముకొఱకు, అట్టి యుపన్యాసముల నాల్గిటిని దెలిగించి “శ్రీవివేకానంద స్వామినారి పౌరాణోపన్యాస చతుష్కము” అనుపేర నొక పుస్తకముఁ బ్రకటించితిని. ఆయుపన్యాసకుని మహిమ బాలురకుఁ దెలియవలయునను నుద్దేశముతో మద్విరచితమగు “శ్రీవివేకానందస్వామిప్రశంస” యను నొక వ్యాసముచేర్చి పెంచి దానినే “పురాణకథలు” అను నామాంతరమున నిప్పుడు ప్రకటించుచున్నాను.

నిశిత నిష్పక్షపాతబుద్ధితో, సర్వజన శ్రేయోభిలాష
తో, జేసిన స్వామి సదుపదేశముల లాభము నాంధ్రదేశ
విద్యార్థులందఱును బడసి బాగుపడుదురుగాక !

లోకాస్సమస్తా స్సుఖినోభవంతు !

పితాపురము, }
10-1-1927. }

కూచి నరసింహము.

విషయసూచిక.

పొరటి.

1.	శ్రీ వివేకానందస్వామిప్రశంస	...	1
2.	శ్రీమద్రామాయణకథ	...	21
3.	శ్రీమహాభారతకథ	51
4.	జడభరతునికథ	99
5.	ప్రహ్లాదునికథ	107

శ్రీరామా.

శ్రీవివేకానందస్వామి పత్రం.

అశక్త్యాః ప్రియతమో మాం యే జనాః పశ్యంతే
తేషాం నిత్యభియుక్తానాం యోగక్షేమం వహన్మ్యహమ్.

(భగవద్గీత.)

ఉ దారకరుణాచిత్తు లగుమాచ్యుభువుగారు భగవత్ప్రేరణమున నాకు విశ్రాంతిసుఖ మిచ్చుచున్నారు. వ్యాధి వెనుదీయుచున్న ట్లకపడుచున్నది. మునుపటివలె విశేష శోచ్రమణబాధలు లేకుండ, అప్పుడప్పుడు వార్తా పత్రములు మున్నగువి చదువుకొనుచున్నాను. ఇట్లుండగా నొకనాడు “ఓయీ! వెట్టివాడా! నీపుత్రముచే జవరకు సత్ప్రభువుప్రాపు దొరకి నది అదృష్టవంతుడవు. జవసత్వము లుడిగినచుకన్దలో నిన్నయన కంటిని తెప్పనతె గాదుచు, నీకు గావలయు నైహికసుఖములు పూర్ణముగా నిచ్చుచున్నారనా. నివ్రాండి లేచి యేదో గొణగుకొనుచున్నావు. సరే. ఒక ముత్యంబు నేపు కాబోలు తావళము త్రొక్కుకొనుచున్నావు. అది యు సరే—కాని, నిత్యము ఈ “దుక్కుళ్ళోకరణే”లేమి? ఈవార్తాపత్ర కాపరసక్యసవములేమి? భాషాభివృద్ధిచేసికొని యింకను బాఠములు చెప్పి బాలుక నుద్ధరించెదవా? లోకజ్ఞానము రిట్లపడుచుకొని దేశజరపాలనము లోని లోబులకు సరిపించెదవా? వేదికపై కక్కి యుపన్యాససభ్యములు చేసి యుత్యోగములు సంపాదించెదవా? యూళ్లెదవా? యకస్సుకై జేవులాడుచున్నావా? ప్రజలు నిన్నటివఱకు నెత్తియెడబెట్టుకొని నేడు వనుట్కాగరులతో సాకంపునాకిని జూచుటలేదా? భ్యాతీయుఁ గాం

తాకకములచేటిదే యని యనుకొనలేవా? అదిగాక, నీవేమి లోకమార్గ
చాలగంగాధరుడవా? గాంధీచహాగ్నుడవా? నీబద్ధియెంత? నీకత్తి
యెంత? భుక్తశేవమైన నీబ్రతుకెంత? చాలు! చాలీ! ఇబ్బు బాటుచు
న్నదని, ఇబ్బునాటి యాయించుకంతభక్తి యింకిపోజూచుచున్నావా?
ఈసింహాశలోక నములును శల్లాకాశలోక నములును నీకికకంబునీకరావు
వెనుకచూపు ముందుచూపుగా మార్చుకొనుము. ప్రపంచదృష్టి ఫాద్యమై
నంతవఱకు తగ్గించుకొని కొంచెము పరమార్థనింతలో బడుము. కొలది
గనో గొప్పగనో యితరసుఖము లేఁబడినాలుగేండ్లు చవిచూడనేచూచితివి.
రుచిచూడని పరసుఖముకై ప్రాతూలాడరాదా?" అని యొక యంతర్వాణి
పలికినట్లయ్యెను.

సవరించి నదలివ శ్వేతుచ్ఛమువలె మెలికలుదిరిగి, మనసు వజ్జియొక
మార్గముచు బట్టుచున్నదా యేమి? అని చూచుకొని, తగినగ్రంథపే దైనఁ
బడునిఁ దలపెట్టుకొంటిని.

“ భగవద్గీతా కించిదధీతా ” అనశ్లోకము జ్ఞప్తికివచ్చినది. జ్ఞప్తికి
వచ్చినఁ గార్యమేమి? సంస్కృతము రాదు. వల్లించుకొనరాదా? ధార
నాకత్తి తరలిపోయినది. నిత్యపారాయణము చేసికొనుచు నిర్వాణానంద
మొందరాదా? శుష్కగీతాపారాయణము శుకప్రీతిప్రపాఠమని, వివేక
వివ్యవసంధిగ్ధచిత్తము వెనువెనుకకుఁ బోయినది. కనుక సత్యత్వమైన
భగవద్గీత యందరిని పడయిపోయినది.

ఇక వేదవేదాంతములు—గీతలు—భాష్యములు—యోగశాస్త్ర
ములు—యావద్యమరిగిఁగడములు—చూచి తెలిసికొని, తెలిసికొన్నవి తీవ్ర
ముముక్షువై యాచరిణములోఁ బెట్టి పరీక్షించి చూచుకొని, ముక్తుదై
ముక్తిసాధనములు పరోపకారార్థము విస్పష్టముగా—సాంధ్యములోఁగాని,
యాంగ్లములోఁగాని, వ్రాసిన మహానుభావు లెవరైన నన్నారా? యని
పర్యలోచనము చేసితిని. అప్పుడు వివేకానందస్వామినామము, విద్యు
ల్లతనిలె హృదయాకాశమునందు మెఱసెను.

ఈయన శ్రీశామకృష్ణకరమహాంసగురువశ్యుని ప్రియ శిష్యుడు, జ్ఞాశాపుత్రుడు. అంగసంస్కృతవిద్యాప్రవీణుడు. అడుకొనునయసునందే యత్యవభృత భక్తిజ్ఞానవైరాగ్యచిహ్నము లగపఱచినవాడు. మహావక్త. గురువుగారివలెనే, కామినీ కాంచనములను బూర్తిగా జయించినవాడు. తాను అమెరికాలో నున్నప్పుడు తద్దేశపు మహాధనికురా లొకయామె, దగ్గఱకువచ్చి “స్వామీ! నాసర్వస్వముతో మీకీకరీర మర్పించుకొనుచున్నాను. మీభార్యగాఁ గైకొని నన్ను ధన్యుగాలిని తేయు”డని పలికినప్పుడు నిశ్చలబ్రహ్మచర్యతేజముఁ గ్రక్కజూపులతో నామెచు జూచి “అమ్మా! నేను సన్న్యాసిని. నాకు ధనముతోఁ బనిలేదు. ప్రపంచములోని స్త్రీలందఱు నాకుఁ దల్లులు. నీవొకతల్లివి.” అని ప్రశ్మ్యుత్తరమిచ్చిన కలియుగ శుకమోగిండుడు.

మెడఁబట్టుకొని వంచి చక్కని ముత్యములు ధీసికొమ్మని, యెవరైన సముద్రములోఁ దలమూంచినప్పుడు, ఉక్కిరి బిక్కిరియై “ఊపిరావల లేదు. చచ్చిపోవుచున్నాను. నీ ముత్యములు నాకక్కఱలేదు. బాబూ! మెడవిదిలి రిక్షింపు” మని మరుష్యుఁ డెంతయాతురతతోఁ బ్రార్థించునో, యంత యాతురతతో భవబాధానిముక్తికై భగవంతునిఁ బ్రార్థించిన భక్తవత్సలుడు.

చిన్ననాడే తిలీగ్నోద్రోకముతో, మహర్షి దేవేంద్ర
నాథటాగూరుగారియొద్దకుఁ బిచ్చపట్టినవానివలెఁ బరుగెత్తు
కొనిపోయి “మహాశయా! మీరు దేవునిజూచినారా?” యని
యడిగి యలబ్ధకాముడై, శ్రీరామకృష్ణపరమహంసునికడ
కేతెంచి, యట్టే పశ్చించి, చివరకుఁ గృతార్థుడైన తీర్థివై
రాగ్యసంపన్నుఁడు. చదువుకొనురోజులలో, ఒక యాంగ్లేయ
మతబోధకుఁడు రోడ్డుమీఁద విగ్రహారాధనమును దూషిం
చుచు—“నాకట్టితోఁ గొట్టిన మీవిగ్రహ వేమిచేయఁగల
దు?” అనఁగా “పడఁదిట్టినచో, మీప్రభు వేమిచేయఁగలఁ
డు?” అన్నశూరుఁడు. “నీవు చచ్చినతరువాత సరకములోఁ
బడవేయును” అని కోపించి అతఁడు పలుకఁగా, “మావిగ్ర
హము, నీవు చచ్చినతరువాత నిన్ను సరకజ్వాలలలోఁ బడ
వేసి మలమల మాఁడుచును” అని ప్రత్యుత్తర మిచ్చిన మేరు
ధైర్యుఁడు.

. సద్గురుచరణారవిందసేవచే, సమస్తయోగరహస్యములు,
సమస్తధ్యానరహస్యములు, అనుభవపూర్వకముగాగ్రహించిన
పుణ్యపురుషుఁడు. గురుశుశ్రూష చేయుకాలములో, గురువ
దేశప్రకారము, సమూహనిష్ఠుడై, తోడిశిష్యుఁడు దోమకాటు
నకు వెఱచి తొలఁగిపోగా, గొంగళిగప్పినట్లు దోమలు
దట్టముగ మూఁగి దేహమంతయుఁ గఱచినను, కదలక మెదలక
అట్లేయున్న యేకాగ్రదిత్తుఁడు.

అసేతు హిమాచలపర్యంతము తిరిగి, నానాక్షేత్రములు—నానాతీర్థములు—వివిధ దేవాలయములు—సేపించి, ధ్యానవిపాకముచే వివిధధ్యానానుభవఫలముల నాన్వాదించిన భక్తశిరోమణి.

బౌద్ధ, జైన, క్రైస్తవ, తురుష్తాది వివిధమతసారములఁ జక్కఁగాఁ గ్రోలిన సమచిత్తుఁడు. తత్తన్నతగురువులను విరాగులను దర్శించి, చచ్చించి, చెప్పి, నేచ్చి, సర్వమతనామరస్యమును గనిపట్టిన మహోదాధారుఁడు.

గురుకటాక్షముచేఁ బరమావధియగు నిర్వికల్ప సమాధి సుఖముగూడఁ జరిచూచిన ధన్యాత్ముఁడు. అష్టమత సనాతన ధర్మముల ప్రాశస్త్యమును స్వానభివక్షణఁ గనుఁగొన్న సన్న్యాసిసతముఁడు. మహాదేశభీమాని. నిమజ్జతుల దురవస్థను జూచి పెక్కుసార్లు కన్నీరుపడిచిన కరుణామయుఁడు. మైచ్చశబ్ద మెప్పుడు కల్పించినారో అప్పుడే యార్హమతము నడఁగఁద్రొక్కినారన్న కుశాగ్రబుద్ధి. సత్యగ్రహణచతురుఁడు.

మూలగ్రంథములను అభిమానబాష్పకరల దృష్టితో నే చూచుచు భగవద్దత్తమైన స్వబుద్ధి నెవఁడొగడఱుకక, దేశకాలస్థితిభేదములఁ బాటించక, కేవల ప్రాచీనత్వమే నార్వకాలిఁ పరిమాణముగా గ్రహించుచు, ఆచారమే యాచార్యుమని యుచుకొనుచు, అన్యాయములును వికలుత్వభంజకము

లును జేశానర్థదాయకములును, అగు పరంపరాగతములైన
కొన్ని అసమంజసాచారములను అభినివేశముతోఁ బ్రవర్తించు
జేయువారి కాధమొకటి. ఆంగ్లవిద్యావ్యాసంగముచే-సన్మనః
ప్రచారములు మాన్చుకొని పరదేశీయులయొక్క వైషమ్యమున
లకు బ్రమసి, విదేశ వేషభాషాహార విహార వ్యామోహితులై,
మసిపాతలోఁ గట్టి దాచిన మాణిక్యములవలెనున్న సనాతన
ధర్మరహస్యములను గనుఁగొనక, కనుఁగొనలేక, క్రొత్తమత
ములు సృష్టించి, ఉన్న కాసంతయైకమత్యమును దేశమతాభి
మానములతోఁగూడ గంగలోఁ గలుపుటకుఁ గ్రొత్తమార్గము
లు కల్పించినవారి కాధమొకటి. ఈయంతర్బిప్రాయ శత్రు
బాధాద్వయమభ్యమునఁ జిక్కి సనాతనమతము శిల్యమాత్రా
వశిష్టమై యున్నదని పరిపరివిధములఁ బరితపించిన పరివ్రాజక
ఈశ్వరి.

“వీడు సర్వప్రపంచము నొకయాఁపూ పి, గజగజ
లాడించును” అని తనగురువశాఱి భావిసూచకముగాఁ బల్కుట
కర్హుడై పుట్టినవాఁడు. అమెరికా యూరప్పులలో అట్లే
నిష్కలంకప్రవర్తనముతో, నిరుపమానవత్సత్వముతో, ని
ష్పక్షతాతయుక్తివాదములతో, అసాధారణమేధాసంపత్తితో,
అనన్యజామాన్యవైరుషీనునితో, అర్హులతోఁగలముఁ గా
వించి అనేక ప్రసిద్ధస్త్రీపురుషులను శిష్యురారంభఁగొను శిష్యు
లుగాను వేసికొని వైదికమత తృప్తితను స్థాపించి అన్యజా

ములలో అన్నమతజ్ఞాభాశ్రమముల నలకొల్పిన మహాప్రతిభా
శాలి.

ఇట్టి శ్రీవివేకానందస్వామి అపరశంకరాచార్యుడు
కాడా? పూరూప సరస్వతికాడా? మనదేశమూత పుత్రరత్న
ముకాడా? ఆగ్యావర్తమహాతపఃఫలముకాడా? కొననియే,
నే ననుకొనుచున్నాను. పెక్కు రట్లే తలచుచున్నారు.

ఆత్మవిద్యావిషయకమైన సాశయములు నివృత్తిచేసి
కొనుటకై, బ్రహ్మసాక్షాత్కారముకై, శ్రీవివేకానందస్వామి
పడినపాల్లినన్నికావు. ఎన్నితపస్యలు! ఎన్ని యోగసాధన
ములు! ఎంతకాలము చేసినాడు, పాపము! గురుదేవుని ఛా
యాప్రతిమ, భగవద్గీత, దండకమండలువులు, భిక్షాపాత్ర,
కాషాయచేలము—ఇవి తప్ప మఱియెందు లేకుండ, నన్ని
యదనవులు గుహలు చొచ్చినాడు! ఎన్ని తీర్థములలోఁ గ్రుంకి
నాడు! ఎడలు సిద్ధపురుషులను సేవించినాడు! కొంకుజంకు
లు లేకుండ, నన్నిప్రశ్నలు వారికి వేసి, వారు చెప్పినట్లు చేసి,
సందేహపరంపరలు దీర్చుకొన్నాడు! అన్నపానములు లేక
యప్పుడప్పు డెన్నిరోజులు శర్వతారణ్యములలోఁ బర్యటనము
చేసినాడు! సర్వసామాన్యమైన భుక్తిచే యెంతో శ్రమపడ
వలెనుగదా! ముక్తికై యంతశ్రమపడవలయునో ముక్తపురు
షులే చెప్పవలయుగాని యితరులెల్లు చెప్పగలరు? ఆత్మజ్ఞా
నులకు, అభీష్టసిద్ధికిఁ బూర్వము, అనేక బాధలు పడుటతప్పదు.

శివ్యమోక్షానందముకై యంతకష్టము సడినాఁడో, దేశములో ద్వరణముకై యంతకష్టముపడినాఁడు. అందుకై తన శక్తి, తనబుద్ధి, గురుకటాక్షిసహ్యాత్మకమైన తన యమూల్య తత్వజ్ఞానసహము, తనప్రాణము, ధారనోసినాఁడు.

అనేక మహారాజులు శిష్యులై ధనము లభించుకొందు మన, వలదు వలదని నదలీవెట్టివాఁడు. మూఁడునాల్లకంటె ఎక్కువగా సన్నాసి యోగిశక్తిసమాన నుండఁగూడదని, పాముచూచి పాటీపోవు బాలకునివలె, బెక్కుసార్లు తనకు సేవచేయుచుండు ధనికశిష్యులనుండి తరలిపోయినాఁడు. ఇది అమెరికాకు వెల్లకపూర్వము స్వామి మనదేశములోఁ బరివ్రాజకవృత్తిలో నున్నప్పుటిమాట.

గురువునొక నాథకమున చేయుచున్నప్పుడనేకయోగ మహిమనుపపసియు, నది మోక్షావనోధకములని తాఁ ద్సజించుటయేగాక, నాయుపై మీరును జేయుడిని తనశిష్యులకుఁ బెక్కుసార్లు నొక్కినొక్కి బోధించినవాఁడు.

మైసూరుమహారాజుగా నికనాఁడు మిక్కిలి గౌరవించి తనప్రక్క నుచితాసనముకై గూరునుండఁజేర్చుకొని, చనవుల్లో “స్వామీ! మాయాస్థానములోని దివాను, సన్నిధానవర్తులును, ఎట్టివారు?” అని వారియెదుటనే యడుగఁగా, “అన్ని సన్నిధానములలోను నెల్లన్నాఁగో, యచటను అట్లేయున్నారు” అని ఇంకులేక పలికినాఁడు. అంత, మహారాజాయనను లోకలికిఁ

దీసికొనిపోయి “మహాత్మా! గొప్ప వారని మోమోట మించుకయులేక, సమ్ముఖముననే వారినట్లు పరాభవించితిరే!” యని పలుకగా, “మహానాజా! నీవు నన డిగితివి గానఁ, బ్రత్యుత్తర మీయవలసినచేయెను. సన్న్యసించినతినువాత నైనను సత్యమాడవలదా? నిన్నుఁగూర్చి నీకుమారుఁ డడిగినచు, ఉన్నదున్నట్లు చెప్పవాడనే!” యని నిర్భీకుఁడై జవాబిచ్చెను.

ఒకనాఁ డీయనయును, ఇవ్వు గొప్ప యాంక్షేయును, ఒకబండిలోనే కూసుచుండి రెయిలుప్రమాణము చేయవలసి వచ్చెను. స్వామికింగ్లిషుభాష రాదనుకొని సానువులదొంగలని, వంచకులని, సోమరిపోతులని, త్రిచ్ఛూరులని, ఆయువువును, నోటికివచ్చినట్లు వారిభాషతో మాసిచుచుండిరి. స్వామి నిశ్చలచిత్తుఁడై : మిలితనయరుఁడై యూరకుండెను. అంతట నొక స్త్రీషరుకడ ఈముగ్గురును దిగిరి. దాహమగుచున్నది, కొంచెము మంచితీర్థమిప్పించెదరా? యని స్త్రీషస్మాప్తరుగాఁగిని స్వామి యింగ్లిషుభాషతో నడిగెను. అది విని దొరలాశ్చర్యపడి యాడినమాటలకు నొచ్చుకొని, “ఏమయ్యా! యింగ్లిషువచ్చిపూడ, మేమిన్నిమాటలు మిమ్మన్నప్పుడు మిన్నకుంటిరి?” అని యాంక్షేయభాషతో సాంత్వనవచనములాడిరి. “మూఢులరు జూచుటకు, మూఢప్రసంగములు వినుటకు, నాకిది మొదటిమాటగాదు” అని స్వామి యింగ్లి

మహానే జనాబిచ్చెను. దొరలకుఁ గోపమువచ్చి కన్నులెత్తి పడెను. అట్టివానికి నేను స సిగ్గుపడనైయే యున్నానని చెట్టి పట్టు స్వారి తొమ్మిదిపెంచి, యిరువముద్దలవలె నున్న చేతి కంకలరు వారిదృష్టిపథమనఁ బటవెను. ఇక మర్యాద దక్కదనికఁబోయి క్షురుపునుని పల్కి మఱి మాటాడక దొరగార్లు వారిదారిని వారు తొలఁగిపోయిరి.

“ శివోహ ” మ్మను హ్యో మరభవమునకుఁ జెచ్చు కొనఁగోరి జీవేశ్వరైక్యారుసంధానముకై చేయప్రయత్నము లలోఁ బైమెట్లు పట్టుపడనప్పుడును, అమోఘులైన దేశోక్త రణాధనము నునస్సునకుఁ దప్పకప్పుడును, స్వామి గిరిగిరి కొట్టుకొని — “ ఓ శ్రీ గామకృష్ణభగవానుడా ! ఓరల్లి ! జగ జ్జననీ ! మీబిడ్డకి సరమైనదారి చూపి కృతకృత్యునిఁ జేయ రా ? మీయూదేశముచేకదా శిరసావహించి నెఱవేర్చఁ ద్రుక రణసుద్ధిగా నీక్షవహించితిని. కనుగొని రక్షింపుఁడు. మీయ నంత తేజస్వసుని నాకు బ్రినాది పుండు ! ” అని భక్తి బాష్ప ములు పటవయవాట, శ్రీవ్యాకుమారి యూయముమున్నగు పవిత్రస్థానములలో, నెనోనాల్లఱచినాఁడు. అటచియటచి తుదకుఁ దనయభీష్టసిద్ధికిఁ గావలసిన జ్ఞాన తేజోబలమును బూజ్యముగా సంపాదించుకొన్నాఁడు. సుపాదిచుకొని సత్సం కల్పములు నెఱవేర్చుకొని శాశ్వతకీర్తి బడసినాఁడు.

ఇట్టి మహామహునిచరిత్ర చదువు మహాభాగ్యము.

నాకుఁ గలిగినది. హిమచత్వార్యంతమందలి మాయావనిలోని యైత్యతాత్రమమున, శ్రీస్వామి ప్రార్థింపబడుచున్నప్పుడు, గురు సచ్చిద్రమమున, భక్తిభరితాంతరంగులై, ఇగ్గిమభావతో విపులముగా, చక్కగా, అమృతోపమానమైన శైలితో, ప్రాసీద సంపుటములుగా కలకతాలో ముద్రించి విప్రవీరికి పుణ్యముగట్టుకొన్నాను. అందుఁ బ్రథమద్వితీయాసంపుటములు పరమానందముతోఁ బఠించినను. మిగిలిన భాగములు చదువుటకు మహాహిత్యంతతో నున్నాను.

శ్రీసుద్భవవక్త్రతాగ్రంథమునుండి యెత్తి 'మకుటము'గా ప్రాసించుకొని, ఈనాటి యనన్యభక్తుల పూతచరితములందుఁగూడఁ బూర్ణముగా సత్యమకామనందని చూపుటయే, యాన్యాసముయొక్క ముఖ్యోద్దేశము. అందుకై శ్రీవివేకానందస్వామి జీవితమునుండి రెండుదాహరణము లీక్రింద నిచ్చెదను. ఇందులోను భావునెడల నాకుఁగలభక్తి ప్రపత్తులు వెల్లడిపడునుటకును, ఆయన పవిత్రచరణారవిందములకు నాశతసహస్రప్రణామము లంతశ్శుద్ధిగా నర్పించుటకును, ఉపోద్ఘాతమింత పెంపదలసివచ్చెను. శ్రమముచ్చించుదులకుఁ బఠితలు నన్ను వన్నెంతురుగాక !

ఈరూరఁ దిరిగి, యింటింట బిచ్చముతుకొనురోజులలో, ఒకనాడు— "నే నిల్లువదలి సన్యాసినినది అత్త నామో తాతకదానా ? అదగుకొని తినుటకా ? అది నాకు సిద్ధి

పనవ్వుకు భిక్షాటనమేల ? నిలుపేదల బాధించి నేడిసినందు
 వలన ఫలమేమి ? విడికేడు బియ్యము మిగిలిన బేదవారి బిడ్డ
 కొకమున్న దక్కినదన్న మాటగదా ! పరమాత్మానలోకము
 నకుఁ బనికిరాని యీసాక్షి శరీరమును నే నేలకాపాడుకొవ
 లెను ? చీ ! చీ ! ఇక నీవృత్తి మానెదను. పూర్వముముత్తు
 వులపూతను బోయెదను. అన్నముతినక, నీళ్ళుత్రాగక,
 ప్రయాణప్రయాసములచే ఈరక్తసూంసాస్థివరాసుయమైన దే
 హమును శుష్కింపఁజేసి దారిలో నెచటి నోవ్రాల్చెదను—"
 అని వివేకానందస్వామి తలచుకొని, దృఢనిశ్చయమునై,
 యొకనుహారణ్యములోఁ జొరఁబడి, నీరాహారములు వర్జించి,
 పగలంతయు నడిచి, శ్రమచే నికఁ గాలుసాగింపలేక, నాయం
 సంధ్యాసమయమున నొకచెట్టికిందఁ జతికిలఁబడెను. చదికి
 లఁబడి, సర్వాంతర్యామి యగు భగవంతునిపై మనసుపెట్టు
 కొని, తదేకదృష్టితోఁ జూచుచుండెను.

ఇట్లుండఁగాఁ గొంతసేపటి కొకపెన్దపులి దూరమునఁ
 గనఁబడెను. క్రమక్రమముగా దృఢదగ్ధతకు వచ్చి, అది
 కొన్నిగజములదూరమున అగి అచటఁ గూర్చుండెను.

స్వామి యాశ్చర్యపడి, " సరే ! బాగుగనేయున్నది.
 మనమిద్దఱముకూడ మిక్కిలి యాఁకలిగొనియున్నాము.
 ఈపల్లెరసాక్షాత్కారమున కుపయోగింపని యీతనుప్రవలనఁ

బ్రహ్మచర్యమున కేమియులాభములేదు. ఇట్టివానితో నాకు మాత్ర మేమిఫని? యువ్యాధిచే నకనకబడియున్న నీకుష్ఠి గహ్వరమునా? బడినచో దీనిజన్మము కొంతగార్థకమగు నేమో? " అని తలపోసినది. పులి హేనిమిషముననో తనమీదబడి తన్ను దీనునని నిశ్చయించుకొని, నిశ్చలుడై, నిశ్చయచిత్తుడై, యెవనిపై ని తవలకు మనసుబెట్టుకొనెనో, ఆయనపైనే దానిని గట్టిగా లగ్నముచేసి, నిర్వాణక్షణమును రీక్షించుచుండెను.

కాని, కూరుచుండికూరుచుండి యేకారణముననో, పులి చుట్టుకున్న లేచి ముక్తయొక్కతో వను బట్టి పోయెను. పోయినప్పుటికిని, అది మరల వచ్చి తన్ను బలించుట తప్పుదనుకొని, స్వామి ప్రాణినిమిషమును దానికై వేడికొనియుండెను. ఎంతసేపు కరువెప్పుకొనియున్నను, అది వచ్చి తిరుగఁగనబడలేదు. అతఁడు రాత్రీయంతయు ఆచ్చెక్కిందనే కడుండి నిద్రనోయెను. తెల్లవాతెను. అపూర్వమైన శరీరబలముతోను, అత్యంతమైన మనోబలముతోను స్వామి నిద్రలేచి తరలిపోయెను. ఆకలిచేతను, దప్పిచేతను, కాలినడకచేతను ఎంతో బడలి సోలి చతికిలబడిన సన్నాసికి, అట్టిదేహబలమనోబలము తెట్టువచ్చెనో, ఎవరిచ్చితో, వివేకానందస్వామి కెఱుక! స్వామియ. కెల్లరకును స్వామియను ఆస్వామి కెఱుక!

మొదట వేసగి. స్వాయి కరినాజకవ్రతము పూని తినుగు
 ముంజెను. తినుగుచున్నది అత్తుష్టమైనదేశము. రాజపుత్ర
 స్థానము. విశాఖభూమి. మధ్యాహ్నకాలమున ఇసుక నీరు
 వ్రాసి తళతళ మేలుకుచు గాజపూసలవలె గన్నులు విడు
 మెట్టుగొల్పుచుండును. బతుకృతి అవిగ్రహింపగ పడును.
 బొంగరములవలె జిన్న చిన సుడిగాలులు అత్తకడక్షిణ
 ములు చేయుచుండును. వేడిమి కలనాట పడి చిత్తుకృ
 లలో మేయుచుండు మేకలుగూడ నొకప్పుడు కానరా
 కుండును.

ఇట్టికాలములో వివేకానందకరివ్రాజమును కర్యట
 నము చేయుచుండెను. కావియ గీ, కావిశాస్త్రి, తప్ప దగ్గతి
 మజియేవిధమైన అపయిలేదు. సాధారణముగా కట్టిన నో,
 కొబ్బరిక పంతుల నో, చేసిన కమండల వోకటి చేతి నుంచు
 కొనెనువాడు. అదిగూడ ఎక్కడఁ బోతవేసినాడోకాని,
 కుప్పమ లేదు.

తిరుదేవేములకొండ, గొన్న పూటలోనుండి యొక వరి కునితో
 తిరుదేవేములకొండ పూట గాను వేయుచుండెను. స్నేహన స్నేహము
 మొదలు పంతుల స్నేహమున మంచి స్నేహితిగాను గాని, చేతిలో
 నేమియుండ జెప్పకపోవుట వలన గాతొలు పాడు మాటవినిపిం
 చుకొనక యే, మజియొక వోటికి బోవుచుండెను. పాడు

మతల నచ్చుసరికి, రెయ్యిల కూసి స్తేషయమంది పోవుచుం
డెను ఇట్టిస్థితిలో స్వార్థ వాహనాంతి గావించుకొనుట
కవకాశము లేపోయెను. జహ్వా అపొవృత్తుడెను.

సహజధికుఁ డైనవర్తకునకు, సన్న్యాసులన ను, సాధు
వులన్నను, పరమాసచ్యము. డబ్బుగలవాఁడగుటచేతఁ గావల
సినదాల్లు, భక్త్యము, పాపము, చ్ఛవినుచిసీళ్ళు, కొని ఆర
గించుచుండెను. ఆరగించుటలో నేమియుఁ దప్పులేదుగాని,
అతఁడు స్వామినిగాని నప్పుచు, వెక్కిరించుచు, మర్మభేదన
ములగు మాటలాడుచు, మిక్కిలి బాధపెట్టుచుండెను. ఇది
కడుశోచనీయము.

చివర కిందమును “తాఁగూర్పు” అనుశ్లేషములో, అట్టి
జన్మాలమున దిగిరి. డబ్బులేని వివేకానందునియొక మెనకు
చూతును? నుండినీళ్ళు దొరకనవిగావు సరికదా, తలుదాఁడు
కొనుటకు స్తేషములో నీడల చల్లనిప్రదేశమునకు దొరక
లేదు. పైతాళి తడుపుకొని, పదిములు నుండిపోయి బయటి
మురుకయీకఁ బఱచుకొని, యొకస్థానమునకు వెళ్ళాడు
కొని, కూచుండెను. ఆయనయెఱుటనే కొంతమొద్దాదిమునకు
చల్లనిచోట, మృదులాస్తరిణముమీఁద చుట్టించు, సనుసల్లోగ
పదార్థములు పెట్టుకొని, వర్తకుఁడు నక్షుచిక్కుచున్నట్లు నూరు
చుండెను.

క్షమాచునుండి మూలకల కల... క్షమాచునూ ! ఇటు
 చూడు ! ఆహా ! ఎ తన... చూచినప్పుడు ! ఎంతమందిమంతము
 లైన లక్షమిశాయియుండెను ! ఈపూరి... చూడు ! ఏమియు
 దువైనపూరి ! ఇనవి... ము నేను ఆవ్యానునముగాడిని దివ్యా
 వందభరితుడనాచునా నే ! నీగహచారమేమి కాలినది ?
 సన్యాసము పుచ్చుకొని యేమిబావుకొనుచున్నావయ్యా ?
 మర్రినూగులాగున నుంటివిగదా, ఏకోపనిషేపిని, డబ్బు
 సంపాదించుకొని సుఖపడదా ? అర్థశరిత్యాగము అనుత్యా
 గమునీనికి దింపదా ? ధనహీనుడు బుద్ధిహీనుడుగాడా ?
 చేయు, జేయును వట్టివైనప్పుడు, పట్టినూతియు వట్టిదిగా
 నుండదా ? విత్తమునలవన్న వెట్టి వెంగళప్ప కీలాస్తి కావలసి
 నదే, ఇంకను గావలసినదే ! చూడు ! నూరిచుండుటకు నాకీ
 స్నిగ్ధచిత్రాసనము — నీకు కనకనలాడు కలకుటిసుక నేల !
 తినుటకుఁ ద్రాగుటకు నాకు మంచిమంచిభక్త్యుపాసేయము
 లు—నీకు మాఁదె... పు, ఎడె... గొంతుకయును ! తెచ్చి
 పెట్టుకొన్న కష్టమును తృప్తిగా తీజికగా అనుభవింపుము ”
 అని నాప ! నూవర్తకుడు స్వామిని ఊరకుండనీక పిలిచి,
 దెప్పుచు, పెనవులు బిగించిచూచుచు, పరిపరనవ్వుచు,
 గొట్టెనువేసి తినుచు, గురికనువేసి త్రాగుచు, తెగదేన్నును
 బలువిధముల బాధిపెట్టుచుండెను.

శుద్ధసర్వస్వభావుడగుస్వామి యాపరిహాసవాక్యముల

కురు, అవస్థాశ్చేష్టితములకురు, ఏమాత్రమును గినియక,
చలింపక, తితిత్వావిగ్రహమువలెఁ గూరుచుండెను.

అంతలో నాగ్రామనివాసియే యొకఁడు, కుడిచేత
నుకమూటయు లోటయును, ఎడమచేత శీతలసుగంధినలిల
పూర్ణమైనయొక మట్టికూజాయును వట్టుకొని, కక్షములో
నొక తెల్ల చిన్నదుప్పటియును, ఆశ్రరణమున కుపయోగించు
నొక చిన్నమెత్తయును బెట్టుకొని, పరుగుపగుగున వచ్చి, స్తేష
నులోఁ జొచ్చి, శుభమైనయొకచోట దుప్పటిపఱచి, మూట
విప్పి, యందలి వివిధభోజనపదార్థములను దానిపైనమచ్చి స్వా
మికడకు సాగ్రామముతో వగరుచుకొనుచు వచ్చి, “బాబాజీ!
దయచేసి యిటువచ్చి, తమకు నేదెచ్చినయూహారమును వేగ
భుజింపుడు.” అని ప్రార్థించెను.

అప్పుడు నెటుపొమ్మిం చెనో, తెచ్చినయూతఁ డెవఁ
డో, యనుమాత్రము నెఱుంగని స్వామి యాశ్చర్యమును,
ఇంతవఱకు నపరిమిత పరిహాసములు చేయుచు, ఇప్పుడు వెల
వెలఁబాఱినముఖముతో, నాకనోటితో, దెఱచినకన్నులు
మూయకుండ, జూచుచు నిర్జీవప్రతిమవలె నున్న వర్తకుని
యాశ్చర్యమును, ఎవఁడు మాటలతో వర్ణింపఁగలఁడు?

క్రొత్తగావచ్చినతఁడు “బాబాజీ! ఆలస్యముచేయకుఁ
డు! వచ్చి వెంటనే భుజింపకతప్పదు.” అని స్వామినిబలిమాలి
బలవంతపెట్టుచుండెను.

స్వా—మిత్రమా ! నీవేదో పొరపాటు పడుచున్నట్లు నన్ను ఒకనినిజూచి ఒకడునుకొనుచున్నావేమో! నిన్ను ఒకడును జూచినట్లు నాకు జ్ఞప్తిలోలేదు.

గ్రా—సరిసరి! బాబాజీ! నేను మిమ్ముజూచితిని, చూచితిని, పొరపాటేమియు లేదు. (నర్తకుడు తేజస్వీని వేట్టు కొని చూచుచుండెను. స్వామి యతివిస్మయముతో నిట్లు పలికెను.)

స్వా—అయ్యో! నీమాటలు నాకు దురవగాహములు గానున్నవి. నన్నెక్కడజూచితివి?

గ్రా—బాబాజీ! వినుడు. నే నీయూరి మిత్రులవర్త కుడును. ప్రొద్దున భోజనముచేసి, మామూలుగా, పక్కపై బరుండి కొంచెము కన్నమూసితిని. అంతట నొకస్వప్నము వచ్చెను. అందు శ్రీరామచంద్రయూర్తి నిన్ను—సరిగా నీ వంటిరూపమునే—వేలుపెట్టి చూపి “అదిగో! వాడు, నీ యెదుట సగపడువాడు, నిన్నటిచుండి తిండిలేక, బాధపడు చున్నాడు. ఆబాధయంతయు నేనును బడుచున్నాను. వెంటనే లేచి, పూర్వం కూర్చునేసి యవియుచు, మిత్రులును, చల్లని నుంచితీర్థమును, కూర్చుంటుంటే కొక చిన్నమెత్తయును తెలులుస్తేషమనకుఁ బట్టుకొనివెళ్లుము లెమ్ము.” అని పలికెను. నేను మేలుకొంటినిగాని, అదియేదో సామాన్యపురుషుని అలక్ష్యముచేసి, ప్రక్కకు ఒత్తిగిల్లి, మరలఁ బరుంటిని. అంత

ట, అపారకృపాసముద్రుడగు శ్రీరామచంద్రప్రభువు, తిరుగ
నిద్రలో నగకకి—“ఓరీ! ఏమిరా! త్వరగా లేచి నేనెప్పి
నట్లు చేయవేమిరా?” అని నన్ను బాడిచి లేపినట్లయ్యెను.
ఇక నే నట్లుపేక్షచేయగలరు? ఉలికిపడి లేచి, శీఘ్రముగా
పూరీయను కూరలును తేసి, అవియును తత్పూర్వమే చేయఁ
బడి సిద్ధముగానున్న మంచిమిఠాయియును, గుమగుమలాడు
చల్లని మంచితీర్థమును, ఒక చిన్నమెత్తను పట్టుకొని, వేళ
మించిపోవునేమోయను భయముతో, తిన్నగా ఇచ్చటికి పరు
గుపరుగున వచ్చితిని. వచ్చి, స్వప్నములో సాక్షాత్కరించిన
రెండవమహానుభావుని—మిమ్ము—దూరమునుండియేచూచి
ఆననాటపట్టితిని. పొరపాటేమాత్రమును లేదు. కనుక దయా
చేసి వేడి చల్లారకముందే, తెచ్చినవి ఆరగించి నన్ను భక్ష్య
నిజేయుడు. మీరు మిక్కిలి యుద్భాధతో నున్నారు. ఇక
నాలస్యము చేయకుడు.

(వంటనే స్వామి వెళ్లి సంతృప్తిగా భుజించి, వడుపు
నిండఁ జల్లని మంచితీర్థముత్రావి, మిఠాయి వరకునికిఁ గృతజ్ఞ
తాభివందనము లర్పింపఁబోగా.)

గా—అదేమిబాబాజీ! వలదు, వలదు! వందనములు
నాకా? అంతయు శ్రీరామచంద్రభగవానుని యిచ్చప్రకార
ము, ఆజ్ఞప్రకారము, జరిగినది. ఆయనకు సమర్పింపుడు.

అన్ని పరిహాసములు చేసి స్వామిని పరాభవించిన వర్తకుడు పిడుగుపడిన వానివలె గొంతేపు సశ్చేష్టితుడై యుండి పిమ్మట స్మృతికివచ్చి, బుద్ధిదెచ్చుకొని, పశ్చాత్తుడై, తమింపుడని స్వామిపాదములపై బడి, పాదరజములీసి బొట్టు పెట్టుకొనెను.

స్వామి విస్మయానందభరితుడై, విచ్చిన్నసంశయుడై, కనుగవనుండి పూర్ణపూతభక్తిబాష్పములు కాలువలుగా చెక్కులంటి ప్రవహింప, పైనివ్రాసిన భగవద్గీతాశ్లోక రాజమును స్మరించుకొనెను. స్మరించుకొని, “పరమేశ్వరా! మార్జాలకిశోరన్యాయముగా నిన్నే నమ్ముకొన్నవారికి, శాధలన్నియును పటాపంచలౌనుగదా!” యని నిశ్చలమనస్కుడై భ్యానించుకొని యుండును.

శ్రీరామచంద్రా !

(కాలిఫర్నియాలోని పేండినాను దలి మేక్స్వియర్స్ ఘన

కార్యస్థానమున 1,00 సం॥ జాన్యూవరి 31 వ

తేదీ నిచ్చిన యుపన్యాసము.)

శ్రీ మ రామా యణ ము

సాస్కృతభాషలో వీరపురుష చారిత్రిగ్రంథములు గొప్పవి రెండున్నవి. అవి మిక్కిలి పురాతనములు. పద్యరూపముగా వ్రాసిన యితరములైన ఇతిహాసము లనేకములున్నవి. కడచిన రెండువేలయేండ్లపైనుండియు జనులు సాస్కృతభాష మాటాడుకొనుట మానివేసిగారు. అనునప్పటికిని ఆభాష నేటివఱకు నిలిచియున్నది. ఇప్పటికిని దానిలో గ్రంథములు వ్రాయుచున్నారు. అతిపాఠ్యములైన రామాయణమహాభారతములకు రెండు ఇతిహాసములఁ గూర్చి మీకు నేనిప్పుడు చెప్పబోవుచున్నాను. పూర్వకాలపు హిందువులు అచారవ్యవహారసంప్రదాయములు, అప్పటి ప్రజలధర్మములు, వారివాగరికత, మున్నగు విషయములు అందున్నవి. ఈవిధచరిత్రలలోఁ బ్రాచీనతమమైనది రామాయణము, రామచరితము. అందు వర్ణింపఁబడినది గనుక దానిని రామాయణము న్నారు. అంతకుముందుగూడ పద్యాశ్లోకమైన కొంత గ్రంథకాలముండెను:—హిందువుల పవిత్రగ్రంథములైన వేదములం

దలి పెక్కుభాగములూ విధమైన చందస్సులూ, నావింక బడి
యైన వి; కాని, మూ గామాయనమే పద్మకూపగ్రంథముల
కుఁ బ్రారంభమని, ఏకగ్రీవముగా నొప్పుచున్నది. హిందువుల
దాని నాది కావ్యముగా నుండలేదును వాడును.

దీనిని రచించినది చాల్మీకి, అతఁడొక ఋషి. తరు
వాత పెక్కుకథలు శ్లోకరూపముగా వ్రాసి యాని కంటఁ
గట్టినారు; అటుపిమ్మట, ఆయనవికాని యనేకశ్లోకముల
కర్పత్వము ఆయన కారోపించి చెప్పట సర్వసామాన్యమైన
ఆచారమైపోయినది.

ఇట్టి శాక్తిసభాగము లెన్నియన్నను, ప్రపంచగ్రం
థసన్నిధిలో వచ్చుచున్నదిగాని కరనుమందరమైన పరిపాటి
తో, ఈపుస్తకము పరకరగా మారు నచ్చినది.

పూర్వకాలమందొక పశుచువారండెను; అతఁడే
విధమునను తన కుటుంబమును పోషించుకొనఁజాలకుండెను.
ఒకపామును గలవాఁడుటచే నదకు చాతులు గొట్టు
నొకదోపిడికాఁడై, బాలనారులపై బడి దోచుకొనఁగావచ్చు
ధనముతో అతఁడు తనతలిదాద్రులను ఆలకింపఁజూచు
చుకొనుచుండెను. ఇల్లండఁగా నుండఁగా, నెఱిరోజున నార
దమహర్షి దారిని బోవుచుండఁటగాంచి వాడతని నడ్డగిం
చెను. “నన్నెలనీవు దోచుకొనెదవు? మనుష్యుల దోచు
కొని చంపుట మహాపాతకము సుమా! ఏమి లాభమచే

మీంచి యీ పాపముంతయుఁ గట్టుకొనెదవు ? ” అని ముసీళ్ళ
 దుఁడు మ్రుచ్చునడిగెను. “ అట్టిగెదవేమి ? ” ఈ సాముతో
 నాకుటుంబభరాము నేఁజేసి కొనవలసి యున్నది. ” అని
 తస్కరుఁడు చెప్పెను. “ సరే ! నీకుటుంబమువారు నీ పాప
 ముతోఁ గూడ భోగస్వాము లొనరచుకొనుచున్నావా ? ”
 అని నారదుఁడు ప్రశ్నించెను. “ తప్పకుండ వాగు నాపాప
 మును బంచుకొనెదడు ” అని పలుకుచు దొంగ ప్రత్యుత్తర
 మిచ్చెను. “ మంచిదే ! నేను బా. పోయి డ నన్నిట గట్టి
 గాఁ గట్టి పదిల పఱచుకొని, నీవు నీయుంటికి వెళ్ళి, దోపుడు
 ధనములోవలెనే నీ పాపముతోఁ గూడ వారిపాలు వారచుభ
 వింతు రేమో నీ కుటుంబమువారి నడిగి రమ్ము. ” అని నార
 దుఁడు చెప్పెను. అట్లేచేసి దొంగ వెళ్ళి తన తండ్రి నిట్టిడి
 గెను. — “ నాయనా ! నిన్ను నేనెట్లు పోషించుచున్నానో
 యెఱుఁగువా ? ”

తండ్రి—నే నెఱుంగను.

. దొంగ—నేను దొంగను. జరుల దోచుకొనిచగపుచున్నాను.

తండ్రి—అయ్యో ! అట్లు చెయుచున్నావురా బిడ్డా ? జాతి
 భ్రష్టా ! లేచిపోమ్ము !

తరువాత దలిదగ్గఱనుఁ బోయి “ అమ్మా నిన్ను
 నేనెట్లు పోషించుచున్నానో నీకుఁ దెలియునా ? ” అని
 యడిగెను.

త—నాకు దెలియదు.

దొం—చౌర్య హత్యలు చేసి.

త—అయ్యయ్యో! ఎట్టి ఘోరకృత్యములు చేయుచున్నావురా నాయనా!

దొం—నానిమూల కేమిగాని, నా పాపములో భాగ్యం నెకనా?

త—ఏల పాగ్గొనవలెను? నే నన్నమును దొంగిలినము చేయలేదే!

పిమ్మట ప్రియురాలి యొక్క వల్లె

దొం—మిమ్ముదఱు నే నట్లె పోషించుచున్నానో యెఱుగుచువా?

భార్య—ఎఱుగను.

దొం—నాది గొట్టి దొంగనై పెక్కొడ్లనుండి క్రజలను దోచుకొనుచున్నాను. ఈరీతిగా మిమ్ముదఱును బోషించి సుఖపెచ్చుచున్నాను. నా పాపము పండుకొనుటకు నీవు సంసిద్ధురాలవై యున్నావో లేవో—అది నేనిప్పుడు తెలిసికొనఁ గోరునది.

భా—అట్లెన్నఁచికిని జరుగదు. నీవు నాభర్తవు, నన్ను బోషించుట నీకు విధి.

“అనా! క్రపంచము తీర్చిదేకనా! ఎవ్వరికోసము నేఁ జోరవృత్తి నవలంబించితి నో వారే—అన్నహితబంధువులే—నాపాపఫలములో పంతుగొనుట కిచ్చుగింపకున్నాడు” అని

దొంగ కనువిచ్చి చూచుకొని పరమయోగిని బంధించిన
 కాపునకుఁ దా మరలఁ జని, కట్టుకీప్తి, ఆయనపాదములపైఁ
 బడి, జరిగిన దంతయు విన్నవించుకొని “రక్షింపుము! రక్షిం
 పుము! నేఁ జేయవలయునదేమి?” అని ప్రార్థించెను. అంతట
 నాతనుఁ డిట్లు నెల విచ్చెను:—నీప్రస్తుత జీవనమార్గముచు
 పరిత్యజింపుము. నీకుటుంబములో నెవరికిని నీపై నిజమైన
 ప్రేమలేదని కనుఁగొంటివికదా! కనుక ఈపిచ్చినమ్మకము
 లన్నిటిని విడిచిపెట్టుము. సంపద్యశలో అందఱు నీభాగస్వా
 ములేకాని లేమివచ్చునిమిషమందే నిన్నందఱు విడిచి లేచిపో
 దురు. నీచుంచి పంచుకొనుట కందఱును ఉందురుగాని చెడ్డఁ
 బాలుగొనుపాఁ డొకఁడును గనఁబడఁడు. కాపున మనము
 మేలుచేయుచున్నను కీమ చేయుచున్నను వీడక మన కండయై
 యెవఁడు నిలఁబడి యుండునో ఆయొక్క-నిని సేవింపుము.
 ఆయన మనల నెన్నఁడును విడనాడఁడు.

ఎందుచేత ? ప్రేమలో వినిమయస్వలాభవాంఛ లుం
 డవు గనుక ! దానివలన నెవ్వఁడును అపకర్షస్థితి కెన్నఁడును
 రాఁడు గనుక !

తపవాత ఋషి తపోవిధాన మతనికి బోధించెను.
 దొంగ అన్నియుఁ ద్యజించి అడవికిఁ బోయి అట ధ్యానప్రార్థ
 నలు తదేకనిష్ఠతోఁ జేయుచుఁ దర్కుఁ దాఁ బూర్తిగా మఱవి
 యుండెను; చీమలు తనచుట్టును పుట్టులుపెట్టినప్పుటికిని అతని

కజేమియుఁ దెలియకుండను. అట్లు పెక్కువత్సరములు గడచినపిమ్మట నొకనాఁడు “మునిసత్తమా, లేమ్ము!” అను కంఠధ్వని యొకటి అతనికి వినఁబడెను. స్మృతికివచ్చి “ముని సతముడనా! ముచ్చిచ్చువాడను!” అని యతఁ డనెను. “ఇంకను ఎక్కడిదొంగవు నాయనా? పూతుడవై పుణ్యార్థి వైనావు, నీపూర్వనామము పోయినది. గాఢతపోభ్యాసనిమిత్తుడవై నీనుఁ జట్టుకొనియున్న పుట్టలచుగూడ ఎఱుంగకుండ నుంటివిగాన ఇదితిరుండి నిను వాల్మీకి యందును.” అను ప్రత్యక్షశ్రవణము వచ్చెను. (వాల్మీకి యనఁగా వల్మీకసంఘ పుండు—పుట్టను బుట్టినవాడు) ఇట్లాదొంగయే ఋషియై నాఁడు.

అతఁడు కవియెట్లయ్యెనో యిఁకఁజెప్పెదను. ఒకరోజున వాల్మీకి పుణ్యగంగానదిలో స్నానముచేయుటకుఁ బోవుచుండఁగా, చక్రములుదిరుగుచు నొక దానిమొకటి ముద్దుపెట్టుకొనుచు క్రీడించుచున్న యొకగువ్వకవ యతనికిగపడెను. కనులు పైకెత్తి యాపక్షి విఘ్నమునుగూఁచి యతఁడు సంతోషించుచుండఁగానే వాయువేగమునో నొక యమ్మతనిప్రక్కనుండి పోయి నుగప్పిరుగొట్టిచంపెను. చచ్చి నలఁబడిన చెలువుని దేహముచుట్టుదిరుగుచు ఆడుపిట్ట విలపించుచుండెను. వెంటనే ముఖాస్త్రై వాల్మీకి వెనుకకుఁ దిరిగిచూడఁగా మోకిరాతుఁడు గాన్పించెను. అంతట “దమా వేశమైనను లేని ధురాత్మా!

భూతులమైన నీచేతని దంపతిప్రేమమైనను ఆపజాలదయ్యెను" అను మాట లవశముగా అతనినుండి వచ్చెను. "ఏమిది? ఏమరుచున్నాను? ఇంతకుముందెన్నడును తీరితిగాఁ బలుకలేదే!" అని యాచార్యులపడి యనుకొనుచుండఁగా ఆకాశవాణి యిట్లు పలికెను:—భయపడకుము, నీనోటినుండివచ్చుచున్నది పద్యము; లోకోపకారార్థము శ్రీరామచరిత్రము శ్లోకరూపకముగా రచింపుము. ప్రపంచములో తృథమశ్లోకముల్లు పుట్టినది. ప్రథమకవియైన వాల్మీకినోటినుండి అది జయప్రేరితమై వచ్చినది. అటుపిమ్మటనే అతఁ డతిమనోహరమైన రామాయణము రచించినాఁడు.

పూర్వకాలమందు హిందూదేశములో అయోధ్య యను నొకపట్టణముండెను. అది యిప్పుడుకూడనున్నది. అది యున్న రాష్ట్రమును ఇక్ష్వాకుయోధ్యరాష్ట్రమందును.మీలోఁ బెక్కురుడానిని హిందూదేశపటములోఁ జూచియుండవచ్చును. అది ప్రాచీనాయోధ్య. పూర్వకాలమందు దానిని దశరథుఁ డనునొకరాజు పరిపాలించెను. ఆయనకు ముగ్గురురాణులుండిరి గాని వారివలన సంతానము గలుగలేదు. హిందూదేశశిష్టజనానుసారముగ ఆరాజును, రాణులను, సంతానార్థము తీరవసించుచు దేవతల నుపాసించుచు తిష్ఠియ్యఁతలు వెల్లడి. యొక్క కాలములో నలుగురుకొడుకులుపుట్టెరి. వారిలోత్యమ్మఁడు కాశుఁడు.

యథావిధిగా, ఈనలుగురనందమ్ములును, సమస్త
విద్యలలోను, సంపూర్ణముశిక్షితులైరి. భావికలహము లేమియు
రాకుండ గాజ తనజీవితకాలములోనే తనపెద్దకొడుకును
అనంతరాధికారిగా ఎన్నుకొనుట హిందూదేశ ప్రాచీనాచారము;
అతనిని యువరాజుండురు. యువరాజునఁగా పడుచు
రాజు.

ఆకాలములో జనకుఁడను మఱియొకరాజుండెను;
ఆయనకు సీతయను పరమసుందరియగు నొకకూతురుండెను.
ఆమె యొక పొలములో దొరకెను. భూపుత్రికయగు నామెకుఁ
దలిదండ్రులులేరు. ప్రాచీనభాషయగు సంస్కృతములో సీత
యనఁగా నాగటిచాలు అనియర్థము. జననీజనకులలో నెవరో
యొకరు లేకుండఁగను, ఉభయులును లేకుండఁగను, చోమ
కుండములు పొలములు మున్నగు వానినుండి—మేఘముల
నుండి యూడినట్టి—పుట్టినవారు పురాతన హైందవ
పురాణములలోఁగాన్పించుచున్నారు. అట్టి అతిమానుషావృత
జననములన్నియు సామాన్యముగా హిందూదేశపురాణగాథ
లలో నుండును.

భూసుత గావున, సీత శుద్ధస్వభావురాలు. జనకభూ
పుత్రి ఆమెను పెంచి, యుక్తవయస్సు రాగానే, ఆమెకుఁ దగిన
వరునిఁగనుఁగొనఁగోరెను.

హిందూదేశములో స్వయంవరమును నొక ప్రాచీనాచారముగలను; అందు రాజకన్యలు స్వయముగాఁ దమపతుల నెఱుకొనెదగు. దేశములో నానాభాగములచుండు పెక్కు రాజులను స్వయంవరమునకుఁ బిలుతురు. చక్కనిబట్టలు గట్టుకొని యెవ్వమైన నగలుపెట్టుకొని చేతిలో నొక పూల మాలపట్టుకొని రాచకన్నెవచ్చును; ఆమెతోఁగూడ నొక ఘోషకుఁడును; కన్యాకాములై వచ్చినరాజులలోని ప్రతివానిస్వగూఢ స్వభావములను విశిష్టలక్షణములను అతఁడు ప్రకటించుచుండును; వచ్చి యెరుటఁగూడిన రాజబృందము మధ్యముఁగూడి ఆమెపోవుచు ఆమెకునచ్చిన రాజపుత్రుని మెడలో పూలదండ వేసి యతినిఁ దనభర్తగా నెఱుకొనును. అంతట వారిరువురకు మహావైభవముతో వివాహము జరుగును.

• సీతాపాణిగ్రహణ తత్పరులైన క్షితివతులనేమిలుండిరి; హరధనుస్సరు నొక పెద్దవిల్లుఁదెను. దానిని విటువఁగలవాఁడే యామెను బెండ్లియాడుట కష్టఁడగునని నియమ మేర్పఱిచి ఆస్వయంవరములో నొకఁడీక్షుఁ బెట్టెరి. ఆపనిచేయుటకు రాజు లండఱును ఉపయోగించిన తమయావచ్చియు వ్యర్థమైపోయెను; చిట్టచివరకు రాముఁ జామకాశ్చక్రిమును తన చేతఁ బుచ్చుకొని అవలీలగా దానిని విడిచి రెండుముక్కలు చేసెను. అంతట సీత దశరథపుత్రుఁడగు రాముని తనభర్తగా

నన్నుకొనెను. కరకూనంజవృక్షములైన వేడకలతో వారికిఁ
 జరిగియునుయ్యెను. తరువాతఁ బెద్దికూతును రాముఁడు తన
 యింటికిఁ దీసికొనివెళ్ళెను. వృద్ధుడైన తానిక రాజ్యభార
 వహనమునుండి విరమించి రాముని యవరాజుగాఁ జేయుతఱి
 వచ్చినదని ఆయనతండ్రి తలఁచెను. తదనుసారముగా యవ
 రాజు వట్టాభిషేకమునకు సర్వము సిద్ధపఱుపఁబడెను; సర్వ
 జనులును సంతోషముతో మునిగియుండిరి:—ఇట్లుండఁగా
 కడపటిగాణియుగైకకు చిరకాలముక్రిందట రాజుచ్చిన రెం
 డువరములసంగతి యొకదాసి జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చెను. వెనుక నొక
 సమయమున ఆమె రాజును మిక్కిలి సంతోషపెట్టిగా ఆమె
 కోరిన రెండుకోర్కూలు దీర్తునని ఆయన వాగ్దానము చేసెను.
 “ నను నీకుఁ జేయఁగలిగిన పనులు రెండేవియైనను గోరుకొ
 నుము. ఆవరములు నీకిచ్చెదను. ” అని ఆయన చెప్పెనుగాని
 ఆత్మ దామో యేమియుఁ గోరలేదు. అమాటయే మఱచిపో
 యినదామె. తాని దుష్టచిత్తయుగైక ఆమెసేవకురాలు రామ
 వట్టాభిషేక సమాచారమువలన నంకురించిన ఆమె యసూయ
 వాధారముచేసికొని ఆమెకొడుకే రాజులరువాత రాజ్యమేలు
 వాడైన నంతబాగుగా నుండునని మెల్లమెల్లగా పుల్లులుపెట్టె
 ను; దానికోర్కూలమువలన చివరకు కైక యార్వోన్మాదగిన్న
 తాలయ్యెను. అంతట రాజును ఆరెండు వరములును ఇప్పడి
 మ్మాని కోర్కూలని కాసి కాణికి సలహాచెప్పెను. —ఆమెకోర్కూ

త్రైవేణిభరతుని నీహాసనమెక్కించుట మొనటివరము, రాముని
రాజ్యభ్రష్టుని చేసి యతనిచే పదునాలుగేండ్లు వనవాసము
చేయించుట రెండవవరము.

ఇక రాముడు రాజుబహిష్కారము! కోరినది కరమ
ద్రుష్టమైనవరము ! రాజు అడిగినమాట ఎల్లదప్పుగలదు ! ఈ
విషమస్థితిలో అతని కేమిచేయుటకు దోషకుండెను. అంతట
రాముడే అతని నాలుక్కట్టుచుండి తప్పించెను:—తనతండ్రి
అస్యదోష చుటకుండ తాను మనఃపూర్వముగా రాజ్య
మును వదిలి ప్రవాసముచేయుట కొప్పకొనెను. తనప్రియు
రాలగు సీతతోను, భార్యభకుడగు లక్ష్మణునితోను, పదు
నాలుగేండ్లు ప్రవాసముచేయుటకు రాముడు స్వదేశమును
వదిలి పోయెను; ఎంతచెప్పినను సీతలక్ష్మణులు రాముని
విడిచి యుండమనిరి.

ఈయడవులలో చుండునారెవరో ఆశ్చర్యకుఁ దెలియ
దు. ఆరోజులలో అటవికజాతులను మర్కటము లనెనువారు;
అస్తాధారణబలపరాక్రమములు గలిగినయెడల ఆ “కోతి”జాతి
వారిలోఁ గొంతెవరు రాక్షసు లనెనువారు.

కాబట్టి అట్టికోతులును రాక్షసులును ఉండుఅడవి కే
సీతారామలక్ష్మణులు వెళ్లినారు. కూడవచ్చెదనని సీత యడిగి
నప్పుడు, “సుకుమార రాజకుమారివైన నీవు కష్టముల
కోర్చి అష్టాతములైన అపాయములతో నిండియుండు అడవి

లోనికి నాతో నెట్లు గాగలవు? ” అని రాముడతడు.
 “ రాముడు వెన్నుతోట్టకల సితయును వెన్నెను; గాచప్పుక
 యనియు రాచకనె యనియు నాతో నెట్లు మాటాడగలిగి
 నారు? మీకుముందే నేబోదును ” అని సీత ప్రత్యుత్తర
 మొసంగి వెంట వెళ్లెను. తమ్ముడైన లక్ష్మణుడుగూడ వా
 రితో వెళ్లెను. అడవివొచ్చి కడుదూర మేగి వారు గోవాపతీ
 నది చేరిరి; నదీతీరములఁ జన పల్లశాలలు కట్టకొని రామ
 లక్ష్మణు లేచి తెచ్చిన పళ్లును వేటాడిన లేడిమాంసమును
 దిని బ్రతుకుచుండిరి. కొంతకాల ముల్లు కడవఁగా నొకరోజున
 వికటనిగ్రహయగు నొకరాక్షసి వచ్చెను. అది లంకా(సింహ
 శా)ధిపతయగు రాక్షసునిసోదరి. యథేష్టముగా వనవిహారము
 చేయుచున్న యామెకు రాముడు కంటఁబడెను. చూచువెం
 టనే అతిసుందరాంగుడగు అతినిపై ఆశాకు వలపుజనించెను.
 రాముడు విశుద్ధతముఁడును వివాహితుఁడును గ్గాన ప్రతి
 ప్రేమ చూడఁజాలఁడయ్యెను. పగసాధించుకొనుటకై ఆమె
 రాక్షసరాజగు తనసోదరునిదృకుఁ జని రామభార్యయగు సీత.
 సౌందర్యాతిశయమెల్ల సవిస్తరముగా నతనికి వర్ణించిచెప్పెను.

శ్రీరాముడు మానవజాతిలో మహాశక్తమైన బలము
 గలవాఁడు. అతనినిర్జింహగల నిశాచరులుగాని యితిరులుగాని
 యెవ్వరును లేరు. కావున రాక్షసరాజు మాయలుపన్నవలసి
 వచ్చెను. మాయావియగు మణియొక రాక్షసుని వశపఱచు

కొని అతనిని అతిసుందరమగు బంగారులేకిగా మార్చెను. అది వెళ్లి రాముడున్నచోటిచుట్టును గంతులిడుచుండెను; కాని యుండముచూచి వ్యామోహమునంది సీత దానిబట్టు కొని తనకుఁ దెచ్చిపెట్టుమని రాముని బలిమాలెను. సీతా సుందరక్షణార్థము తనతమ్ముచుంచి రాముఁడు దానిని బట్టుకొనుట కడవిలోనికిఁ బోయెను. లక్ష్మణుఁడు ముత్రించి పల్లశాల చుట్టును ఒక నిప్పులగిడిగీసి సీతతో నిట్లనియెను:—“నేఁడు మీ కేదో కష్టము రానున్నట్లుగపడుచున్నది, కావున మంత్ర పూర్వముగాఁ గావించిన యీవలయమును దాటి పైకివెళ్లకుఁడు. వెళ్లినయెడల మీ కేదోయొక యపాయము తటస్థించును.” ఇట్లుండ నట, రాముఁడు మాయలేకి మేరుదూసికొని పోవునట్లుక బాణమును బ్రయోగించెను. వెంటనే లేడి మనుష్యుఁడుగా మారితీ మరణించెను.

అప్పుడే పల్లశాలకడ “హా! లక్ష్మణా! వచ్చి నాకుఁ జోడ్చుము!” అను ఆర్తధ్వని యొకటి రాముకఁతముచుండి వచ్చినట్లు వినుటచెను. “లక్ష్మణా! రామసాహాయ్యార్థము వెంటనే నీవు విపినముగోనికిఁ బొమ్ము!” అని సీత పలికెను. “అమ్మా! అది క్రీరాముని కంఠస్వరముగాదు.” అని లక్ష్మణుఁడు నొక్కిచెప్పెను. కాని ఆమాట వినక సీత ప్రార్థించి బలవంతపెట్టెగా ఆమెరువదలి లక్ష్మణుఁడు రాముని వెడకుచుఁ బోవలసివచ్చెను. లక్ష్మణుఁడు వెళ్ళినతర్వాత సీత తప్పుర్వము

సన్న్యాసిరూపమును దాల్చియున్న రాక్షసరాజు వచ్చి ద్వారముకడ నిలబడి “ భవతి! భిక్షుంజేహి!” అని పలికెను. “ అయ్యా! కొంచెముసేపుండుడు! నాభర్తగారు వచ్చు తోడనే మీకుఁ గావలసినంతభిక్ష పెట్టెదను.” అని సీత పల్కెను. “ అంతవఱకు ఆగలేనమ్మా! ఆకలి మిక్కుటముగా నున్నది, నీకున్న దేదియో అది పెట్టుము” అని యతఁడు మాటలు పల్కెను. ఆమాటలు విని సీత కుటీరములో నున్న కొన్నిపండ్లు బట్టకొనివచ్చి యిడచునెను. పైకిరమ్మని భిక్షుకుఁడు బహుబోధనములు చేసెనుగాని యామె గిటిదాటి పైకిరా లేదు. “ అమ్మా! నేను పూతుఁడనగు సన్న్యాసిని, నీ వెంతమాత్రమును భయపడనక్కఱలేదు” అనిచెప్పి నమ్మించి యొప్పించెను. ఎట్టకేలకు సీత, మంత్రించి నీచనగిటి దాటి యీవలికివచ్చెను; వెంటనే ఆకుహనాభిక్షుకుఁడు నిజరాక్షసరూపమును కైకొని సీతను పందిబఁ బట్టకొని, తన మాయా విమానము నాహ్వానముచేసి, యెడ్చుచున్న యామెను తాని పైఁ బెట్టకొని వాటిపోయెను. పాపము కేవలము నిరాభాతుత్వాలైన ఆసీతను రక్షించుట కెవరును లేరైరి. రాక్షసుఁడు తన్నట్లు కొంతపోవు నుడ గా ఆమె తనబుజములు మున్నగు వానినుండి నగలు కొన్ని యూడఁదీసి దారిలో అక్కడక్కడ ఖామిపైఁ బడవైచెను.

తావఁబడమెను దనరాజ్యమైన లంకాద్వీపమునకుఁ

గొనిపోయి తనరాణిగమ్మని దురాశలుగొల్పి పలులెఱుగులఁ
దప్పుశ్రీవకుఁ ద్రిప్పఁ బ్రయత్నించెనుగాని పూర్ణపాతివ్రత్య
పుణ్యమారియైన భూపుత్రిక ఆగాక్షసునితో మాటమైవ
నాడకుండెను. వాఁడువానిః శిక్షగా తనభార్యయగుట
కొప్పుకొనువఱకును అహూరాత్రము లామె యొకచెట్టు
క్రింద నివసించునట్లుచేసెను.

రామలక్ష్మణులు పర్ణశాలకుఁ దిరుగవచ్చిచూడఁగా
సీత కనఁబడక పోవుటచే అపారదుఃఖమునొందిరి. ఆమె యే
మైవదో యూహింపఁజాలకుండిరి. సోదరులిద్దఱును ప్రతిచోట
సీతను వెదికుచుఁ జోయిరిగాని యామెకాడయేమియు కనఁపడ
లేదు. అట్లువేదకుదు పోగాపోగా వారిః “కోఁతుల”గుం
పొకటి కనఁబడెను. తన్నెక్కిమన హనుమఁతుఁడను “దివ్య
వానకుఁ” దుండెను. మర్కటరాజగు హనుమంతుఁడు రాము
నకతివిశ్వాస పాత్రుఁడగు సేవకుఁడయి సీతావిమోచనమంద
తినికిఁ దోడ్పడిన; ఆసంగతి ముందుముందు మనకుఁ దెలియఁ
గలదు. అంత రామభక్తి యతనికుండుటచేతనే అతనినిప్పటి
కిని హిందువులు దేవుని సర్వసేవకునిగా, కరమ భగవద్భక్త
గ్రేసరునిగా, బూజింతురు. ఈ “కోఁతులు” “కాక్షసులు”
అనఁగా దక్షిణహిందూదేశపురాదిను నివాసులని మీకేవఱు
గోచరింపవచ్చును.

చివరకు కాముడి “కోఁతులు” గలసికొనుదు.

అకాశము మీదనుక విమానము పోవుచుండఁగాఁ దాము
చూచితి మనియు, దానిలో నొక పరమసౌందర్యవతియును
స్త్రీని బెట్టుకొని యొక “ రాక్షసుడు ” పోవుచుండెననియు,
ఆమె యత్యంతము విలపించుచుండెననియు, తమనత్తిపైనుండి
పోవుచున్న రథమునుండి, ఆమె యవస్థ తమకుఁ దెల్పుటకై,
ఆమె యాభరణమొకటి క్రిందఁ బడవేసెననియు, వారలెక్కి
కెప్పి యాఁయాభరణమును జూపిరి. *లక్ష్మణుడది పుచ్చు
కొని యది యెవరిదో తనకుఁ దెలియదనెను. రాముడది
యెరిగి యొడ్డనుండి పుచ్చుకొని గుఱుతువట్టి “ జైనిది సీతదే ”
యనెను.

హిందూదేశములో అన్నభార్య సతిభక్తితోఁ జూతు
రు. లక్ష్మణుడు సీతభుజములును కంఠమును ఎన్నడును
జూడలేదు. కనఁబడిచినది కంఠాభరణము గావున అదియెవ
రిదో ఆనవాలుపట్టి యతఁడు చెప్పలే పోయెను. శ్రావణంగి
కనాక్యములలో ఆశ్రావీన హిందూదేశాచారము సూచించు

* వా. ॥ రామాభరణము — లక్ష్మణవాక్యము

శ్లో. ॥ హిందూ జానామి కేయకరే వాహుజానామి కుండశి

మాత్రరేఖ్యభిజానామి నిర్విషావభి వృషవాత్ :—

బొడకడియములు నెనెఱుఁచు, చివికమ్మల మాటవాకుఁ దెలి
పియు; కాది నిత్యమామి పాదములను నమస్కరింపుమింపు వాడనుగాన,
అందు మాత్ర మెఱుఁగుమను.

బడినది. పిమ్మట ఆరాక్షసరాజును గూర్చియు అతని వానస్థానముఁ గూర్చియు రామునికిఁ జెప్పి వానరులంధఱుచు వానిఁ గని పట్టుటకై పోయిరి.

వానరరాజైన వాలియును అతనితమ్ముడైన సుగ్రీవుడును అప్పుడు రాజ్యముకై కుమ్మలాడుకొనుచుండిరి. వాలి సుగ్రీవుని తఱిమివేసెను. రామునిసాహాయ్యముచే తమ్ముడు వాలినుండి తనరాజ్యము మరలఁ గైకొనెను. కానికి ప్రతిఫలముగా సుగ్రీవుడు రామునికి సాహాయ్యముచేసిననెను. వానరులు దేశమంతయు గాలించిరిగాని నీతరు గనుఁగొన లేకపోయిరి. చివరకు వానును తును ఒక్కదాఁడైన హిమదేశ సముద్రతీరమునుండి సింహశద్వీపమునకి దుమికి నీతఁకొసము లంకాయంతయు వెదకిచుండెనుగాని యామెనెచ్చటను గాంచలేకుండెను.

ఆరాక్షసరాజు దేవతలను మరవ్వస్త్రీపురుషులను యావత్ప్రపంచమును జూచి సుందరిస్త్రీలనుండఱు దెచ్చి తన యుపభోగ్యులఁగాఁ జేసికొనెను. కావున “అంతిపుత్రములోఁ తమెయుండెను. ప్రాణశ్యాగమైనఁ జేసికొనుచుగాని తాముల్లా లట్టిచోట నుండెను.” అని వాచ్యమంతట దురుకొని ఆమెనితరశ్శలములందు వెంకుటను జనెను. తుదికు నీత నతిశక్తి చెప్పకీందఁ జూచెను. ఆమె ఎక్కఁ జాలిపోయి, అధర్మమొ

దిక్పక్రమునదోచు కొత్తచందమామవలె గాన్పించెను. ఒకచిన్ పురుగై ఆచెట్టిమీఁదఁ గూర్చుండి—రావణునిచే బంపఁబడిన రాక్షసస్త్రీ వచ్చి సీతనొప్పించి రావణువశము చేయుటకై ఆమెన భయపెట్టఁ బ్రయత్నించుచుండుటయు, ఆమె యారాక్షసరాజుపేరైన విననొల్లకుండుటయు—ఈయం తయు హనుమంతుఁడు స్వయముగాఁ జూచెను.

అంతట హనుమంతుఁ డామెకు దగ్గరగావచ్చి, తాను రామదూత యెట్లయ్యెనోచెప్పి, ఆయనయే సీతాన్యవగా ర్థము తన్నుఁ బంపెనని విన్నవించి, ఆవలఁబఱగా ఆయన ముచ్చిన ముద్దుటుంగతమును జూపెను. ఆమె సమాచారిము తెలియుతోడనే సేనతోవచ్చి రాక్షసరాజునోడించి ఆమెను చెఱవిడిపించి మరలఁగొనిపోవును, అనికూడ మనవిచేసెను. “కాని అమ్మా! తమకిష్టమగునెడల, తమ్ము నాబుజములపై నిడుకొని, మిప్పుడే ఒక్కగంతులో సముద్రముచుఱ్ఱఁటి, తమతో రామునికడ కేగెదను. తమదితము ” అనిచెప్పెను. పోతివ్రత్యమే మూర్తి భవించి సీతగాఁ బుట్టినది, భర్త నేకాన్ని పరపురుషుల శరీరము నామె యంటలేనుకావున, ఆతిలఁపే ఆమె కసహ్యముగాఁ జూపట్టెను. అందుచే ఉన్నచోటనే సీత యుండవలసినచేచు, గురుగా రామునకుఁ గొనిపోవుటకై ఆమెయొద్దఁగిన చూడామణిని బుచ్చుకొని హనుమంతుఁడు మరలి వచ్చెను.

సీతావృత్తాంతమెల్ల వానుమంతునివలనఁ దెలిసికొని, రాముఁడు సేననుపోగుచేసికొని, దానితో హిందూదేశ దక్షిణభూస్యగ్రమువైపు చనెను. అట, రాముని వానర బలము, హిందూదేశమును సింహళమును గలపునొక మహా సేనుబంధమును గావించెను. నీరు మిక్కిలి తక్కువగా నున్నప్పుడు, సేనుసంబంధములైన ఆపులినములమీఁద నడచి హిందూదేశమునుండి, యిప్పుడుకూడ, సింహళమునకుఁ బోవచ్చును.

రాముఁడు భగవదవతారము, కానిచో అవన్నియు నెట్లు చేయఁగలిగి యుండును ? ఆయన దేవుని సప్తమావతారమని హిందువుల నమ్మకము.

వానరులు కొండలకు కొండలు పెల్లగించి సముద్రములోఁ బడవేసి, వానిని తాలతోను, చెట్లతోను, గప్పుఁగాఁ జెద్దసేను వేర్పడినది. ఉపతయొకటి యసుకలో పొరలుచు కట్టినచోటికిపోయి యొడలువిడుచ్చుకొని ఆయసుక రాల్చుచు నటు ముందఁకి వెనుకకుఁ బరుగులిడుచు యథాశక్తిగా సేనుబంధన కార్యమందుఁ దొడ్పడుచుండెనట. పెద్దపెద్దకొండలు, మహారణ్యములు, ఉత్తంగ సైకతములు, సమూలముగాఁ బెకల్చి తెచ్చుచున్న వానరపీఠులు ఆయుధుల చేయుపనిఁ జూచి నవ్వినారట. రాముఁడవి కనిపట్టి “ఈచిన్ని

మునుము శుభముగఁగాక ! దాని కంతకీర్తియున్నదో
 అంతకీర్తియు వినియోగపఱచి యుపకారము చేయుచు
 న్నది. కావున మీలోని మహర్షిమ బలశాలుని గొప్పతన
 మునకైనను దాని గొప్పతనము లోజ్జగదు" అని పత్తి-
 తతి ప్రేమతో దాని వీపు తనచేతితో నిమిరెనట. ఉడు-
 లుల వీపుమీఁద నేటికిఁ గూడఁ గను కట్టుచాటులు మెపాడు
 గుననుదవ్విస అశ్రీరామచంద్రమూర్తి వారిప్రేక్ష జడలట !

సేతువుకట్టుట మైనపిదప వానరబలము నంతయు నడ-
 ప్పొనుచు దానిమీఁదనుండి పోయి రామలక్ష్మణులు సింహ-
 శమునందుఁ బ్రవేశించిరి తరువాతఁ గొన్ని నలలవఱకు ఘోర
 యుద్ధము జరిగెను. మిక్కిలి రక్తపాత మయ్యెను. చివరకు
 రాక్షసరాజు నిర్జితుడై హతుడయ్యెను; భర్తృద్భితయులైన
 రాజభవనాదులకు టిలో దానిరాజధానిప్పు వడెను. హిందూ
 దేశములో దూరముగా నున్నవలెలనుఁ బోయి నేను సింహశ-
 మునకుఁ బోయి వచ్చితినిని చెప్పినప్పుడు అమాముకు లను
 అందలిప్రజలు " మనపురుషులు చెప్పనట్లు అచటియుద్ధ
 ముగారము" కట్టినవికావా ! " అనిరి. స్వర్ణవికారములైన
 అపట్టనములన్నయు రామునకు స్వాధీనమయ్యెను; కాని రా-
 వణుని తమ్ముడగు కిరీషణుడు యుద్ధములో రామున కను-
 ల్పమైన పాహాయ్యము చేసినందువలన దానికి ప్రతిఫలముగా

రాముఁ డవియన్నియు విభీషణున కిచ్చి అన్నగారికి బహులుగా అతనిని సింహాసనముపైఁ గూరుచుండఁబెట్టెను.

అంతట సీతతోను, పరివారముతోను రాముఁడు లంక నుండి వెడలిపోయెను. ప్రవాసకాలపు మొదటిదినములలో తమ్ముడైన భరతుఁడు రాముకడకు వచ్చి, వృద్ధప్రభువైన తండ్రిమరణమును దెల్పి, వచ్చి సింహాసన మధిష్ఠింపు మని పట్టుపట్టి, బతిమాలుకొనెను. కాని యతఁ డట్లు చేయనొల్లఁ డయ్యెను. రామవనవాసకాలములో భరతుఁడు సింహాసన మెక్కక అతిభక్తితో అన్నకు మాటుగా ఆయనపాదుక లం దుమీఁదఁ బెట్టి పరిపాలన మొనర్చుచుండెను. ఇప్పుడు రా ముఁడు రాజధానికి మరలవచ్చి సర్వజనసమ్మతముగా అయోధ్యకుఁ బ్రభువయ్యెను. కొన్నాళ్లపిదపఁ బ్రజ లసంతృప్తులై గొణఁగుకొన మొదలుపెట్టిరి. “రావణునిగృహమందున్నప్పుడు సీత కేవలము నిష్కలంకగా నున్నట్లు నిదర్శన మేమియుఁ జూపలేదుగదా!” అని యాడఁజొచ్చిరి. “ఏమీసతీత్వశంక! ఆమె మూర్తీభవించిన పాతివ్రత్యమేకాదా?” అని రాముఁడు పలికెను. “ఏమైననుసరే, మాకు పరీక్ష కావలెను. దివ్యప్ర మాణ మొకటి గావలయును ” అని ప్రజలు నొక్కిచెప్పిరి. అంతట పెద్దయగ్గిగుండ మొకటి ఆయిత్తముచేసిపెట్టిరి. అందు సీత దుముకవలెను. రామునిబొందిలోఁ బ్రాణములు లేవు. తన కింక సీత దక్కదని తలఁచి మనసులో మహాపరితాపము

నొందుచుండెను. కాని సీత గుండములో జొచ్చినతక్షణమే
సింహాసనముకట్టి తలపై పెట్టుకొని యందుండి యగ్నిదేవుడు
వచ్చి కాన్పించెను. ఆసింహాసనముపై సీతాదేవి యుండెను.
అంతట రాజ్యమూదందలుచు ఆనందనిమగ్నులైరి. ప్రతివా
డును విచ్చిన్నసంశయై పరితృప్తచిత్తుడయ్యెను.

తనరాజ్యము మరలఁదనకు వచ్చినతరువాత పూర్వా
చారప్రకారము, ప్రజాక్షేమముకొరకు, రాముఁడు కొన్ని
యావశ్యకమైన ప్రతిష్ఠలు చేసెను. ప్రభువన్నమాటయే
కాని, నిజముగా రాజు తన రాష్ట్రప్రజల దాసుఁడు. ప్రజాభి
ప్రాయముల శిరసావహించి నెఱవేర్చకలీరడు—ఈ మాట
యొక్క సత్యము ఇప్పుడే మనకు విదితము కాఁగలదు.
రాముఁడు కొన్ని వత్సరములు సీతతో సుఖముగాఁ గడపెను.
అంతట “ఒక రాక్షసుఁడు బలాత్కారముగాఁ బట్టుకొని
సముద్రముయొక్క ఆచలిప్రక్కకుఁ గొనిపోయినదే ఈ సీత!”
యని ప్రజలు మరల గొణఁగుకొనసాగిరి. పూర్వపు దివ్యపరీ
క్షతో వారికి తృప్తిగాలేదు. “మహిమోకపరీక్షయైనను జేయ
వలెను. ఆమెను రాజ్యమునుండియైన వెడలఁ గొల్పవలెను”
అని యజ్ఞవనారంభించిరి.

ప్రజల యభీష్టము ననుసరించి పాపము! రాముఁ
డామెను దేశమునుండి వెళ్ళగొట్టి అడవికిఁ బంపవలసిన
చ్యును; కవియు ఋషియునైన వాల్మీకియాశ్రమ మాయశవి

లోనే యుండెను. దిక్కుమాలిననై విలపించుచున్న సీతను జూచి శోచనీయమైన ఆమె కథ విని, అతఁడొమెకు తన యాశ్రమములో నెలనొసంగి కాపాడెను. ఆసన్నప్రసవమైన యామె కిర్దఱు మగపిల్లలు పుట్టిరి. వారెవ్వరో కవి కవల కెన్నఁడును జెప్పకుండనే యిర్దఱు బ్రహ్మచర్యాశ్రమమునఁ బెట్టి పెంచుచుండెను. వాల్మీకి అప్పుడు రామాయణకావ్యమును రచించి, పాడుటకు వీలుగా దాని నొక నాటకమును జేసెను.

ప్రాచీనహిందువుల దృష్టిని నాటకము మహాపవిత్రమైన గ్రంథము. నాటకము, సంగీతము:—ఇవిరెండును కేవల మతముగానే పరిగణించెడువారు. మనస్సంతయు అందు లగ్నము చేసినచో సీతము—ప్రేమగీతమైనచుసరే, తదితరమైనచుసరే,—మనుష్యుని ముక్తుని జేయును, మతేమియును అతఁడు చేయనక్కఱలేదు. ధ్యానగమ్యస్థానమును దాని గమ్యస్థానమును ఒక్కటేయని వారు చెప్పుదురు.

— కావున వాల్మీకి శ్రీరామచరిత్రమును నాటక రూపముగాఁజేసి, యది యెట్లు చదివి గానము నేయవలెనో ఆవిష్టలకు నేర్పెను.

అంతట రాముఁడొక మహాయజ్ఞము చేయునున్న తఱి వచ్చెను. అట్టియాగములు పూర్వరాజులు చేయు ఆచారము గలదు. కాని హిందూదేశములో యజ్ఞాదికర్మములేవియు

భార్యలేకుండఁ జేయఁగూడదు; అట్టివానితోఁ సహధర్మిణి
యగు భార్య భర్తతోఁగూడ నుండవలెను. హైందవగృ
హస్థితేయవలయు కర్మములనేకములున్నవి, కాని ఆమె చేయ
వలయు పనులుచేయుచుఁ దనభార్య కూడనున్నఁ గాని యం
తాకటియు నతఁడు శాస్త్రీయముగా జరిగించుట సాధ్యము
గాదు.

రాజ్యమునుండి వెళ్లఁగొట్టఁ బడుటచే శ్రీరాముని
భార్య అప్పడాయనయొద్ద లేదు. కనుకఁ బ్రజలాయనను
మరలఁ బెండ్లియాడుమనిరి. కాని యావిషయమున రాముఁడు
ప్రజలకు వ్యతిరిక్తుడై నిలఁబడెను. తన జీవితమాలోఁ బ్రజా
భీష్టమునకుఁ బ్రతికూలుడై రాముఁడు ప్రవర్తించుట కిదియే
తోలిసారి. “మీరు తెప్పనట్లు చేయుటకు ఏయిలేను. నా
ప్రాణము సీతది ” అని యతఁడు ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను. అందు
వేత, యాగాచరణార్థము, సీతకుమాటుగా, బంగారముతో
ఆమెప్రతిమ యొకటిచేసిరి. మతప్రవృత్తి నెక్కువచేయుటకై
ఈకృతుమహోత్సవములో నాటక మొకటి యాడు ఏర్పాటు
కూడఁ గావించిరి. మహామునియు మహాకవియు నైన
వాల్మీకి, తనశిష్యులును రామునియొక్క అజ్ఞాత పుత్రులును
అగు కుశలపులతో, కృతువునకు వచ్చెను. ఎత్తుగా నెకరంగ
స్థలము నిర్మించినారు. నాటక ప్రదర్శనమునకు సర్వము
ఆయత్నమై యుండెను. తన తమ్ములతోను, కులీన బృందము

తోను, ప్రజాపర్వముతోను, రాముడు వచ్చి పెద్ద ప్రేక్షక సభలోఁ గూరుచుండెను. వాల్మీకి ప్రేరణమునఁ గుశలవృత్తి రామచరితమును గానముచేసిరి; మధురమైన వారికంతస్వరములును మనోహరమైన వారి యాకారములును యావత్పరిషత్తును వ్యామోహపఱిచెను. నాటకములో సీతా ప్రవాస ప్రదర్శనభాగము రాగానే పాపము ! రామునకు దుఃఖముచే పిచ్చి యెత్తినట్లయ్యెను, ఏమిచేయుటకును అతనికిఁ దోఁచుట లేదు ! “ రానూ ! దుఃఖపడకుము, నీకు సీతను జూపెదను ” అని ముని పలికెను. పలికి సీతను నాటకరంగమునైకిఁ దెచ్చెను. తెచ్చినతత్క్షణమే రాముడు ముందటికిఁ బరుగిడిపోయి యామెను గోఁగిలిచుకొనెను. వెంటనే “ పరీక్ష ! పరీక్ష ! ” అను ప్రాత యజ్ఞపులతోఁ గూడిన యొక కలకలధ్వని వినఁబడెను. పాప ! మా సీతామహాదేవికి తన యకలంకత్వమును గూర్చి మృతలఁ జేయఁబడిన యీ ఘోరాపనింద భరించుట కలవిగాక పోవుటచే “ ఓ ! దేవతలారా ? నానిగ్గోషత్వమునకు విదర్శన మగపఱుపరా ! ” అని యామె మొఱపెట్టెను. అంతట భూమి వివృతయయ్యెను. వెంటనే “ ఇదిగో ! ప్రమాణ ” మని చెప్పుచు సీతభాగర్పముఁజొచ్చి యదృశ్యమయ్యెను. ప్రజలాదురంతమును గాంచి భయ విస్మయభ్రాంతులైరి. రాముడు దుఃఖసముద్రములో మునిగిపోయెను.

సీత మాయమైన కొన్నాళ్ల పిదప, దేవతలనుండి

యొకదూత రామునొద్దకు వచ్చి “స్వామీ! ఎందుకై తమకు భూమికి వచ్చితిరో అడవి యంతయును అయినది, ఇంకఁ దమరు మరల వైకుంఠమునకు జయచేయవలసి యున్నది” అని విన్నవించెను. దానివలన రామునకు యథార్థ స్వస్వ రూపజ్ఞానము గలుగఁగా, తనరాజధానినంటి ప్రవహించు చున్న మహాసరయూనదిలోఁ బడి మునిగి పరలోకమున సీతను గలిసికొనెను.

ఇది హిందూదేశ ప్రాచీన పీఠచరిత్రములలో మహా త్రమయైనదాని సంక్షిప్తకథ. సీతారాములు హైందవజాతికి పరమాదర్శనూత్తులు. విష్ణులందఱు—ముఖ్యముగా బాలి కలు—సీతనుబూజింతురు. సమస్తకష్టములపడినయీవిశుద్ధ మూర్తి, యీపరమ పత్నినతాళిరోమణి, యీసీతాదేవి—యెట్లుండెనో యట్లుండుటయే స్త్రీరాజధానరమావధి. ఈగ్రంథ నాయకుల చరిత్ర మీగుచదివినయెడల, హిందూపరమార్థ లక్ష్యమునకును పాశ్చాత్యపరమార్థ లక్ష్యమునకును ఎంతభేదమున్నదో మీకుఁ దెలియఁగలను. సర్వహిందూజాతిశృష్టిని, సీత; దుఃఖానుభూతికి పరమ లక్ష్యముగానున్నది. “చేయుము, క్రియాపాపమున శక్తిప్రకటనము గావించుకొనుము” అని పాశ్చాత్యదేశము పఱును. “కష్టసహనము వలన నీశక్తిఁ గనఁబడుపుము” అని హిందూదేశము చెప్పును. “మనుష్యుఁ డెంత యార్జించుకొనఁగలఁడు?” అను

విషయమును పాశ్చాత్యభూమి నిస్సందేహముగా సాధించి పరిష్కరించినది. “ఎంత యల్పార్థముతో మచుఘ్నము బ్రతుకఁగలదు?” అను ప్రశ్నకు సర్వమైన జవాబుచెప్పి హిందూమాత ప్రత్యక్ష నిదర్శన మగపఱచినది.

ఈ పరస్పర విరుద్ధములైన పరమావధులు రెండును మీరు చూచుచున్నాను. సీత హిందూదేశమునకు ఆదర్శభూతురాలు, భావనాపూర్వమైన హిందూదేశమే ఆమె. అట్టి సీతయకు నొకయామె నిజముగా ఎప్పుడైన నుండెనా లేదా, అది సత్యమైనకథ గానా కాదా—అనునది యిటవినుస్కింపవలసిన విషయము కాదు; పరమలక్ష్యముగా నొక యాదర్శమట నున్నదని వానకుఁ దెలియును, అది చాలును. లక్ష్యసూచముగానుండు ఈ సీతాదేవి హిందూజాతీయందంతటను వ్యాపించి, దానిజీవస్థానములోఁ జొచ్చి, దాని ప్రతిరక్తబిందువునందును నటనము చేయుచున్నది, ఇట్టి పౌరాణిక ధానా యొక లోకులెవ్వరు నులేరు. హిందూదేశములో, మంచివానికన్నిటికిని, విమలములైన పవిత్రములైనయన్నిటికిని, స్త్రీలలోనుండు స్త్రీజనోచితములైన సర్వసంగ్రహములకును, సీతయనిపేరు. పురోహితబ్రాహ్మణుఁడు స్త్రీలలో పెద్దయామెనుగాని శిశువునుగాని యాశీర్వాదింపవలసినవచ్చినప్పుడు “సీతవుగమ్ము!” అని దీవించును. వారందఱు సీతవిద్వంతులు—సహపరమవిశుద్ధయుఁ బరమపతివ్రతయుఁ గానుండి, సమస్తకష్టములుపడి, క్షమాస్వరూపిణిగానున్న—ఆ

సీతామహాదేవి వంటివారగుటకు సకలశ్రమలుపడి పయిత్నించుచున్నారు. అన్నికష్టములనుభవించుచున్నను, అంతదుఃఖముపాలైనను, ఆముల్లాలు రామునిరూపించుచు నోట నెక పరుషవాక్యమైనను బయకలేదు. అది తనవిహితధర్మమని, తాంజేయవలసినదంతయు ఆమె చేసికొనెను. ఆమెను అడవికి వెడలఁగొట్టుట యెంతఘోరమైన అన్యాయమో ఆలోచింపుడు ! అంతచేసినను, సీతమనసులో, నిసుమంతకోపమును పుట్టలేదు. ఇదికూడ హిందువుల పరమ లక్ష్యమే ! ప్రాచీరుడైన బుద్ధుఁ డిట్లు చెప్పుచున్నాఁడు:—“ ఒకఁడు నిన్ను బాధించి నప్పుడు, అతనిని నీవు మరల బాధింతువేని దానివలన మొదటిబాధపోదు; కాని లోకములో నింకొకదుష్టకర్మముత్పన్నమగును. ” స్వభావముచే సీతసత్యమైన హైందవ సతీమణి, ఆమె, హింసకు ప్రతిహింస యెన్నఁడును జేయలేదు.

ప్రత్యక్షానుభవసిద్ధములైన పాశ్చాత్యుల బలపరాక్రమములు, దుఃఖానుభవములోఁ గనఁబడుచు ప్రాచ్యుల మనోబలధైర్యములు—ఈరెండు ఆధర్మములలో సత్యతరమైనదియేదో యెవరెఱుఁగుదురు ?

“ జయించి చెడుగును తగ్గింతుము ” అని పశ్చిమదేశస్థులందురు. “ ఓరిమిణి కష్టమనుభవించి కష్టమును రూపుమాపెదము, అట్లు చేసినచో జివరకు కష్టానుభవమే కేవల సుఖానుభవముగా పరిణమించును ” అని ప్రాగ్దేశీయు లందు

రు. మంచిదే, రెండును గొప్ప యాదర్శములే. తుద కేది పోయి యేది నిలుచునో యెవనికిఁ దెలియును ? అం దేమనః ప్రవృత్తి నిజముగా మానవజాతికి ఎక్కువ యుపకారముచేయునో యెవఁ డెఱుఁగును ? కష్టసహన కర్మకరణముల రెంటిలో నేది పశుత్వమును నిర్జించి యుపశాంతముచేయునో యెవఁడు చెప్పఁగలఁడు ?

అంతవఱకు, అన్యోన్యాయదర్శ వివాద ప్రయత్నములు మాత్రము మనము మానుకొందము. కష్టనిర్మూలనమే మన యుభయులకుఁ గావలయు పర్యవసానఫలము. అందుకై యే యుభయులము అభినివేశముతోఁ బనిచేయుచున్నాము. మీరు మీమార్గము నవలంబించుచు మమ్ము మాత్రోవను బట్టి పో నిండు. ఆదర్శములమాత్ర మంతరింపఁజేయకుండ నుండము. “ మామార్గ మవలంబింపుఁడు ” అని నేనెన్నఁడును పాశ్చాత్యులకుఁ జెప్పను. గమ్యస్థాన మేకమైనను త్రోవ లొక్కటి గా నెన్నఁటికిని నుండఁజాలవు. హిందూదేశస్థుల యాదర్శములఁ గూర్చి వింటిరి గావున “ గంతవ్యస్థానము మంచిదే, అది యుభయులకు సమ్మతమే, యని మేమెఱుఁగుదుము. మీ లక్ష్యమును బట్టి మీరు వెళ్ళుఁడు. మీయిష్టానుసారముగా మీమార్గమును మీ రవలంబింపుఁడు. శుభమస్తు ! ” అని మీరుకూడ హిందూదేశస్థులతోఁ జెప్పుదురని నేను డలఁచెదను. లక్ష్యభేదములున్నవరు కారణమున గ్రుద్దులాడుకొనకుఁ

డని ప్రాచ్యపాశ్చాత్యులతోఁ జెప్పి, యెంత పరస్పరవిరుద్ధము
లుగాఁ బైకిఁ గాన్పించుచున్నను, ఆరెంటిగమ్యస్థానములును
ఒక్కటే యని చూపుట, యీజీవితములో నానియుక్తధర్మమై
యున్నది. కావున నైహికజీవితమును అద్రిద్రోణియందు చిక్కు
త్రోవలలోఁబడి నిర్గమనమార్గము గానక పోవుమనము “మీకు
శుభమగుఁగాక ! మీకు శుభమగుఁగాక ! ” యని యన్యో
న్యాయశీఘ్రులను గావించుకొందము.

శ్రీకాకుళంబా!

II

(కాలిఫర్నియాలోని పేసడీనాయందలి షేక్స్పియ

ర్సంఘకార్యస్థానమున 1-2-1900 వ॥

తేదీని ఇచ్చిన యుపన్యాసము.)

మ హా భా ర త ము

—*—

నేటిసాయంకాలము మీతో నే మాటాడఁబోవు రెం
డవ వీరచరిత్రమును మహాభారతమందురు. శకుంతలాదుష్యం
తులకుఁ గలిగిన భరతభూపతిసంతతివారిచారిత్ర ముండున్నది.
మహా అనఁగా గొప్పది; భారతులు అనఁగా భరతవంశజులు.
వీరినుండియే హిందూదేశమునకు భారతభూమియనుపేరువచ్చి
నది. మహాభారతమునకు గొప్ప హిందూదేశమునికాని భర
తునియొక్క గొప్పసంతతివారి కథ యనికాని యర్థము చెప్పు
వచ్చును. ఈయితిహాసమందలి కథజరిగిన స్థలము ప్రాచీన
కురురాజ్యము. కురుపాంచాలురకు జరిగినయుద్ధము ఈకథ
కాధారము. కనుక యుద్ధముజరిగినప్రదేశమంత పెద్దదికాదు.
ఇదిహిందూదేశములో మిక్కిలి ప్రసిద్ధికెక్కినట్టియు జనప్రియ

మైనట్టియు పురాణము. హోమామరువ్రాసిన 'కావ్యములకు గ్రీకులలో నెట్టిప్రామాణ్య ప్రభావములుండెనో, దీనికి హిందూదేశములో లట్టి ప్రామాణ్యప్రాముఖ్యములు గలవు. తానురాను కొత్తకొత్త విషయము లందుఁ జేర్చినారుగావున ఇప్పుడది తమాతమి లక్ష్యోక్తముల పెద్దగ్రంథమైనది. వివిధ ములైన గాథలు, కల్పితకథలు, పురావృత్తములు, తత్వశాస్త్రప్రసంగములు, సత్యచారిత్ర శకలములు, నానావిషయక వాద ప్రతివాదములు, అప్పుడప్పు డందులోఁ జొన్నినారు. అందుచే చివరకది పాండిత్యమయమైన యొక పెద్ద పుస్తకాల కట్ట యైనది, ఆయన్నిటిలోను సరములో సూత్రమువలె ప్రాచీనమూలకథ వ్యాపించియున్నది.

మహాభారతమందలి కథలోని ప్రధానభాగము, హిందూరాజ్యముకోసము జ్ఞాతులగు కౌరవులును పాండవులును గావించుకొనినయుద్ధము.

ఆర్యులు చిన్నచిన్న తంజాలుగా హిందూదేశములోఁ బ్రవేశించినారు. క్రమముగా ఈయార్యజాతివారు వ్యాపించి తుదకు హిందూదేశమునకు అప్రతిహతాధికారులైనారు. అంతట, ఆధిపత్యముకై, ఏకకుటుంబశాఖలేయైన యీ కౌరవ పాండవులకు అన్యోన్య కలహము సంభవించెను. మీలో గీతాగ్రంథము పఠించినవారికి, అందాదిని యుద్ధసన్నద్ధము

లైన యుభయ సేనలతోనున్న రణరంగమెట్లువర్ణింపఁబడినదో తెలిసిన విషయమేకదా ! అదియే మహాభారత యుద్ధము.

చక్రవర్తిపుత్రులైన యిద్ద అన్నదమ్ము లుండిరి, అన్న పేరు ధృతరాష్ట్రుఁడు, తమ్మునిపేరు పాండువు. పెద్దవాఁడైన ధృతరాష్ట్రుఁడు జాత్యంధుఁడు. హిందూధర్మశాస్త్ర ప్రకారము గ్రుడ్డి, కుంటి, మొదలగు వికలాంగులకును శతశః మందు జీర్ణించిన క్షయాదిరోగములు గలవారికిని పైతృక మగు ఆస్తిరాదు, అట్టివారికి భరణము మాత్రమే యిత్తురు. అందుచేఁ బెద్దవాఁడైనప్పటికిని ధృతరాష్ట్రుఁడు సింహాసన మెక్కఁజాలకపోయెను. పాండురాజు చక్రవర్తియయ్యెను.

ధృతరాష్ట్రునికు నూలుగురు కొడుకులుపుట్టిరి. పాండు రాజున కైదుగురుకొడుకులు మాత్రమేకలిగిరి. పాండురాజు జట్టే కాలము బ్రతుకలేదు, తదనంతరము ధృతరాష్ట్రుఁడు కురురాజుని తనబిడ్డలతోపాటు పాండుపుత్రులనుగూడఁ బెంచుచుండెను; వయసువచ్చినతరువాత వారిని విప్రవీరుఁడగు ద్రోణుని కప్పగించి ఆయనచేవానికి అస్త్రవిద్యాదివివిధ యుద్ధ కళలును రాజోచితములగు నితరవిద్యలును చక్కఁగా నేర్పించెను. విద్యాపరిసమాప్తియైనపిదప, పాండురాజుపెద్ద కొడుకగు యుధిష్ఠిరుని అతనితండ్రి సింహాసనమెక్కించెను. యుధిష్ఠిరుని ప్రశస్తసుగుణసంపత్తియును, అతనితమ్ముల యొక్క శౌత్యసాధాత్రములును గ్రుడ్డిరాజుకొడుకుల హృద

యములలో అసూయఁ గలిగించెను. వారిలోఁ బెద్దవాఁడగు దుర్యోధనుని దుష్ప్రేరణముచేత, అచటజరుగుచున్న యొక దేవతోత్సవముఁ జూచుమిషమీఁద, పాండవసోదరులైగుగురను, ఒప్పించి వారణావతమునకుఁబంపిరి. దుర్యోధనుని ఉత్తరువులమీఁద అంటించినబగ్గుమను జనపనార, లక్క, మున్నగు వస్తువులతో నిర్మించిన యొక మేడలో వారినివిడియఁజేసి, తరువాత దానికి రహస్యముగా నిప్పంటించిరి. కాని ధృతరాష్ట్రుని సవతితమ్ముడును యోగ్యుఁడను అగువిదురుఁడు, దుర్యోధనాదుల దురుద్దేశములు ముందుగానే యెఱిగియుండుటచే, యుక్తకాలములో ఆద్రోహమంతయుఁ బాండవులకుఁదెల్పి జాగ్రత్తయనిచెప్పెను; అందుచే ఎవరికినిదెలియకుండ పాండవులాయాపదనుండి తప్పించుకొని పోయిరి. లక్కమేడమండి మసియైనతోడనే కౌరవులు “అమ్మయ్య ! బ్రతికినాము, ఇకమాయడ్డంకులన్నియుఁ దొలఁగిపోయినవి,” అని సంతోషించిరి. రాజ్యము ధృతరాష్ట్రపుత్తుల యధీనమయ్యెను. తల్లియగు కుంతితోఁ బాండవుత్రులైదుగురును ఒక యడవికిఁ బ్రాప్తపోయిరి. ప్రచ్ఛన్నులై బ్రాహ్మణవిద్యార్థులమని చెప్పుకొనుచు చుట్టుపట్లకేగి పాండవులట భిక్షాజీవనముచేయుచుండిరి. అడవిలోవారికనేక కష్టములు సంభవించెను. కాని స్వబల పరాక్రమములచేత పు ధైర్యసాహసములచేతను వారాయొక్కట్లొన్నియుఁ గడచిరి. అట్లుండఁగా నుండఁ

గా, దగ్గఱనున్న యొకదేశపురాజుకొమార్త వివాహము జరుగఁబోవుచున్నదని వారొకసాఁడువినిరి.

ఈవిచిత్రప్రాచీన హైందవ వివాహపద్ధతిని గూర్చి నిన్నరాత్రి మీతోముచ్చటించితిని. దానిని స్వయంవరమనఁ దువారు; స్వయంవరమనఁగా—రాచక న్నె స్వయముగాఁ దన పతిని గోరుకొనుట. అనేకరాజులును రాజవంశమువారును అటసమావేశమగుదురు, వారిలో నొకనిని, రాజకుమారి తన భర్తగా నెన్నుకొనును. ఆయారాజుల గుణములుద్భోషించి ప్రకటించు భృత్యులను పురస్కరించుకొని, తనచేతితో నొకపూల దండఁబట్టుకొని నృపపుత్రి యటకువచ్చును. వరబృందములోఁ బ్రతిపాని పీఠముకడను, ఘోషకు లతనిగొప్పతనమును అతఁడుచేసిన మహాశూరకృత్యములును అభివర్ణించి ప్రకటింతురు. తానెవనిని దనపతిగాఁ జేసికొనవలెననియున్నదో రాచక న్నె నిశ్చయించుకొని యుట నతనిమెడలోఁ బుష్పమాలవైచి యామణోనిశ్చయమును వెల్లడిపఱుచును; వెంటనేయది వివాహముగాఁ బఱిణమించును. పాంచాలపతియగు ద్రుపదుఁడొక మహారాజు, ఆయనకొమార్తయగు ద్రౌపది జగత్ప్రఖ్యాతమగు చక్కఁదనముగలది, మంచివిచక్షణురాలు. ఇప్పుడామె శూరుఁడగు నొకవరు నెన్నుకొనఁదలఁచి యున్నది.

స్వయంవర సమయమందెప్పుడును ఏదోయొక యస్త్ర విద్యానైపుణ్య మగపఱుచు అద్భుతవీరకృత్యము జరుగుచు

డును. ఈస్వయంవరములో నొకపరీక్షఁజెట్టిరి:—పైని ఎత్తుగా నొక మత్స్యకారలక్ష్మమును వ్రేలాడఁగట్టినారు, దానిక్రింద మధ్యరంధ్రముగలయొక చక్రముగట్టినారు, అది నిశ్చలముగా నుండక యెప్పుడును దిరుగుచుండునట్లు చేసినారు; క్రింద నేల మీఁద నొకనీళ్లకొట్టి యుంచినారు. నీళ్లకొట్టిలో ప్రతిఫలించినచేఁపప్రతిబింబము చూచి, చక్రమధ్యమునుండి బాణము నంపి, దానితో ఆచేపకన్ను గొట్టవలెను. అట్లుకొట్టినవానికి అరాచక న్నను బెండ్లి సేయుదురు:—ఇట్లేర్పాటుచేసినారు. రాజ పుత్రికను గామించి, హిందూ దేశమందలి వివిధభాగములనుండి అనేకరాజులును రాజపుత్రులును వచ్చి, యొకరితరువాత నొక రామత్స్యయంత్రమును గొట్టి నిజనైపుణిఁజూపఁ బ్రయత్నించితిగాని, యొకఁడును ఆలక్ష్మమును గొట్టఁజాలకపోయెను.

హిందూ దేశములో నాలుగువర్ణములున్నవని మీరెఱిఁగియుండుదు; అందుఁ గులక్రమాగతమైన పౌరోహిత్యవృత్తి గల బ్రాహ్మణునివర్ణ ముత్తమము, తరువాతిది క్షత్రియవర్ణము, రాజులును యోధులును ఇందలివాడు; తరువాతిది వాణిజ్యవ్యాపారములు సేయువృత్తిగల వైశ్యవర్ణము; కడపటిది సేవకవర్ణమైన శూద్రవర్ణము. ఈరాజపుత్రిక ద్వితీయవర్ణపు క్షత్రియకన్యయని వేఱుగాఁ జెప్పనక్కఱలేదు.

వచ్చినరాజబృందములో నెవఁడును గుఱిఁగొట్టఁజాల నందున, ద్రుపదరాజుకొడుకు సభామధ్యమునుండి లేచి నిలఁ

బడి యిట్లు పలికెను:—“క్షత్రియజాతివారైన రాజుల కీపని చేతఁగాక పోయినది గనుక; యితరవర్ణజులు ప్రయత్నింపవచ్చును; బ్రాహ్మణుడైననుసరే, శూద్రుడైననుసరే, మత్స్య యంత్రము కొట్టినవాఁడు మాద్రాపదికి భర్తయగును ! ”

పంచపాండవులును బ్రాహ్మణులలోఁ గలిసి కూచుండిరి. అందు మూడవవాడైన అర్జునుఁడు ధనుర్విద్యలో మహాకుశలుఁడు. అతఁడు లేచి ముందటి కేగెను. సాధారణముగా బ్రాహ్మణులు పరమశాంతులు:—పిఁకివారని చెప్పవచ్చును. ధర్మశాస్త్రప్రకారము, నారు యుద్ధసాధనము ముట్టఁగూడదు, కత్తిఁ బట్టఁగూడదు, అపాయకరమైన యేసావాసకృత్యములను బ్రవేశింపఁగూడదు. అధ్యయనధ్యానాంతరిందియనిగ్రహములకే వారిజీవితము సదా వినియోగపడవలెను. అట్టివా రెంతకలహవిముఖులుగాను ఎంత శాంతప్రియులుగాను ఉండురో మీరే యోజించుకొనుఁడు. అతఁడు లేచుట చూచి, తన్నుతఁడిక క్షత్రియుల యాగ్రహముపాలు సేయుననియు, దమయందఱకుఁ దప్పక చావు మూఁడినదనియు బ్రాహ్మణులనుకొనిరి. అనుకొని యతనిని బోవలదనిరి, కాని, శూరుఁడుగనుక అర్జునుఁడు వారిమాట వినలేదు. చేతితో విల్లెత్తి, అనాయాసముగా దాని నెక్కుపెట్టి, బాణము సంధించి, లాగి, చక్రమధ్యమునుండి పోవునట్లు దానిని విడిచి యతఁ డాచేఁకుకన్ను గొట్టెను.

అంతట, నంతటను, జయజయధ్వానములు బయలుదే
తెను. రాజపుత్రీయగు ద్రౌపది యౌజ్ఞను నొద్దకు వచ్చి మెడ
లో పూలదండవైచెను. కాని, రాజులును రాజకుమారులును
అంతమండి మహాసభలోఁ గూడియుండఁగా, క్షత్రియకన్య
యును సర్వాఁగ సుందరియునగు ద్రౌపది నొక పేదబ్రాహ్మ
ణుఁడు జయించుకొనిపోవుట, రాజవర్గము చూచి సహింస
లేకపోవుటచే, నందుండి యొక మహాకలకలధ్వని బయలుపడ
తెను. వచ్చిన రాజు లౌజ్ఞనుతోఁ బోరాడి బలవంతముగా
ద్రౌపది నతనినుండి లాగికొని పోదలఁచిరి. పాండవ సోదరు
లకును ప్రభువర్గమునకును ప్రబలయుద్ధము జరిగెను, కాని,
పాండవులు శత్రువులకు లొంగక మేరుధీరులై నిలఁబడి పోరి
తాతినంతట జయించి అత్యుత్సాహముతోఁ బెల్లడికూతును
దీసికొనిపోయిరి.

రాచకన్నెతో అన్నదమ్ములైదుగురును ఇంటికి కుంతి
కడకు వచ్చిరి. భిక్షుటనముచేసి విప్రులు జీవింపవలయును.
కనుక బ్రాహ్మణవేషములతోనున్న వారుకూడఁ బైకివెల్లి
బిచ్చమెత్తఁగా దొరకేనది యింటికిఁ దేఁగా, అది తల్లి పంచి
వారికిఁ బెట్టుచుండెను. ఇప్పుడు నృపకన్యతో సోదరులైదు
గురును తల్లియుండు కుటీరములోనికి వచ్చి “అమ్మా! నేఁ
డొక మహావిచిత్రమైన భిక్షు సంపాదించుకొని యింటికిఁ దెచ్చి
నాము!” అని పరిహాసముగాఁ బలికిరి. లోపలఁ బనిచేసికొను

చున్న తల్లి యామాటలు విని “ బిడ్డలారా ! మీకందఱు అది పంచుకొని యనుభవింపుడు. ” అని ప్రత్యుత్తరమిచ్చి, వచ్చి చూడఁగా తాజపుత్రీ గాన్పించెను. “ అయ్యో ! ఏమంటిని! ఈమె కన్యయే!” అని యాశ్చర్యపడెను. చేయనదేమున్నది? తల్లితోటనుండి యొకసారి జాతీవచ్చినమాట జరిగితీరవలసినదే! అది యవిలంఘనీయముగదా ! మాతృవాక్య పరిపాలనము చేయవలెను. ఆహాచే నసత్యమాడింపరాదు, తత్పూర్వ మట్లే న్నడును జరుగలేదు—కావున ద్రౌపది, సోదరు లైదుగుర కును ఏకపత్ని యయ్యెను.

ప్రతిదేశ ప్రజాసంఘాభివృద్ధిలోను న్యూనాధికావస్థా క్రిమముండునని మీకుఁ దెలియునుగదా. ఈ యితీహాస ములో నిగూఢముగా నుండి పూర్వకాలము లందలి యొకవి చిత్రమైన యాచారము గోచరించుచున్నది. గ్రంథకర్త, యైదుగురనైతమ్ములను ఒక స్త్రీనే పెద్దియైరని చెప్పి, తాని కొక కారణముఁ గల్పించి సమర్థింపఁ జూచినాఁడు—అది తల్లియాజ్ఞయట, ఆమె యనుమోదించుటవలన నట్టి విచిత్ర వివాహము జరిగినదట. ప్రతిజాతిలోను, సోదరు లొక్క భార్యను బరిణయమైనకాలము—బహుపతిత్వ మొప్పుకొనిన యవస్థ—గలదు. ఈసంగతి మీరెఱుఁగుదురు. ఈద్రౌపదీ వివాహము ఆపూర్వకాలపు బహుభర్తృపరిణయదేశనే నిస్సం దేహముగా సూచించుచున్నది.

ఈనడుమును, రాజపుత్రి సోదరుడు కలకువనొందిన మనస్సుతో “ఈమనుష్యు లెవ్వరు? నాచెల్లెలు పెండ్లాడఁ బోవు వీడెవఁడు? రథతురగాదులేమియు వీకిలేవు! పాద చారులై పోవుచున్నారగుదా!” అని యేమిచేయుటకును పాలుపోక, దూరదూరముగా నుండి వారివెంటఁజని, రాత్రి పొంచియుండి వారిసంభాషణ మంతయువిని, వారు నిజముగా క్షత్రియులేయని పూర్తిగా నిశ్చయించుకొనెను. తరువాత యథార్థముగా వారెవరో యెఱుకపడుటచే ద్రుపదరాజు షర మానందభరితుఁడయ్యెను.

మొదట, అది నిషిద్ధమని చెప్పుచు, అనేకాక్షేపణ ములు బయలు దేసినవిగాని, వ్యాసుఁడట్టి వివాహమా రాజ పుత్రుల కర్హమేయని చెప్పుటచే, అందఱుదుల కంగీకరించిరి. కావున ఈబహుభర్తృపరిణయమునకు ద్రుపదుఁ డొప్పు కొనవలసివచ్చెను:—రాజకన్య యంతట పాండుపుత్రు లేవు రను బెండ్లియూడెను.

పాండువులు, పిదప, నిరపాయులై, సుఖులై, దినదిన ప్రవర్ధమానబలపరాక్రమశాలులై జీవించుచుండిరి. దుర్యోధనుఁడును అతని పక్షమువారును వారినిజంపుటకు కొత్త మార్గము లాలోచించుచుండినను, ధృతరాష్ట్రునకుఁ బెద్దలు సదౌధనములుచేసి పాండువులతో సఖ్యము చేసికొనఁ బ్రేరించిరి; కనుక నతఁడు వారినిఁ బిలిపించి అర్ధరాజ్యమిచ్చెను.

అందులకందఱు ప్రజలును అపరిమితానందము నొందిరి. అంతట సోదరులైదుగురును ఇంద్రప్రస్థమును నొక చక్కని పురమును నిర్మించుకొని యందుండి, అందఱును అరిగాపులఁ జేసికొని, తమ రాజ్యముఁ బెంచుకొనిరి. పెద్దవాడైన యుధిష్ఠిరుఁడు, సర్వప్రాచీన హిందూదేశరాజుల పైని దాను శక్రవర్తియని చెప్పుకొనుటకు, రాజసూయ యాగ మొకటి చేయనిశ్చయించుకొనెను; విజితులైన భూపతులందఱును కప్పములు పట్టుకొని వచ్చి, చక్రవర్తియెడలఁ దమకుఁ గలభక్తిని దెల్పి స్వయముగాఁ బనిచేసి, రాజసూయ యాగకార్యము లందుఁ దోడ్పడవలయును. పాండవులకుఁ జుట్టమును మిత్రిఁడును అయిన శ్రీకృష్ణుఁడు వారికడకు వచ్చి, చేయఁదలచిన కార్యము మంచిదే, చేయవచ్చునని చెప్పెను. కాని యజ్ఞాచరణమున కొక యవరోధముండెను. జరాసంధుఁడను రాజు, నూరుగురు రాజులను బలియిచ్చి మొక యజ్ఞము చేయ నెంచి, యెనుబదియూరుగుర నప్పడే పట్టిబంధించి యుంచుకొనెను. వెల్లి యాజరాసంధునితోఁ బోరవలెనని శ్రీకృష్ణుఁడాలోచన చెప్పెను. తదనుసారముగా భీమాష్ట్రములు వెల్లి జరాసంధుని యుద్ధమునకు రమ్మని కోరిరి. అందుల కొప్పుకొని యతఁడు భీమునితో పదునాలుగురోజు లెడతెగకుండఁ బోరి, చివరకోడిపోయెను. కారాబద్ధులైన రాజులందఱు విముక్తులైరి.

పిమ్మట ధర్మజానుజులు నలుగురును, సేనలతో, దిగ్విజయార్థము, నలుదెసలకుఁ బోయి, రాజుల నెల్లర నోడించి, వారిని యుధిష్ఠిరుని క్రింది సామంతరాజులుగాఁ జేసిరి. చేసితిరుగ వచ్చి, తెచ్చిన యమిత ధనమంతయు, మహాయజ్ఞము వకు వ్యయము చేయుటకై, అన్నగారి పాదములకడ నిడిరి.

జరాసంధుని చెఱునుండి పడుగడ నొందిన రాజులును, ధర్మరాజు తమ్ములచే జయింపఁబడిన రాజులును, రాజసూయమునకువచ్చి, ప్రభుభక్తిఁజూపి యుధిష్ఠిరుని సేవించిరి. వచ్చి యాగము చేయుపుడని ధృతరాష్ట్రుని సుతులనుగూడ ఆహ్వానముచేసి రప్పించిరి. రాజసూయానంతరమునఁ జక్రవర్తిగా నూర్ధాభిషిక్తుడై యుధిష్ఠిరుఁడు రాజాధిరా జనిపించుకొనెను. ఇదియే భావికలహములకు బీజమయ్యెను. పాండవుల మహావిత్తవైభవాధికారములు చూచి దుర్యోధనుఁడు సహింపలేక, యుధిష్ఠిరునిపైఁ గడు నసూయాగ్రస్తుడై యాగ్మాంతమున నట నుండి తిరిగివచ్చి, బలిమిచే పాండవుల జయింపఁబడు యశక్యమని యెఱుఁగునుగాన, జత్తులచే వారినిఁ బడఁబ్రోయుటకు పన్నుగడలు పన్నసాగెను. యుధిష్ఠిరుఁడు ద్యూతాభిలాషి; మాయజూదకాఁడును దుర్యోధనునకు దుర్బుద్ధులు చెప్ప దుష్పితాచమును అగు శకునితో జూద నూడుటకు రమ్మని యొక దురదృష్ట దినమున నతనిని బిలిచిరి. హిందూదేశమునఁ, బూర్వకాలములో, క్షత్రియ వంశ

జాని యుద్ధమునకు రమ్మ చూతమని యెవరైనను గాలుద్ర
 వినఁజూడు, ఏమైనను సరే; అతఁడు చానికొప్పుకొని తన
 పరువు నిలుపుకొనవలెను. జూదమునకుఁ బిలిచినప్పుడుకూడ
 నట్లే యొప్పుకొని, యాడుట మర్యాదగాని యాడననిచెప్పుట
 యశఁరవాపాదకమని యెంచెడువారు. యుద్ధిష్ఠిరుఁడు సర్వ
 సంగణమూర్తియని పురాణము చెప్పుచున్నది. అట్టి మహాతా
 జర్షియైనవాఁడు సైతము ద్యూతాహ్వానమున కంగీకరింపవల
 సివచ్చెను. శకునియును అశనిపక్షమువారును దొంగపాచి
 కలు చేసిరి. అందుచే నతఁడొక యాటతరువాత నొకయాట
 యాడి యన్నిట్టిలోను నోడిపోయెను. అశజయమువలనఁ గలి
 గిన భేదోద్రేకముచే అతటితో ఆంగక, ఆపాడుజూదములోఁ
 బడి, తనకున్న దంతయు పందెముగానొడ్డి యోడిపోయెను;
 తనయాస్తి, తనరాజ్యము, తనసర్వస్వమును బోయెను. ఇం
 కను ఆడుమని శత్రువులు పురికొల్పుటచే, ద్యూతావసాన
 మున పణముగా నొడ్డుట కితరమేమియు లేనందున, తనసోద
 రులను, తన్ను, తుదకు సుందరియగు రాపదిని ఒడ్డి—యం
 దఱును గోల్పోయెను. అందుచే వారు సంపూర్ణముగా కౌర
 వులకు వశులైరి; కౌరవులు వారిని పెక్కువిధముల పరాభ
 వింతుటయేజాక, పశుప్రియులై బ్రాహ్మణికి ఘోరమైన మాన
 శంగముఁగావించిరి. ఎట్టకేలకు మన యుద్ధనృపతి మాధ్య
 స్థ్యము వహించి, యడ్డుపడి, వారి స్వాతంత్ర్యము మరల

పూరికిచ్చి, మీరుపోయి మీరాజ్య మేలుకొనుడని పాండవు
 లతోఁ జెప్పెను. దానివలనఁ దనకు సంభవించు అపాయ
 మును జూచి, మఱియొకసారి జూదమాడుట కంగీకరింపుమని
 దుర్యోధనుఁడు తండ్రిని జలవంతపెట్టి యొప్పించెను:—అం
 దోడిపోవువారు పండ్రెండేండ్లు అరణ్యవాసమును, పిదప
 నేదో యొకపట్టనమున ఒకయేఁ డజ్ఞాతవాసమును చేయవల
 యును; ప్రచ్ఛన్నులై యున్నప్పుడు వారిని శత్రువులు గని
 పట్టినయెడల, పైవిధముగా మరలఁ బండ్రెండేండ్ల డవులం
 దును ఒకయేఁడొక లెఱుఁగకుండ నొకపట్టనమందును ప్రవా
 సము చేయవలెను; అట్లు చేసినపిమ్మటనే స్వదేశభ్రష్టులకు
 వారిరాజ్యము మరల నీయవలయును. అందలియేర్పాటులివి.
 దీనియందుఁగూడ యుధిష్ఠిరుఁడే అపజయము నొందెను.
 స్వగృహస్వదేశములనుండి వెడలఁగొట్టఁబడి పంచపాండవులు
 ను క్రాపదీ సహితులై యడవుల కేగిరి. వనములందును పర్వ
 తములందును వాగు పండ్రెండేండ్లుండిరి. అట నున్నప్పుడు
 వారనేక శూరకృత్యములును సుకృతములును జేసిరి; అప్పు
 డప్పుడు దీర్ఘ తీర్థయాత్ర లేగుచు అనేక పుణ్యస్థలములు
 సందర్శించుచుండిరి. భారతమందలి యీభాగము—అరణ్య
 పర్వము—చదువుటకుఁ గడునింపుగను నీతిభోధకముగను
 ఉండును; అది వివిధ విషయములఁగూర్చి చెప్పిన ఉపాఖ్యాన
 ములతోను కల్పితకథలతోను నిండియున్నది. మత తత్వజ్ఞా

నవిషయకములై మనోహరములై మహాదారములైన
హిందూదేశపు పురాణగాథ లందున్నవి. పాండవుల ప్రవాస
కష్టములను సుసహములఁ జేయుటకై, అడవిలోనున్న సోదరు
లకడకు అనేకమహర్షులువచ్చి, హిందూదేశపు పురాతనపుక
థలు చక్కనివనేకములు మనసున కెక్కునట్లు వారికిఁ జెప్పి
నారు. ఆ యన్నిటిలో నొక్కటిమాత్రమే యట నేమిఁకుఁ
జెప్పెదను.

పూర్వకాలమున అశ్వపతియను నొకరాజుండెను;
ఆయనకొక కూతురుగలదు; ఆమెయందమైనది, గుణములు
కడుమంచివి; కనుక నే హిందూపవిత్రమంత్రనామమగు సావిత్రి
యను పేరామెకుఁ బెట్టినారు. ఆమెకువయసు రాగానే
“అమ్మా ! నీయిష్టమువచ్చిన వరుని నీవే యెన్నుకొనుము”
అని యామెతోఁ దండ్రి చెప్పినాడు. దీనిఁబట్టి ప్రాచీన
హిందూదేశపు రాజకన్యలు కడుస్వతంత్రులై వారిభర్తలను
వారే వరించుకొనెడు వారని మిఁకు స్పష్టముకాగలదు.

సావిత్రి తండ్రిచెప్పినట్లు చేయుట కొప్పుకొనెను.
అంగరక్షకులను, వృద్ధులగు రాజసన్నిధానవరులను, ఇచ్చి
తండ్రిపంపఁగా ఆమె బంగారు తేరెక్కి నానాతాజాస్థానము
లకుఁ జని పెక్కురు రాకొమరులఁ జూచెనుగాని యందెవ
రును ఆమెమనసునకు నచ్చలేదు. చివరకు సవరివారముగా
ఆమె యొక యడవిలోనున్న ఋష్యాశ్రమమునకు నచ్చె

ను—అట్టి యరణ్యములను హిందూదేశములో మృగరక్షణా
ర్థము ప్రత్యేకముగా అట్టేపెట్టెడవారు; అందలిమృగముల
నెవరినిఁజంపనచ్చెడువానిగారు; అచటి జంతువులు మనుష్య
భయమించుకయు లేక సంచరించెడివి. కొలఁకులలోనుండు
చేపలువచ్చి చేతిలోఁ బెట్టకొన్న యాహారముఁదిని పోయె
డివి. అందొకజంతువునైన హతము చేయకుండ ననేక సహ
స్రవర్షము లాయడవుల నట్టే పెరుఁగనిచ్చెడవారు. ముము
క్షువులగు ముచులును ముసలివాడును అక్కడకువెళ్ళి లేళ్ళన
డుమను పక్షులనడుమను గాఁపురముచేసెడివారు. దండ్యు
లగు అపరాధులునైత మచ్చట సురక్షితులై యుండెడివారు.
సంసారముపై విసుగుపుట్టినవాఁడట్టి యడవులకేగి, ఋషిసాం
గత్యము సంపాదించుకొని, వారి సన్నిధిని మఠముఁగూర్చి
ప్రసంగించుచు, తద్విషయములనే ధ్యానించుచు, తనజీవిత
మందలి శేషకాలనుట వెళ్ళఁబుచ్చుకొనెడువాఁడు.

ఇట్లుండఁగా, ద్యుమత్యేనుఁడచు నొకరాజు తన శత్రు
వులచే నోడింపఁబడి రాజ్యభస్మిఁడయ్యెను—తానికీతోడుగా
ముసలితనమువచ్చి గుడ్డివాఁడు కూడనయ్యెను. పాప! మీ
యంధవృద్ధ నృపతి, తన రాణితోను కొడుకుతోను జని
యొక యరణ్యము శరణ్యము చేసికొని కఠినతపోనిష్ఠుఁడై
యట కాలము గడపుకొనుచుండెను. అతని పుత్రునిపేరు
సత్యవంతుఁడు.

నృపానిరయూ ఘోనములన్నియుఁ జూచినపిదప సావిత్రి,
 కడ కీయాశ్రమమునకు వచ్చెను. ఎంతగొప్ప బాహుధిరాజై
 నను, వెళ్ళి ఋషుల దర్శించి వారికి ననుస్కారములర్పింప
 కుండ, ఋష్యాశ్రమముల దాఁటి పోఁగూడదు — ఆమహాపు
 రుషుల యెడల మనసులోఁబుట్టు గౌరవభావములట్టివి. హిం
 దూదేశములో మహాచక్రవర్తియైవను, తాను, జీర్ణవస్త్రధా
 రియై కండమూలఫలములు దిని కాలక్షేపము చేయుచు అడ
 విలో నివసించిన యే ఋషి సంతతివాఁడో యని చెప్పుకొ
 నుటకు ఎంతోకుతూహల పడును. మే మందఱము ఋషుల
 సంతతివారము. మతమునకుఁ జూపు మర్యాద యట్టిది. కనుక
 మూర్ధాభిషిక్తులం పైతము, మునుల పర్ణశాలల చెంతఁబోవున
 ప్పడు, లోపలికేగి వారి కభివందనములు చేయుట తమ
 కెంతో గౌరవముగాఁ దలఁచుకొందురు. గుఱ్ఱముమీఁదవచ్చు
 చున్నయెడల, వానిదిగి, వారిసన్నిధికి కాలినడకనుబోదురు;
 రథమెక్కివచ్చినచో, అదియును కవచమును ఆవలవిడిచిపెట్టి
 మఱిలోపలఁ బ్రవేశింపవలెను. పరమశాంతుఁడైన భక్తుని
 వేషముతోఁగాని యేమోదయును అట్టిపుణ్యాశ్రమములఁ
 జొరఁగూడదు.

సావిత్రి, మనద్యుమత్యేనుని పర్ణశాలకువచ్చి, యాత
 పస్వికొడుకగు సత్యవంతునిఁజూచెను, చూచుటతోడనే
 ఆయన ఆమెహృదయమును చూఱకొనెను. పెద్దపెద్దర జభ

వనములలోను ఆస్థానములలోను ఉన్న రాజపుత్రులందఱను
దప్పించుకొనివచ్చెనుగాని, యచట, ద్యుమత్యేనుని కాశ్యపు
మైయున్న యడవిలో నుండు సత్యవంతుడు, ఆమెకు హృద
యచోరుడయ్యెను.

సావిత్రి తిరుగఁబుట్టినింటికిరాఁగానే “ అమ్మా ! తల్లీ !
నీవు పెండ్లాడుట కిష్టమైనవాఁడవఁడైన నీకగపడినాఁడేమో
చెప్పవా ! యని తండ్రిప్రేమలూర నడిగెను. “ నాయన
గారూ ! అగపడినారు ” అని యెలసిగ్గుచే నెట్టివాఁతిన చెక్కు
లతో ఆమె పలికెను. “ ఆరాజకుమారుని పేరేమి ? ”
యని తండ్రి యడిగెను. “ ఇపుడు రాజపుత్రుడనుటకు
వీలులేదు నాయనగారూ ! ఆయన, రాజ్యమున గోల్పోయిన
ద్యుమత్యేనుఁడుగారిపుత్రులు, పితృత్యాగమేమియులేని రాచ
బిడ్డ, వృద్ధులైయొక చిన్న యాకుటింటిలోనున్న తలిదండు
లకు, శాకమూలాదులు సేకరించి తెచ్చి పెట్టుచు, వారికిసేవ
చేయుచు, అడవిలో సన్యాసివలె జీవనముచేయుచున్నాడు ”
అని సావిత్రి జవాబుచెప్పెను.

ఆనూటలు విని, అపు డచటికి వచ్చియున్న నారద
నుహర్షితో ఆమెజనకుఁ డాలోచనచేసెను. “ అయ్యో ! యిది
యత్యశుభప్రదమైన ఘటనము ” అని నారదుఁడు పల్కెను.
“ ఎందుచేతనో చెప్పుడు ” అని యశ్వపతి యడిగెను. “ ఇక్కఁ
బుండెంచు మానములలోపల ఆతరుణవయస్కుఁడు మరణిం

చును. " అనీ నారదుఁడు పలికెను. ఆపలుకుల కులికిపడి
 " నాతల్లీ ! సావిత్రి ! యిహమువకుఁ డొకయేఁడాదిలో నీలు
 గునఁట, అంతట నీకు వైధవ్యము వచ్చును. అమ్మా ! యది
 యాలోచించుకొనుము. బిడ్డా ! అట్టివానిని గోరుకొనుట
 మానుము, అల్పాయుష్కుఁడును అదృష్టహీనుఁడును అగు
 వరునకు నిన్నుఁ బెండ్లిచేయుటకు నేనెప్పు డొప్పుకొనను "
 అని తండ్రి వచించెను. " నాయనగారూ ! దాని కేమియుఁ
 జింతింపకుఁడు; అన్యునివివాహమాడి నాయాంతరంగపాతివ్ర
 త్యమును జెఱుపుకొనుమని చెప్పకుఁడు. సత్పురుషుఁడును
 శౌర్యవంతుఁడును అగునాసత్యవంతుఁడుగారినే ప్రేమపూర్వ
 కముగా నామనసులో నాప్రాణనాయకునిగా గ్రహించినాను.
 కన్య పరించుట యొక్కసారియేకాని పెక్కుసార్లు గాదు, సతి
 సత్యప్రతిజ్ఞనుండి యెన్నఁడును దొలఁగిపోదు." అని సావిత్రి
 ప్రత్యుత్తర మిచ్చెను. కూతుడృఢనిశ్చయ మెఱిగి తండ్రి
 మంచిదనెను. అంతట సావిత్రి సత్యవంతుని వివాహమాడి,
 తా స్వయముగా వరించుకొనిన భర్తతోఁ గాపురముచేయు
 చు అత్తమామల కుపచారము చేయుటకుఁ, బ్రశాంతచిత్తము
 తోఁ, దనతండ్రిగారి దివ్యభవనమును వీడి యడవికిఁబోయెను.
 సత్యవంతుఁడు మరణింపకతప్పనిరోజు సావిత్రికిఁ దెలిసినను,
 ఆమాట భర్త కెఱిగింపక దాఁచిపెట్టియుంచెను. సత్యవంతుఁ
 డనుడిన మరణ్యమధ్యమున కేగి ఫలపుష్పములును వంటకల్లు

లును ఏటి పర్ణశాలకుఁ దెచ్చుచుండెను. సాక్షిత్రి వానితో
 వంటచేసిపెట్టి వృద్ధులకుఁ బరిచర్యలు చేయుచుండెను. ఇట్లు
 వారు సుఖముగాఁ గాలము కడపుకొనుచుండఁగాఁ బత్రిప్రాణా
 పహమైన దుర్దినము తారసిల్లెను. ఇక మూడురోజులుమా
 త్రమే యునవి. కఠినవ్రతదీక్షఁ బూని, యాసతీమణి, యా
 మూడురాత్రులును, ఘోరమైన యుపవాస తపశ్చర్యలతో
 ను, జాగరములతోను గడపెను. దుఃఖసముద్రములోఁ బడి,
 తేప్పవ్రాల్పక, కన్నీళ్ళు గ్రుక్కుకొనుచు, దీవభక్తితో భగ
 వంతునిఁ బ్రార్థించుకొనుచు ఆమె మూడురాత్రులు జెల్లఁబు
 చ్చెను; అంతట మహాభయంకరమైన నాఁటిసూర్యోదయ ము
 య్యెను. ఆరోజున నొకక్షణమైనను భర్త తనదృష్టిపథమునకు
 దూరమైపోవుట యామె సహింపలేకపోయెను. కావున, య
 భాపూర్వముగాఁ దనభర్త శాకపచార్థములును వంటచెఱ
 కును సంగ్రహించి తెచ్చుట కేగునపుడు, “ఆయనతోఁగూడ
 పన్నును బోని” డని భర్తృజనకులఁ బ్రార్థించి, వారిసమ్మ
 తిని బడసి, సావిత్రి పతి నంటిపోయెను. అడవిలో నుండఁగా
 నాకస్మికముగా “ప్రియురాలా! సావిత్రి! యేమోకాని,
 నాతల దిరుగుచున్నది, సర్వేంద్రియములును సోలిపోవుచున్న
 వి. నాకు నిద్రవచ్చుచున్నట్లున్నది. నీపక్కఁ గొంచెముసేపు
 పడుండనిమ్ము.” అని సత్యవంతుఁడు, మూర్ఛాభీతిని వెలిపు
 చ్చుచు గద్గదకంఠముతో, నాల్కతోట్రుపాటుతో, దనకాం

తామశత్రోఁబల్కెను. భయకంపితురాలై “జీవేశా! ప్రాణ
ప్రీయా! వచ్చి, మీశరస్సు నాయూరువులపైఁ బెట్టుకొని
నిద్రింపుఁడు” అని యామె చెప్పెను. ఆయన, సలసలఁ
గాఁగుచున్న తనతల సతియాకతలముపైఁ బెట్టి, వెంటనే
యొక దీర్ఘశ్వాస మూర్చి ప్రాణములు విడిచెను. అంతట
నామె, కనులనుండి కన్నీటివఱదలు కుమ్మరించుచు, కాంతుని
కొఁగిటఁ బట్టుకొని యేడ్చుచు, ఏకాకినియై ఆనిర్జనారణ్యము
లోఁ గూరుచుండియుండఁగా, సత్యవంతునాత్మఁ గొనిపోవు
టకు యమదూతలు వచ్చిరి; కాని తల తనతోడపై నిడుకొని
పతిమృతక శేబరముతోఁ గూరుచుండియున్న సావిత్రిదగ్గఱకు
వాగు రాలేకపోయిరి. ఆమెచుట్టను అగ్నిజ్వాలామయమైన
యొకపరివేష మేర్పడియుండుటచే, యమభటులలో నొక్కఁ
డైనను ఆయగ్ని మండలముతోఁ జొరఁజాలకపోయెను. వెఱచి
వెనుకక్కుఁ బోయి, హరంబటును మరణాధిదేవతయగు యమ
ధర్మరాజుకడకు మరలఁజని, ఆమరుష్యునియాత్మ నేల తాము
తేలేకపోయిరో చెప్పుకొనిరి.

అది విని మరణదేవతయు, మృతవిచారణకర్తయు, దం
డనాయకుఁడును, అగు యముఁడే స్వయముగా వచ్చినాఁడు.
ఈభూలోకమునఁ బుట్టి మరణించినవారిలో ఆయన మొట్ట
మొదటివాఁడు, అందుచేతనే మృతపురుషుల కందఱకు న్యా
యాధ్యక్షుఁడైనాఁడు. మరణించినపిమ్మట మనుష్యుఁడు దం

డింపఁదగినవాఁడో, పారిశోషిక మిచ్చి బహుకరింపఁదగిన
వాఁడో, విచారించి నిశ్చయింపవలసినవాఁడతఁడే. కనుక
స్వయముగా నతఁడు వచ్చినాఁడు. దేవతగనుక, సతీత్వమహి
మచే గలిగిన ఆయగ్నికీలావలయములోఁ జొరఁగలిగినాఁడు.
సావిత్రికడకు వచ్చి “బిడ్డా! యీశవమును విడిచిపెట్టుము,
మనుష్యులందఱు మర్యులనియెఱుఁగుము; మరణించినమర్త్యుల
లో నేనుబ్రథముఁడను; అప్పటినుండియు ప్రతిమానవుఁడును
మరణింపవలసి వచ్చినది. మనుష్యుడైనవాఁడు చావకతప్ప
దు.” అని యముఁడుపల్కెను. ఆచూటలువిని సావిత్రీయావలి
కిఁబోయెను; యముఁడాజీవుని లాగుకొనిపోవుచుండెను. స్వల్ప
దూరముపోయి, యెండాకులపైని నడచుచు నెనరోవచ్చుచున్న
ట్లడుగులచప్పుడు చెవినిబడఁగా యముఁడు వెనుకకుఁదిరిగి
చూచి “బిడ్డా! సావిత్రీ! ఏలనీవు నావెంటవచ్చుచున్నావు; ఇది
[చావు] సర్వజనులకు అవశ్యాను భోక్తవ్యముసుమా!” అని
పల్కెను.

సా:—తండ్రీ! నీవెంట నేను వచ్చుచుండుటలేదు. ప్రేమప్రేరి
తనై నాప్రియుని నేననుగమించుచున్నాను. ఇది కూ
డ ప్రీతికి విధి వ్రాసిన వ్రాతయే. సనాతనధర్మము—
ఆచునశ్వరతత్వము—పరమారురాగభరితుడైనపతిని
పవిత్రతమయైన సతిని విడఁదీయదు.

య:—నీపతినిబ్రతికించుటదక్క నింకేవరమైనగోరుకొనుము

సా:—నురణాధిదేవతా ! దయచేసి నీవు నాకు వరమియ
నెంచునెడల, అంధత్వముఁ బోఁగొట్టి నా మామగా
రిని సుఖజీవిని జేయుము.

య:—శ్వశురభక్తియుక్తవును ధత్తాత్మరాలవును అగు నో
బిడ్డా ! పవిత్రమైన నీ కోరిక సఫలమగుఁగాక !

అని చెప్పి యముఁడు సత్యవంతునిజీవాత్మతో సాగి
పోవుచుండెను. వెనుకనుండి మరల నాయదుగుల చప్పుడు
వినఁబడెను. తిరిగిచూచి,

య:—అమ్మా ! సావిత్రీ ! నావెంట నింకనువచ్చుచున్నావు.

సా:—బాను ! తండ్రీ ! అట్లుచేయుట మానలేకున్నాను.
తిరిగిపోవ నేనెంత ప్రయత్నము చేసినను, నామనసు
నాభర్తతోఁ బోవుచున్నది, దానితో నాబొందియుఁ
బోవుచున్నది. నాయాత్మ యిదివఱకే పోయినది,
వీలన, ఆయాత్మలో నాయాత్మకూడనున్నది. నీవు
చైతన్యమును గొనిపోవునప్పుడు శరీరము దానితోఁ
గూడ రాకుండునా ?

య:—సుందరీ ! సావిత్రీ ! నీమాటలు వినుటవలన నాకు
సంతోషమయినది. నన్నింకొక వరమడుగుము. నీభ
ర్తను బ్రతికింపుమని యడుగఁగూడదుసుమా !

సా:—అయ్యో ! నాకు మరొకవర మనుగ్రహించునెడల,

నామామగారి రాజ్యమును ధనమును భోయినవిగాన,
నవి యాయశకుఁ దిరుగఁబ్రసాదింపుము.

య:—ప్రియపుత్రికా ! యీవరముకూడ నిచ్చితిని. ఇంక
నింటికిఁబొమ్ము. సజీవమానవు లెవ్వరును శమచుండ
నైన నాతో రాతేను.

అనిచెప్పి యనుధర్మరాజు పోవుచుండెను. సావిత్రి
వినయవిశ్వాసములతో, దనమృతభర్త వెంటనింకను
బోవుచుండెను.

య:—(తిరిగిచూచి)—మహాదారవగు నోసావిత్రి ! నిరుప
యోగమైన దుఃఖముతోనిట్లు వెన్నాడిరాకుము.

సా:—మీరు నాప్రాణప్రియు నెటకుఁ గొనిపోవుచున్నావో
నేనును అటకు రాకుండ నుండతేను.

య:—అట్లైన, సావిత్రి ! వినుము. నీభర్త పాపి యనుకొం
దము, నరకమునకుఁ బోవలసిన వాడనుకొందము,
అప్పుడు సావిత్రి తన ప్రియునితోఁ బోవునా ?

సా:—నాసతి యెటకుఁబోవునో నేనటకుఁ బోవుటయే నాకుఁ
బరమాసందము—చావుకానిండు, బ్రతుకు కానిం
డు—నరకముగానిండు, నాకలోకముగానిండు !

య:—విడ్డ ! నీచుంగళవచనములు నాకతి మనోహరము
లుగ నున్నవి. ఇంకొకవిరియు వేరొకవిరియు—ఇచ్చి

దను—కాని మరణించినవారు మరల బ్రతుకరను
మాట మాత్రము మఱచిపోకుము.

సా:—అట్టియనుజ్ఞ నాకిచ్చితిరిగావ నెకవరముకోరుకొనె
దను. నామామగారి రాజవంశ మంతరింపకుండ,
ఆయనరాజ్యము సత్యవంతుఁడుగారి పుత్రులకువచ్చు
నట్లు అనుగ్రహింపుఁడు.

య:—(మందహాసము చేయుచు)—బిడ్డా ! నీకోరిక యట్లే
యీడేటుఁగాక ! ఇవిగో నీభర్తప్రాణములు ! అతఁడు
మరల జీవించి బిడ్డలతండ్రియగును; నీబిడ్డలుగూడ
యుక్తకాలమున రాజ్యపరిపాలకులగుదురు. మీయిం
టికి మీరు పొండు. ప్రేమ మృత్యువును జయించి
నది. నీయట్టి యనురాగవతిని స్త్రీజాతిలో నేనన్నఁ
డును జూడలేను. చిరస్థాయి యైయుండు సత్యప్రేమ
యొక్క శక్తికి, మరణాధిదేవతనైన నాయొక్కశక్తి
కూడఁ జాలదనుటకు నీవేప్రబలనిదర్శనమవు !

ఇదియే సావిత్రికథ. మరణదేవతకూడ మార్కొని
జయింపలేని ప్రేమిమలప్రేమయొక్క యుద్ధండ బలముచేత,
గతించిన భర్తప్రాణములను యమునంతవాని చేతినుండి లాగి
తెచ్చుకొన్న సావిత్రివలె జీవయాత్ర సాగించుకొనుటకు హిం
దూడేశములోని ప్రతికన్యయును అభిలాషపడవలయును.

గ్రంథ మనేకములైన యిట్టిచక్కని యుపాఖ్యానము లలో నిండియున్నది. ప్రపంచ గ్రంథజాలములో మహాభాతతయొక గొప్పగ్రంథమనియు, అందుఁజనునెనిమిది పర్వములును తమారమియొక లక్షశ్లోకములును ఉన్నవనియుఁ దొల్దొల్ల నేఁ జెప్పితినిగదా !

మనమూలకథకు మరలమనము వత్తుము. రాజ్యభ్రష్టులైన పాండవసోదరులను అరణ్యములో విడిచివచ్చినాము. అటనైనను కపటియైన దుర్యోధనుఁడు వారిని సుఖముగా బ్రతుకనీయలేదు; అనేక మాయోపాయములు పన్ని వారిని హింసింపఁజూచినాఁడు. కాని యాప్రయత్నము లన్నియు విఫలములైనవి.

వారరణ్యవాసులై యుండఁగా జరిగిన యొకకథ మీకిటఁ జెప్పెదనువినుఁడు. అడవిలో నొకనాఁడు వారు దప్పిచే బాధపడుచున్నందువలన, వెళ్ళి మంచిదీప్ల పట్టుకరమ్మని యుభిష్ఠిరుఁడు నకులు నంపెను. వెంటనే యతఁడు జలాశయమున్న దెసకుఁ జని యట స్ఫటికసమ్మితములైన స్వచ్ఛాంబు పులుగల యొకకొలను గాంచి, దానిలో దిగి, త్రాగి దగఁ దీక్చుకొనఁబోవుచుండఁగా “ అఁగుమాఁగుము బిడ్డా! నాప్రశ్నలకుఁ బ్రత్యుత్తరము లిచ్చి మఱి నీకు త్రాగుము ” అను అశరీరవాక్యకొకటి వినఁబడెను. పిపాసాపీడితుడై యున్న

నకులఁ దామాట లక్ష్యముసేయక నీశ్శుక్రాగి వెంటనే విగత జీవుడై క్రిందఁబడెను.

నకులఁ డంతసేపటికిఁ దిరిగి గానండున, సోదరుని వెదకి కనుఁగొని నీళ్లుపట్టుకొనిరమ్మని ధర్మరాజు సహదేవు నంపెను. సహదేవుఁ డాకొలఁకుకడకుఁ బోయి మృతుడై పడియున్న సహవాదరుఁ జూచి, చాల దుఃఖించి, మిక్కిలి దాహముచే బాధపడుచుండుటచేతఁ గొలను నొచ్చి నీళ్లు త్రావఁబోగా, వెనుకటియట్లే “ బిడ్డా ! మొదట నాప్రశ్నల కుత్తరమిచ్చి, పిదప జలపానము చేయుము. ” అనుమాటలు వినఁబడెను. అతఁడుకూడ నామాటలు సరకుచేయక, దగఁదీర్చుకొని, ధరణి పై మృతుడై పడెను. తరువాత ధర్మరాజు డడ్డే, యొకనితడు వాత నొకనిగా, విజయభీముల నంపెనుకాని వారుకూడను ఆసీరు త్రాగి చచ్చి పడిపోయినందువలన మరల రాలేదు. అంతట యుధిష్ఠిరుఁడు, స్వయముగా తనతమ్ము లేమైరో కనుఁగొనుటకై, లేచివెల్లి, ఆసుందర సరస్సునొద్దకు వచ్చి యటఁ జచ్చిపడియున్న తమ్ములఁగని యపారదుఃఖభరితమైన హృదయముతో విలపింపఁజొచ్చెను. వెంటనే వెనుకటిరీతిని ఆకాశవాణి యిట్లుపలికెను:—“ బిడ్డా ! ముందు వెనుకలు చూచు కొనక, తొందరపడి ప్రవర్తించుము. చిన్నచేపలఁ దిని జీవించునుక బకరూఢముననున్న యత్నుడను నేను. నాచేతనే నీతమ్ములు యముని కధీనులుగాఁ జేయఁబడినారు. రాజు

కుమారా ! నేవేయుప్రశ్నలకు జవాబీయకుండఁ జొరఁబడితి
వేని, మొంతనాఁడవైనను, నీ వైదవశవము వగుదువు. తొలుత
నాప్రశ్నల కుత్తరమిచ్చి, తరువాత, నోకుంతిపుత్రా! త్రాగి
దాహముఁ దీర్చుకొని, కావలసినంతనీకు పట్టుకొని వెళ్లుము.”
“నాకుఁ దెలిసినంతవఱకు, నాబుద్ధికి గోచరించినంతవఱకు, నీ
వు పృచ్చించువానికిఁ బ్రత్యుత్తరములిచ్చెదను. అడుగుము.”
అని యుద్ధిష్ఠిరుఁడు మాటుపల్కెను. అంత యక్షుఁడతని కనే
కప్రశ్నలువేసెను; వానికన్నిటికిని యుద్ధిష్ఠిరుఁడు సంతృప్తికర
ములైన సదుత్తరములిచ్చెను. “ఈప్రపంచము దన్నిటిలోను
అత్యాశ్చర్యకరమైన విషయమేది?” అనునది యడిగిన ప్రశ్న
లలోనుకటి. “తోడిప్రాణు లహరహమును జచ్చుచుండుటఁ
జూచుచుండియు, మిగిలినవారు తాముశాశ్వతజీవులనుకొందు
రు. నిత్య మరణదర్శనమగుచున్నప్పటికిని, తామరణించుననియె
వ్వఁడును నమ్మఁడు. ఇది విచిత్రమైన విషయము” భానికాతఁ
డిచ్చిన జవాబిది. “మతపరమార్థరహస్య మెఱుఁగుమార్గమే
ది?” అనునది మఱియొకప్రశ్న. “యుక్తివాదమువలననేదియు
నిర్ణీతముకాఁజాలదు, సిద్ధాంతములు పెక్కులున్నవి, పరస్పర
విరుద్ధములై భిన్నరూపముగా వేదములున్నవి, అభిప్రాయభేద
ములేని మహర్షు లిరువురైనను లేరు. మతరహస్యమంతయు
మహాగుహనిబిడాంధకార ముగ్గుమైనట్లున్నది. కనుక మహాపురు

మీలు త్రొక్కితమార్గమే అనుసరణీయమైనమార్గము" అనునది దానికిచ్చినప్రత్యుత్తరము*.

అంతట యశ్శుండిట్లనియెను:— “చాలసంతోషించితిని. నేను ఒకాకాశముననున్న న్యామూధిదేవతను, ధన్యుడనువాడను; నిన్నుఁ బరీక్షించుటకు వచ్చినాను. ఇక నీతమ్ములమాట! అందొకఁడును జావలేడు, చూడుము అదంతయు నామాయ. ఓభారతవంశ నృపపుంగవా! అహింస నైహిక సుఖలాభము లన్నిటికంటెను అధికముగా నీవెంచితివిగాన నీతమ్ములందఱు జీవించి యుండుచుగాక!” యశ్శుండటు పల్కఁగానే పడియున్న పాండవులందఱును లేచి కూరుచుండిరి.

యుధిష్ఠిరరాజు ప్రకృతియొట్టిదో యిందించుక కాన్పించుచున్నది. అతఁడిచ్చిన యుత్తరములవలన, రాజనుటకంటె యోగియుఁ దత్వవేత్తయు ననుటకే యతఁడప్పుడైనట్లు మనకుఁ దోచును.

•

* ఇట్లువేసిన పెక్కుప్రశ్నలకిచ్చిన సదుత్తరములువిని సంతోషించి “మృతులై పడియున్న నీతమ్ములలో నెవని నేనొకనిఁ బరీక్షించితిని జీయుదును. నానిఁ బేర్కొను”మని యశ్శుండుచెప్పెను. నకులుబ్రతికింపుమని ధర్మజుఁడడిగెను. “ఇదేమివిపరీతమా! బాహుబల సంపన్నుడగు భీముని, ధానుష్కచక్రివర్తియగు నర్జునుని, మాని నకులునిగోరికొంటివి!” అనియశ్శుండు పుచ్చించెను. “అయ్యా! మాకిరువురుమాతలు. నాతల్లి పెద్దకొడుకైన నేనుబ్రతికి యుంటిని. మాసవతి తల్లిగా రపుత్రకురాలు గానుండ నకులుబ్రతికింపుమని ప్రార్థించితిని. ఇంతేమి విపరీతమున్నది?” అని నకులుగాజు పలికెను.

ప్రవాసకాలములో నపుడు పదుమూడవ సంవత్సరము సమీపించుచున్నదిగానఁ, నమ కుచితమని తోచినమాటువేషములతో విరాటరాజ్యమునకువెళ్లి యటనుండఁడని యత్నుఁడు వారికిఁజెప్పెను.

తదనుసారముగా, ద్వాదశ వర్ష వివినవాసమైనపిమ్మట, నొకయేడక్షాతవాసము చేయుటకై, వారువేలువేలువేషములు వేసికొని విరటురాష్ట్రమునకువెళ్లి, రాజకుటుంబమునకు సేవకులుగా నంగుఁ బ్రవేశించిరి. యుధిష్ఠిరుఁడు ద్యూతమందారి తేజిన విప్రసభికుఁడుగా రాజుకొలుపుచొచ్చెను. భీముఁడు వంటవాడయ్యెను; అర్జునుఁడు మండరూపధారియై, రాజపుత్రి యగు ఉపరకు భరతవిద్య నేర్పుగురువుగా నియుక్కుడై రాజాంతఃపురమున నుండెను; నకులుఁడు రాజాశ్వపాలకుఁడయ్యెను; సహదేవుఁడు గోగణసంరక్షకుఁడుగా నియమింపఁబడెను; సైరంధ్రవేషముతో ద్రౌపదిగూడ (రాణి) రాణివాసము చొచ్చెను. అట్లు స్వస్వరూపముల మఱుఁగుపఱుచుకొని పాండవసోదరులు నిరుపద్రవముగా ఆయేడాదియుఁ గడపిరి; వారినిగనిపట్టుటకు దుర్యోధనుఁడు చేసినప్రయత్నమంతయు వ్యర్థమయ్యెను. సంవత్సర మైనవెంటనే వారు బయలుపడిరి. తత్పూర్వము ప్రకాశితులు గాలేదు.

అంతట ధర్మరాజు, తమవంతునకువచ్చిన అర్ధరాజ్యము తమకీయవలయు నని, యొకదూతచే ధృతరాష్ట్రమునకు రాయ

బార మంపెను. కాని దుర్యోధనుఁడు తనపినతండ్రిబిడ్డలకు పరమద్వేషియగుటచే, సోయ్యముగా నడిగిన వారివంతు వారి కిచ్చుట కొప్పకొనలేదు. ఏదేనుక రాష్ట్రమిచ్చినఁ జాలు ననిరి; చివర కైదుగురకును అయిదూళ్ళిచ్చినను బుచ్చుకొందుమానిరి అన్న నేమి ? మూర్ఖపుఁబట్టుదలతో, యుద్ధము చేయకుండ సూదిమొనమోపుటకుఁ గావలసినంత ప్రదేశమైనను ఈయ నని, దుర్యోధనుఁడు బాహుటముగాఁ జాటి చెప్పెను. సఖ్యము తోనుండుఁ డని ధృతరాష్ట్రుఁడు పలుమాటలు బతిమాలి చెప్పె ను; ఎంతచెప్పినను లాభము లేకపోయెను. యుద్ధమును, త న్ములమున నగు బహుబంధుమరణములను ఆపుటకు కృష్ణుఁ డుకూడ స్వయముగా వెళ్ళి ప్రయత్నించెను; ఆస్థానముననుం డు వయోవృద్ధులును జ్ఞానవృద్ధులును అట్టిప్రయత్నములే చే సిరి; కాని సామముచే వారు రాజ్యవిభాగము చేసికొనుటకుఁ గావించిన సంధిప్రయత్నము లన్నియును నిష్ప్రయోజనము లయ్యెను. కనుక, ఉభయపక్షములవారును యుద్ధసన్నాహము లు చేసిరి ; రణప్రియులందఱు, క్షత్రియజాతివారందఱు, ఆ యుద్ధములోఁ జొరఁబడిరి.

అందుఁ బ్రాచీన హిందూదేశపు క్షత్రియాచారము లన్నియు నవలంబింపఁబడినవి. దుర్యోధనుఁ డొకపక్షమును యుద్ధిసిరుఁ డొకపక్షమును బుచ్చుకొనిరి. గౌరవవంతులైన పురుషులు మొదటఁ దమ్ముఁ గోరినవారి కొరికఁ దీర్తురు

గనుక, దక్షిణమే సాహాయ్యార్థము, యుద్ధిష్ఠిరుడు చుట్టు
 పట్ల నున్న రాజులకు రాయబారులనంపెను. ప్రార్థనాపౌ
 ర్వాపర్యము ననుసరించి, పాండవులపక్షమో కౌరవులప
 క్షమో చేరుటకు, ఎల్లదిశలనుండియు వీరపురుషులు వచ్చి
 మూఁగిరి—అన్నయొకవైపునను అనుజుఁ డొకవైపునను,
 తండ్రియొకప్రక్కను తనయుఁ డొకప్రక్కను, ఉండుట తట
 స్థించెను. అనాటి యుద్ధధర్మము లన్నిటికంటెను అతివిచిత్రము
 లైనవి; పగలుచేయు యుద్ధము ముగిసి సాయంకా
 లము రాఁగానే, పరస్పరవిరోధులు పరమమిత్రులై యొకరి
 శిబిరమున కొకరుగూడఁ బోవుచుండెడివారు; ఉదయము
 కాఁగానే, మరల నొకరితోనొకరు పోరుటకు సమకట్టెడు
 జారు. మహమ్మదీయ దండయాత్రాకాలమువఱకు, హిందువు
 లీవింతయుద్ధసంప్రదాయమును విడువక యాచరించుచునే
 యుండిరి. అదిగాక, గొట్ట మెక్కియున్నవాఁడు పాదచారియై
 యున్నవానిని గొట్టఁగూడదు; ఎవఁడును భాణాదియుద్ధసాధన
 ములకు విషముఁబూయఁగూడదు; అసమానయుద్ధము చేసి
 గాని, అన్యాయయుద్ధము చేసిగాని, కపటాదులచే గలుగు
 లాభము నొదికాని, శత్రువులను జయింపరాదు. ఈనియ
 మముల నెవఁడేని యించుకంత యైన నతిక్రమించినయెడల,
 వానినెంతయో యవమానించి యపకీర్తిపాలు చేసి త్యజిం
 చెనువారు. క్షత్రియులందఱు ఆరీతిగా సుశిక్షితులై సదభ్యా

సములు గావించుకొనినారు. ఏషియామధ్యభాగమునుండి విదేశీయులు వచ్చి హిందూదేశముపై దండెత్తినప్పుడు, హిందువులు వారిని సరిగానట్లేచూచి వారితో ధర్మయుద్ధము చేసినారు; పెక్కుసారులు వారిని జయించి, జయించినపుడెల్ల బహుమతులు మున్నగువానితో వారిని వారిదేశములకుఁ దిరుగ నంపెనువారు. పరరాష్ట్ర మన్యాయముగా ఆక్రమించుకొనఁగూడదనియు, నిర్బిత్తుడైన శత్రువు, నతనిస్థితి కనుగుణమైన మర్యాదతో, నతనిదేశమునకుఁ దిరుగఁ బంపవలయుననియు, యుద్ధస్మృతిలో విధిపఁబడి యున్నది. మహమ్మదీయ జేతలు తద్వ్యతిరిక్తముగా, హిందూరాజులను జూచినారు; ఒకసారి వారు తమచేతిలోఁ జిక్కినయెడల, అనుతాప లేశరహితులై, వారిని వినాశము చేసినారు.

ఆరోజులలో—భారతయుద్ధకాలములో—యుద్ధవిద్య యనఁగా కేవలధనుర్బాణముల నుపయోగించుట నేర్పునది గాను; మంత్రధ్యానాదులచే మహాస్త్రముల సంపాదించుకొని పయోగించుమార్గము నది విశేషముగాఁ గఱపుచుండెడిది; ఈమూల మీరు మఱవఁగూడదు; అట్లు గ్రంథము చెప్పుచున్నది. ఒక్కఁడు దశలక్షసంఖ్యక మగుదళముచు డిగొని, తలఁచుకొన్నయెడల దానినంతను దగ్ధము చేయుగలిగెడు వాఁడు! ఒక్కబాణ మేసి దానినుండి యనేకసహస్రశరాశని వర్షముఁ గురియించెడువాఁడు! దేనినైనను ఇట్టే దహించివేయఁ

గలిగెనువాడు!—ఇట్టిది వ్యావృత్తశక్తు లనేకము, అప్పటివారి కుండెడివట. రామాయణ మహాభారతగ్రంథముల రెంటిలోఁ గూడఁ గానిపించు నతివిచిత్రవిషయ మింకొకటి గలదు—ఈ మంత్రప్రేరితములగు అస్త్రాదులతో పాటు అప్పటికే తుపా కులు పిరంగులుగూడ నుపయోగపడుచున్నట్లు కాన్పించుచు న్నది. చీనావారును హిందువులును ఈపిరంగు లతిప్రాచీనకాలమునుండియు ఉపయోగపఱచుకొనుచుండిరి. లోహనాశములతోఁ జేయఁబడి, మంతుతోను గుండ్లతోను నింపఁబడి, శతసంఖ్యాకులగు మచుష్యుల నొక్కవే్రటునఁ జంపఁగల చిత్రమైన యుద్ధసాధనము లనేకములు ప్రాచీనపట్టనప్రాకారములపై నుండెడివి. చీనావారు, తమ మంత్రబలమున నొక దయ్యము నినుపగొట్టముతోఁ బ్రవేశపెట్టెడువా రనియును, కొంచెము నిప్పు రంధ్రముకడఁ బెట్టువెంటనే, పెద్ద భీకరనిర్ఘోషముతో ఆదయ్యము పైకి వచ్చి అనేకజనులను మారణము చేసెడిదనియును, పామరజను లనుకొనెడువారు.

ఆప్రాచీనకాలములలో జనులు మంత్రాస్త్రములతో యుద్ధము చేసెడివా రని చెప్పితిఁగదా. ఒక్కఁడు వేనవేలు శత్రువులతోఁ బోరఁగలిగెనువాడే. వారి సాంగ్రామికకౌశలములును వారి వ్యూహరచనలును వారి కుండెడివి. సేనతో పదాతు లుండెడివారు, తురగము లుండెడివి; గజములు రథములు అను మఱితెండుభాగము లుండెడివి; కాని నవీను లని

మానివేసికొన్నారు. నూర్లకొలది యేనుగులమీద మనుష్యులెక్కి యొక సేనాభాగముగా నుండెడివారు, పెద్దయిన పతేకు లాయేనుగులకుఁ గవచములుగా తొడిగెడువారు, ఆ యేనుగులు వెల్లి శత్రుసంఘములపైఁ బడియెడివి. తగువాతివి రథములు; ఈప్రాచీనరథముల బొమ్మలు మీరందఱు చూచియేయున్నారు; ప్రతిదేశమునాకు వాని నుపయోగించుకొనుచుండెడువారు. ఆరోజులలో ఈనాలుగును సేనాభాగములుగా నుండెడివి.

మరల మనకథకు మనము వత్తము. ఉభయపక్షముల వారునుగూడఁ గృష్ణుని తమవానినిగాఁ జేసికొనఁగోరిరి. కాని, చేత నాయుధముఁ బూని స్వయముగా యుద్ధముచేయుట కొప్పకొనక, అర్జునునకు రథసారథిగాను పాండవులకు ధీసచివ్రుఁడుగాను ఉండునని ఆయన చెప్పెను; మహాయోధులు గల తనసేనను దుర్యోధనుని కిచ్చెను.

అంతట, విపులమైన కురుక్షేత్రమం దామహాయుద్ధము జరిగెను; భీష్మ ద్రోణ కర్ణులును, దుర్యోధనుని తమ్ములును, ఉభయపార్శ్వములవారి రక్తసంబంధులును, ఇతిధవీరులనేకులును, అందుఁ జోరాడి చచ్చిరి. యుద్ధము పదునెనిమిదిరోజులు జరిగినది. యుద్ధమునకుఁ జొచ్చిన పదునెనిమిదియశోహణులలోనుఁ జావక మిగిలినవారు మిక్కిలితక్కువ.

మంది. తుదకు దుర్యోధనుడు చచ్చుటతోడనే యుద్ధము ముగిసి పాండవులకు జయమయ్యెను.

తరువాత గాంధారియు, గతించినవీరుల వితంతువులును, మిగుల విలపించినారు; హతయోధుల యుత్తరక్రియలు జరిగినవి.

యుద్ధసంబంధ మైన విశేషములలో మహత్తమమైన దేదియనగా అద్భుతమై యనశ్వరమై యుండు భగవద్గీత. అది హిందూదేశములో ప్రజాప్రియమైన పరమవేదము. అన్ని యుపదేశగ్రంథములలోను ఉచారతమమైనది. కురుక్షేత్రసమరతలమందు, యుద్ధప్రారంభమునఁ, గృష్ణార్జునులకు జరిగిన సంభాషణమే ఆగీతాగ్రంథము. ఆపుస్తకము మీలోఁ జదువనివా రున్నయెడలఁ, జదువుఁ డని నే నిపుడు సలహా యిచ్చుచున్నాను. దానిప్రభావమిది మీదేశముపైనిసైతము యెంత వఱకగపడచినదో మీరు తెలిసికొనినఁజాలును! ఎమర్సన్ గారి కాకస్మికముగా నుద్భవించిన యావేశజ్ఞానమునకు మూలమేదియో యెఱుఁగుదురా? అది యీగీతాగ్రంథమే! ఆయన కార్నెల్ గారిని చూచుటకు వెళ్ళినారు; కార్నెల్ గారాయన కొకగీతాగ్రంథముప్రతి బహుమానము చేసినారు; ఆచిన్న పోత్తమే ఆయన ఐకమత్యోద్యమమునకుఁ గారణభూతమైనది. అమెరికాలో బహుదేశీయ మహోద్యమము లన్ని

యును, ఏదోయొకవిధముగా, ఆమౌకమన్యోద్యమమువలనఁ
బేరితములై, యాయుద్యమమువారికిఁ బుణపడి యున్నవి.

గీతాగ్రంథములో వచ్చుప్రధానపురుషుఁడు శ్రీకృష్ణుఁడు. నేజరెత్తులోని జీజస్సుగారిని అవతారపురుషునిగా భావించి మీ రెల్లపూజింతురో, అట్లే హిందువు లనేక భగవదవతారపురుషులను బూజితురు. ధర్మమును రక్షించి అధర్మమును నశింపఁజేయుటకు, లోకముయొక్క యక్కఱలను బట్టి, అప్పుడప్పు డవతరించినవా, తొకరిద్దఱేగాక యనేకులున్నారని వారి నమ్మకము. ఒక్కొక్కమతశాఖవారి కొక్కొక్కయవతారమూర్తి చొప్పున ననేకులున్నారు; వారిలో కృష్ణుఁ డొకఁడు. తదితరావతారపురుషులను సేవించువారి కంటె శ్రీకృష్ణభక్తు లెక్కువమంది యున్నారని చెప్పవచ్చును. భగవదవతారములలో కృష్ణావతారము పూర్ణతమమైన యవతార మని ఆయన భక్తులు చెప్పుదురు. ఎందుచేత ?—“ బుద్ధాద్యవతారములను జూడుఁడు ! వారు కేవల సన్యాసులు. పెండ్లియాడి సంసారముచేసికొనువారి కష్టసుఖములు వారు చూచినారుగారు; వారికిని వీరికిని సాధర్మ్యమెట్లుండఁ గలదు ? కృష్ణునిజూడుఁడు ! పుత్రులలో నట్టి పుత్రుఁడులేడు; రాజులలో నట్టిరాజులేడు; తండ్రులలో నట్టితండ్రిలేడు; తా నుసదేశించిన యద్భుతోపదేశము లెల్ల స్వయముగా నాచరించి తనజీవితము నందంతటఁ జూపినాఁడు.

‘కొవునఁ గృష్ణావతారము పరిపూర్ణావతారము’ అని వాదించెప్పడును. “ ఉద్దండక్రియామధ్యమునఁ బరమశాంతినుభవమునుభవించుచు, బరమశాంతినడుమ నుద్దండక్రియాకరణదత్తుఁ డగువాఁడు, జీవితరహస్య మెఱిగినవాఁడు. ” అని కదా గీత చెప్పుచున్నది. అది చేయుట యెట్లో కృష్ణుఁడు చూపుచున్నాఁడు—ఎట్లు? అసక్తుఁడవై యుండుటవలన—సర్వముచేయుము, కాని తాదాత్మ్యమునొంది యొకదానియందును తగులువడకుము. నీవెప్పుడునుగూడ స్వచ్ఛమై స్వచ్ఛందమైయుండునాత్మవు, సాక్షిభూతుఁడవు. మనకు దుఃఖము ఆసక్తవలనఁ గాని కర్మాచరణమువలనఁ గలుగదు. ధనమును కృష్టాంతముగాఁ దీసికొందము. ధనార్జనము గొప్పపనియే, డబ్బుసంపాదింపుము, సంపాదించుటకుఁ గావలయుపాట్లన్నియుఁ బడుము, కాని దానియందుమాత్రము తగులువడకుము—ఇట్లు శ్రీకృష్ణుఁడు చెప్పుచున్నాఁడు. ధనమెట్టిదో, బిడ్డలు, భార్య, భర్త, బంధువులు, యశస్సు, మున్నగునన్నియును అట్టివే; నీవు వాని వర్జింపనక్కఱలేదు. దేనియందును సక్తుఁడవు మాత్రము కాఁగూడదు. సకత కర్తమైనపదార్థమొక్కటియే యున్నది. అది భగవత్పదార్థము, మఱొకటేదియును గాదు. దాతపుత్రాదులకోసము ఎన్నోపాట్లయినను బడుము, వారిని బ్రేమింపుము, వారికి మేలుచేయుము, వలయు నెడల నూఱుజన్నములు వారికి దారవోయుము, కాని

సంగబంధములోమాత్ర మెన్నఁడునుబడకుము. శ్రీకృష్ణునిచరిత్రమే యీయంతకును అమోఘనిదర్శనమై యున్నది.

శ్రీకృష్ణజీవితము నభివర్ణించుగ్రంథము పెక్కువేలసంవత్సరముల క్రిందటనే వ్రాయఁబడినది యనుచూట జ్ఞప్తిలో నుంచుకొనుఁడు. శ్రీకృష్ణచారిత్రభాగములుకొన్ని, నేజెత్తునందలి జీజస్సుగారి చారిత్రములోని కొన్నిభాగములకు సరిగా నుండును. కృష్ణుఁడు రాచకుటుంబములోఁ బుట్టి నాఁడు; చండశాసకుఁడును ప్రజాపీడకుఁడును అగుకంసుఁడనురాజొక్కఁ డుండెను, ఫలానాకుటుంబములోఁ బుట్టి యొకఁడు రాజగునని యనాగతవిదులు చెప్పుచుండిరి. అందుచేతఁ గంసుఁడు పుట్టిన మగబిడ్డలనెల్లఁ జంపుఁడని యాజ్ఞయిచ్చెను. కృష్ణునితలిదండ్రులను గంసుఁడు చ్ఛేద నుంపించెను; ఆకారాగృహములోనే శ్రీకృష్ణశిశువు జననమొందెను. అంతటఁ జెఱసాలలో నాకస్మికముగా నొకమహాతేజస్సు కాన్పించెను. “ నేను లోకోపకారార్థము పుట్టిన జగజ్యోతిని ” అని యాపుట్టినబిడ్డ పల్కెను. ఇంతియకాక, గోవులతో నతఁడుండునట్లు శ్రీకృష్ణపటములో మీరు చూచుచున్నారు:—శ్రీకృష్ణుని “ గొప్పగోపాలుఁ ” డందురు. భగవంతుఁడే యట్లవతరించివాఁ డనిచెప్పి మహర్షి లాయన కభివందనములర్పించుటకు వెళ్ళినారు. మిగిలిన కథాభాగములలో నుభయులకు నిఁక నిట్టిప్రామ్యము గన్పట్టదు.

హిమాలయాభిముఖులై వెళ్ళి; ఈ పెద్దప్రయాణమునే *మహాప్రస్థాన మందురు. ఇది యొకవిధమైన సన్యాసము. వృత్త నృపతులు సన్యాసులగుట పూర్వాచారము. పూర్వకాలమున, హిందూదేశములో, గమవృద్ధులైనవారు, సర్వము పతిత్యజించెడివారు. రాజులును అట్లే చేసెడివారు. ఇంకను జీవింపవలయునను అపేక్ష లేనప్పుడు మనుష్యుడు, అన్నపానములు మాని, దేహపతనమగువఱకు, హిమవర్షర్వతములపైపు నడచిపోయెడువాడు; శరీరముపడిపోవువఱకు సదా భగవత్పాదసము చేయుచు అట్లే కాలినడకను సాగిపోయెడువాడు.

దేవతలును ఋషులునువచ్చి నీవు స్వర్గమునకు వెళ్ళవలయు నని యుద్ధిష్ఠిరునితో, జెప్పినారు. స్వర్గముచేరుటకు అత్యున్నతములైన హిమాలయశిఖరములు దాటిపోవలెను. హిమవర్షర్వతముల కవ్వల మేరుపర్వత మున్నది. మేరుశిఖరముమీఁద స్వర్గ మున్నది. అంతకుము న్నెవ్వరును బొంది తో నటకుఁ బోలేదు. అది సురలు నివసించుచోటు. అక్కడ కేగవలయునని యిప్పుడు దేవతలు యుద్ధిష్ఠిరున కాపతి యిచ్చినారు.

అందుచే బట్నీసహితులై పాండవసోదరు లైదుగు

రును వల్కలధారుడై పయన మైనారు. మార్గమధ్యమం దొకకుక్క పచ్చి వారిని . వెన్నడించిపోవుచుండెను. అటు పోయి పోయి గడునపరిక్లాంతము లైన కార్లతో, నున్నతశిఖరములు గల హిమవత్పర్వతములుండు నుత్తరదిశకు మరలి చూడగా, ఎదుట వారికి మహామేరునగ మగపడెను. మాట లాడకుండ మంచులోఁబడి వారు పోవుచుండగా, ఆకస్మికముగా రాణిక్రిందఁబడి మరణించెను. “ రాజా ! యిటుచూడుము ! రాణి పడిపోయినది ” అని భీముఁడు ముందుపోవుచున్న యుధిష్ఠిరునితోఁ బల్కెను. రాజు కన్నీళ్ళు రాల్చి, వెనుకకుఁ దిరిగిచూడక “ మనము శ్రీకృష్ణుని గలిసికొనఁబోవుచున్నాము. తీరిగిచూచుటకుఁ దెలిపిలేదు. సాగిరండు ” అనెను. కొంతసేపుండి “ అయ్యో ! యిటు చూడుము ! తమ్ముఁడు సహదేవుఁడు పడిపోయినాఁడు ” అని మరల భీముఁడు కేకవేసెను. అది విని యశ్రులురాల్చి “ ఆఁగక సాగిరండు ! ” అని యుధిష్ఠిరుఁడు మాటుపల్కెను.

ఇట్లే, యాచలిలోను మంచులోను, ఒకరితరువాత నొకరు, మిగిలిన ముగ్గురుసోదరులును బడిపోయిరి; కాని యొంటరియైనను చలింపక, రాజు ముందటికిఁ జొరఁబాటి పోవుచుండెను. పోవుచు వెనుకకుఁ దిరిగిచూడఁగా, విశ్వసనీయమగు కుక్క యొక్కటియే వెంటవచ్చుచున్నట్లు గాన్పించెను. రాజును కుక్కయును, మంచుమీఁదను గడ్డమంచు

మీఁదను నడచి, గిరులును వరులును చాటి, యున్నోన్న
తప్రదేశము లెక్కి యెక్కి, పోయి పోయి, చివరకు మేను
ఖరిఁ జేరిరి; అప్పుడు వారికి దివ్యగానము వినఁబడ మొదలు
పెట్టెను; పుణ్యాత్ముఁ డగురాజుపై దేవతలు దివ్యపుష్పవృష్టి
గురిసిరి. అంతట దివ్యస్యందన మొకటి క్రింది కింద్రుఁడు దీసి
కొనివచ్చి యుధిష్ఠిరు నిట్లు ప్రార్థించెను:—“మానవపుం
గవా ! మానవశరీరము మాన్యుకొనకుండ స్వర్గములోఁ
బ్రవేశించు నసన్యసానూన్య మైన యధికారము సంపాదించు
కొన్న లోకైకమాన్యా ! యీవిమాన మెక్కుము. ” ఆమా
ట లాలించి యుధిష్ఠిరుఁడు — భౌతృభక్తి యుక్తులగునాతమ్మ
లును నా రాణియుఁ దోడరాకుండ నేనల్లెన్నఁడును జేయ
ను — అని చెప్పెను. తనకు ముందే వారటకుఁ బోయియున్నా
రని యింద్రుఁడు విశదీకరించెను.

అంతట యుధిష్ఠిరుఁడు తిరిగిచూచి “బిడ్డా ! విమాన
మెక్కుము. ” అని తనకుక్కతోఁ జెప్పెను. ఆమాటల
కింద్రుఁడు విస్మయాకులమనస్కుఁడై యిట్లనియెను:—“ఏమీ!
కుక్క కూరుచుండుటమా ? చీ ! చీ ! దానిని దృఙ్ఘింపుము.
శ్వానము స్వర్గమునకుఁ బోలేదు. మహారాజా ! నీయభి
ప్రాయ మేమి ? నీకు పిచ్చియెత్తినదా ? మనుష్యజాతిలో
నెల్లఁ బుణ్యతముఁడవైన నీవు—నీవుమాత్రమే—సశరీరస్వర్గ
ప్రాప్తికిఁ జాలినవాఁడవు. ”

యు—అయిన నేమి ? విశ్వాసపాత్రనుగు ఈకుక్క మంచులో శ్రమపడి నడచి నాకుఁ దోడునీడయై యున్నది. నా సోదరులు గతించినారు, నారాణి పోయినది; కాని యిదిమాత్రము నన్నెప్పుడు విడిచిపోలేదు. నేనుమాత్రము దాని నిప్పు డెట్లు విడిచిపోగలను ?

ఇ—మనుష్యులు కుక్కలతో స్వర్గమునకుఁ బోవుటకు పీలు పడదు. దానిని దిగవిడిచి పోవకతప్పదు. అది యథ ర్థము గాదు, దానిలో నన్యాయ మేమియు లేదు.

యు—ఈకుక్కకూడ రాకుండ నేను స్వర్గమునకు రాను. నాశరణువొచ్చిన యిట్టిదానిని, నాప్రాణములు పోవు వఱకు, నే నెన్నటికి విడనాడను. స్వర్గసుఖములు వచ్చు ననికాని, నన్ను దేవేంద్రుఁ డెట్లు చేయునుని ప్రేరించుచున్నాడనికాని, నే నెప్పటికి నన్యాయపథ మునుండి యణుముత్రమైనను దొలగిపోను.

ఇ—అట్లైన, నెకలాగున ఈకుక్క స్వర్గమునకుఁ బోగలదు. నీవు మనుష్యులలో నతిపుణ్యాత్ముడవు; జంతువులను జంపుకొని తినుచు, వేటాడి పరప్రాణిహింస యొనర్చుచు, ఈకుక్క బహుపాపములు చేసికొన్నది. నీస్వర్గము కుక్కకు వినిమయము చేయుపక్షమున, అది యటకుఁ బోవచ్చును.

యు—మంచిదే! దానికి నే నొప్పుకొనినాను; ఈకుక్కను
స్వర్గమునకుఁ బోనిండు.

అట్లనినవెంటనే దృశ్యవస్తువులలో మాద్దు గలి
గెను. యుధిష్ఠిరునియొక్క యీయుదాఃపచనములు వినుట
తోడనే, కుక్క ధర్మదేవతగా మాటి చూపట్టెను; న్యాయా
ధిదేవతయు మరణాధిదేవతయు నగుయముఁజేకాని ఆకుక్క
యన్యముకాదు. మహాశ్చర్యానందములతో ధర్మఁ డిట్లు
పల్కెను:—“రాజా! నీ స్వర్గసుఖమంతయు నీచమగునొక
కుక్క కీయ నిష్టపడినావు, దానికోసము నీసుకృతఫలమం
తయుఁ గోల్పోయి నరకమునకుఁ బోవుటకుఁగూడ సిద్ధపడి
యుంటివి; నీవంటిస్వార్థత్యాగి మానవజాతిలో నెవఁడును
లేడు. రాజాధిరాజా! జన్మమన్న నీదేజన్మము. భారత
ర్షభా! నీవు సర్వభూతదయాళుఁడవు; అట్టిదివ్యభూతదయా
ళురత్వమున కిది యొక దేదీప్యమానమైన దృష్టాంతము.
కావున అక్షయానందపదము లన్నియు నీవి! రాజా! వానిని
నీవు గలిచి సంపాదించుకొన్నావు; నీగమ్యస్థానము దివ్యము
నత్యున్నతము నైన స్థానము.”

అంతట ధర్మేంద్రుడాదిదేవతలతో, యుధిష్ఠిరుఁడు
విమాన మెక్కి స్వర్గమున కేగెను. కొన్నిశోధనక్రియలు జరి
గినతరువాత నతఁడు స్వర్గదిలో స్నానముచేసి దివ్యదేహము

ను బడసి దేవతారూపములతో నున్న తనతమ్ములను గలసి
కొనెను—అంతయు నానందములోఁ బరిసమాప్తి నొందెను.

మహాభారతకథ యీ ప్రకారము ముగిసినది. ఈ ప్రా
థమైన పద్యకావ్యములో ధర్మముయొక్క విజయమును
అధర్మముయొక్క పరాజయమును బ్రశస్తముగా వర్ణింపఁబడి
నవి. మహాభారతముఁగూర్చి మీతోఁ గొంచెము మాటలా
డితిని. అంతేకాని అప్రతిమానధీశక్తియుక్తుఁడగు వ్యాసమ
హర్షి వర్ణించిన యనంతమహాశూరశ్రేణియొక్క యుజ్జ్వలో
నారప్రకృతు లన్నియుఁ బ్రదర్శించుట నాకుఁ శేవల మసా
ధ్యము. భగవద్భీతి గలవాఁడయ్యును దుర్బలుఁడై వృద్ధుఁడై
యంధుఁడై పడియున్న ధృతరాష్ట్రస్థపాలుని హృదయములో
న్యాయ్యప్రవృత్తికిని బుత్రవాత్సల్యమోహములకును జరుగు
చుండిన యంతఃకలహములు; పితామహుఁ డగుభీష్ముని
యొక్క యుత్తుంగ సౌశీల్యము; ధర్మరాజుయొక్క యుదార
ధర్మస్వభావము; బలపరాక్రమములలో నెంతగొప్పవారో
భ్రాతృభక్తి రాజభక్తులలోను అంతగొప్పవారే యైన యా
తని నలుగురుతమ్ములయొక్క యుదారసత్ప్రకృతి; అసమాన
మేధాసంపన్నుఁ డగు శ్రీకృష్ణుని యనన్యనామాన్య శేజ
స్వంత మగుశీలము—ఇట్టివిషయము లందభివర్ణింపఁబడినవి.
అవిగాక, గంభీరహృదయయగు గాంధారిరాణి, మాత్రనురా
గమహింసాదధి యగుకుంతి, సదా పతిసేవానిరతయు, సంతతి

దుఃఖభాంకున అగుచోపది—మున్నగు మహాస్త్రిల లక్షణములును . అందుఁ జిత్రితములై యున్నవి; ఈస్త్రిలక్షణములు మహాపురుషులలక్షణములకంటె నిసుమంతయుఁ దక్కువప్రభావంతములు గావు. ఇట్టిసుశీలుడును సుశీలలును, ఈయితహాసమందును రామాయణమందును, నూర్లకొలది నున్నారు. గతించిన యనేకసహస్రవర్షములచుండి వారి సచ్చరిత్రము, హైందవమండలికంతకును, అమూల్యపరంపరాగత పైతృకధనముగా వచ్చుచున్నది; వారి పారమార్థికచింతలకును ధార్మికభావములకును నీతికిని అదియే యాధారమై యున్నది. ఇంతయేల? రామాయణ మహాభారతములు రెండును, యావత్ప్రాచీనార్యమనీషాచారిత్రములను ఒకచోట సంగ్రహించి పెట్టిన జ్ఞానపుభాండాగారము లని చెప్పవచ్చును; ఆదర్శభూత మైనశిష్టత్వమును నాగరకతయును అందుఁ జక్కఁగా వర్ణింపఁబడియున్నవి; అట్టి నాగరకత కభిలాషపడి దానిని సంపాదించుకొనుట కిప్పటిమనుష్యుఁ డింకను । బయటింపవలెను.

శ్రీరామచంద్రా!

(కాలిఫర్నియాలో నిచ్చిన యుపన్యాసము)

జడభరతునికథ

పూర్వము భరతుఁ డనునొకగొప్పరాజుండెను. విదేశీయులు హిందూదేశ మనుదానినే తద్దేశపుత్రులు భారతవర్ష మందురు. హిందవుఁడగుప్రతివాఁడును, ముసలితనమురాఁగానే, ప్రపంచవ్యాపారము లన్నియు మానుకొని—ఐహికసంబంధమైన చింతలు, ధనము, సుఖము, భోగములు, తన కొడుకునకు విడిచిపెట్టి—తనలోని యేకసత్యతత్వ మైనయాత్మను గూర్చి విచారణ చేసికొని, తన్నులమున భవబంధము లన్నియుఁ ద్రెంపుకొని విముక్తుఁ డగుటకుఁ, గానల కేగవలయునని శాస్త్రములందు విధింపఁబడియున్నది. భూపతియైనను సరే పురోహితుఁడైననుసరే, సేద్యకాఁడైననుసరే సేవకుఁడైననుసరే, పురుషుఁడైననుసరే పాలితియైననుసరే—అందఱును అట్లుచేయక తప్పదు. సోదరుఁడు, సోదరి, కొడుకు, కూతురు, భర్త, భార్య, తండ్రి, తల్లి—వీరందఱును ఆచరించు గృహస్థధర్మములన్నియు ఆయాశ్రమమున కర్హులుగాఁ జేసికొనుట కుపయోగించు సాధనములు, పూర్వాభ్యాస

ములు; ఆయాశ్రమములో, ఆశ్శుచు దేహమున కంటఁగట్టి యుంచు సాశములన్నియుఁ బూర్తిగా, మఱియెన్నఁటికి తాకుండఁ, దెగి పడిపోవును.

మన భరతమహారాజు, తనవార్ధకములో, దన రాజ్యము కొడుకున కప్పగించి, యడవికిఁ బోయెను. అనేక కొల్లప్రజలను బరిపాలించి, బంగారుతోను వెండితోను పాల తాలతోను గట్టిన దివ్యభననములలో నివసించి, రత్నఖచితము లైనపానపాత్రలతోఁ ద్రాగుట కలవాటు పడిన యీరాజు, హిమాలయవిపినములలో నొక నదీతీరమున, తెల్లును గడ్డియును ఏటి తెచ్చుకొని, స్వహస్తములతో నొకచిన్నకుటీర మేర్పఱుచుకొని, స్వయముగా సంగ్రహించి తెచ్చుకొన్నదుంపలను ఇతరారణ్యశాకపదార్థములును దినుచు నందుండి, సదా హృదయాంతరస్థుడై యుండు షరమాత్మ నెల్లప్పుడు భ్యానించుకొనుచు, నుండెను. దినములు, నెలలు, సంవత్సరములు, అట్లు గఱించెను. ఒకరోజున, రాజు భగవద్భావము చేసి కొనుచుండుచోటికి, నీళ్లుత్రాగుటకై యొక యాడులేడి వచ్చెను. అప్పుడే యనతిదూరమునుండి వచ్చి యొకసింహగర్జనము దానికి వినఁబడెను. లేడి మిక్కిలి భయపడి, దగఁదీర్చుకొనకుండనే, యాయేలు దాటి పాతపోవుటకై యొకపెద్ద దూకు దూకెను. చూలుకొనియున్న యీలేడి పాప! మా కస్త్రికముగాఁ గలిగినభీతిచేతను, దుముకుటకై చేసిన యధిక

ప్రయత్నపుటాయాసముచేతను, ఒకపిల్లను గని తోడనే
మరణించెను. ఆపిల్ల, నేరుగులు గ్రక్కుచు బ్రవహించు
ఆయెటిసీటిలోఁ బడి కొట్టుకొనిపోవుచుండెను; అది మన
రాజకంటఁ బడెను. తక్షణమే యతఁడు తపస్సుచుండి లేచి,
నీళ్లుచుండి లేడిపిల్లను దీసి, తన యుటజమునకుఁ గొనిపోయి,
నిప్పుచేసి, కాచి, శ్రద్ధతో సకలోపచారములు చేసి, బుజ్జ
గించి, దానికి మరలఁ బ్రాణములుదెచ్చెను; తెచ్చి దయార్ద్ర
హృదయుడై దానిఁ దనపోషణములోఁ బెట్టుకొని లేఁ బచ్చి
కయుఁ బుష్టునుబెట్టి పెంచెను. వానప్రస్థుడైన రాజపిత సంత
క్షణమున ఆపిల్ల పెరిగి క్రమముగా నొకపరమసుందరమైన
లేడి యయ్యెను. యావజ్జీవానుబంధము లైయున్నకుటుంబా
నురాగముచు రాజ్యాధికారకాంక్షలును ఇట్టే చంపుకొని రాఁ
గలిగిన మనోబలశాలి, తా నేటిచుండి రక్షించిన లేడియొక్క
యనురాగపాశములలోఁ దగులుకొనెను. కురంగముపై ప్రేమ
యతిశయించినకొలఁదిని, ఏకాగ్రతతో నీశ్వరుని ధ్యానించు
నాతరంగశక్తి తగ్గిపోవుచుండెను. లేడి మేత కడవికి వెళ్ళి
యింటికి మరల వచ్చుటలో నించుక యాలస్యము చేసినయె
డల, రాజర్షిమనస్సు వ్యాకులత నంది బాధపడుచుండెను.
“నాముద్దుబిడ్డపై నేపెద్దపులియో పడెనేమో! మఱి యే
యపాయమైన తటస్థించె నేమో! అట్లేకానిచో అది వేళ

కింటికి రాకుండుట యెట్లు సంభవించును ?” అని యల్లము
జ్ఞాత లూగుచుండెను.

కొన్ని సంవత్సరము లిట్లు గతించెను. అంతట నతని
మరణదినము వచ్చెను; రాజన్సి క్రిందఁ బరుండి యూర్ధ్వశ్వా
సము లూర్చుచుండెను. ఆత్మనిష్ఠమై నుండవలయుచిత్త మా
లేడినే తఱచోయుచు నుత్తలపడుచుండెను; తుదకు దృష్టి తన
ముద్దుల లేడి విషణ్ణవీక్షణములపైఁ బెట్టుకొని యతఁడు ప్రాణ
ములు విడిచెను. అందుచే నతఁడు తరువాతిజన్మమున లేడియై
పుట్టెను. అయినను, చేసినకర్మ మెన్నటికిని వృథగాఁ బోదు;
రాజగాను వానప్రస్థఁడుగాను నున్నప్పుడు తాఁ జేసికొన్న
మహాసత్కియలెల్లను వాని సత్ఫలము లొసఁగెను. మృగదే
హము నాల్పి మాటలాడలేకున్నను అతఁడు పూర్వజన్మజ్ఞాన
ము గలిగి జాతిస్మరుఁడై యుండెను. పూర్వజన్మవాసనాబల
మున, దనతోడిలేళ్ళ సాంగత్యము మాని, సదా హేళి
ములు చేయుచు ఉపనిషత్తులు బోధించుచు నుండు ఋష్యా
శ్రమములకడ మేయుట కతఁడు పోవుచుండెను.

సాధారణముగా లేళ్ళు జీవించుకాలము గడచినపిమ్మట,
నతఁడు మరణించి, తరువాత ధనవంతుఁ డగు నొక బ్రాహ్మ
ణుని కడపటికొడుకుగాఁ బుట్టెను. ఆజన్మములోఁగూడ నత
నికిఁ బూర్వజన్మస్మృతియుండెను; శిశువుగా నున్నప్పుడే “సం
సారసంబంధ మైన మంచిచెడ్డలలో—పుణ్యపాపములలో—

నే నిఁకఁ జిక్కుపడను" అని యతఁడు దృఢనిశ్చయము చేసి
 కొనెను. బిడ్డ పెరిగి బలారోగ్యములు గలపడుచువఁడ
 యైనను; కాని యైహికవిషయలంపటుఁడ నగుదునను భయము
 చేత, నించుకయు మాటాడక యతఁ డొకజడునివలె, పిచ్చి
 వానివలె, దిరుగుచుండెను; అనవరతము ఆయమేయతత్వము
 పైనే మన సుంచుకొని ప్రారబ్ధక్షయముకై ప్రతీక్షించుచు
 నందుకొఱకే జీవించియుండెను. కొంతకాలమునకుఁ దండ్రు
 మరణించెను; కొడుకు లాస్తి పంచుకొనిరి; కడగొట్టుత
 మ్ముఁడు మూఁగవఁడు, వట్టి యప్రయోజకుఁ డనియెంచి
 యతనివంతుగూడ నన్నలు దామే యన్యాయముగా పుచ్చు
 కొనిరికాని, దయదలచి, ప్రాణధారణమునకుమాత్రము గావ
 లయు ఆహార మతనికిఁ బెట్టుచుండిరి; అన్నలభార్యలు తఱ
 చుగా నతనియెడల నతిక్రూరలై ప్రవర్తించుచుండిరి; కఠిన
 మైన పనులన్నియు నతనిపైఁ బెట్టి, చేయుమన్నదెల్ల నతఁడు
 చేయలేకున్న, నిర్దయురాండ్రై దౌర్జన్యముచూపి యతని
 బాధించి యవమానించుచుండిరి. ఏమిచేసినను, చిరాకులేదు!
 భయములేదు! ఒకమాటయైనను ఆడుటలేదు! పెట్టుబాధ
 దుర్భరమైనయెడల, నతఁ డిల్లు వదలిపోయి, వదినలకోపము
 శాంతించువఱకు ఏచెట్టుక్రిందనో కొంతసేపు గూరుచుండి,
 పిమ్మట నమ్మదిగా మరల నిల్లు చేరుకొనెనువాఁడు.

ఒకరోజున, వదినలు తనకు సాధారణముగాఁ జూపు

క్రొర్యముకంటె నధికక్రొర్యముచూపుటచే, భరతుఁ డిట్లు వెడ
లిపోయి యొక చెట్టునీడను గూరుచుండి విశ్రాంతి గొనుచుండె
ను. బోయీలు బుజములపైఁ బెట్టుకొని మోసికొనిపోవుచుం
డు పల్లకీలోఁ గూరుచుండి ఆదేశపురా జప్పుడే యాపకృ
తుండి పోవుచుండెను. పల్లకిమోయు బెస్తలలో నొకనికి ఆకస్మి
కముగా జబ్బుచేసెను; వానికిబదులుగా సవారిమోయుట కెవ
రైన దొరకునేమోయని రాజభృత్యులు వెదకుచుండిరి. వారికి
చెట్టుక్రిందనున్న భరతుఁడు గానిపించెను; వ్యాధిగ్రస్తుడై
కుడిపోయిన బెస్తకు మాటుగా రాజగారిసవారి నీవు మోయు
దువా యని, బలవంతుఁడుగాను పడుచువాఁడుగాను అగపడు
చున్న ఆభరతుని వా రడిగిరి. కాని దాని కతఁ డుత్తరమేమి
యు నీయలేదు. అంతట దృఢకాయుఁడుగా నున్నయతనిని
రాజభటులు పట్టుకొని తీసికొనిపోయి బలవంతముగా పల్లకి
కొమ్మతనిబుజముపైఁ బెట్టిరి. ఇదేమియని మాట యొక్క
టేని యాడకుండ భరతుఁడు సవారిమోసికొనిపోవుచుండెను.
ఇంచుక సేపటికే, రాజు, సవారి సరిగా మోసికొని పోవుటలే
దనిచెప్పి, యందుండి బయటికిఁ జూచి క్రొత్తజోయీతో
నిట్లు పల్కెను—“ ఓరీ! మూర్ఖా! ఉండుముందుము!
నీబుజములు నొప్పిపెట్టుచున్నయెడల, ఆఁగి కొంచెము శ్రమ
తీర్చుకొనరాదా? ” అంతట సవారిబొంగు క్రిందికి దింపి,
భరతుఁడు, (తనజీవితములో మౌనముద్ర) వీడుట కిదియే

తొలిసారి.) 'పెదవులు తెఱచి యిట్లు ప్రత్యుత్తర మిచ్చెను:—' రాజా ! యెవనిని నీవు మూర్ఖుఁ డనుచున్నావు ? సవారి తింపుకొనుమని యెవనితోఁ జెప్పుచున్నావు ? ఎవఁ డలసట పడినాఁడనుచున్నావు ? నీవునీవని నీ వెవనిసఁబోధించుచున్నావు ? రాజా ! ' నీవు ' అనుటలో నీచే నుద్దేశింపఁ బడినది యీమాంసపుముద్దయే యగునెడల, నీశరీరములో నేమున్నవో నాశరీరములోను అవియే యున్నవి. చానికి చైతన్యము లేదు; అది శ్రమముగాని బాధగాని మోటుఁగదు. నీ వుద్దేశించినది మన స్సందువేని, నీమనస్సును నామనస్సును ఒకటియే, అది సార్వత్రికమైయున్నది. ఇక ' నీవు ' అనునది చాని కవ్వలనున్నది యని నీయభిప్రాయమగునెడల, అది యే ఆత్మ, నాలోను నీలోను అన్నిటిలోను ఉన్నసత్యతత్వము, విశ్వమందంతట నున్నదదియొక్కటియే. ఆత్మయెన్నఁడైన ఆయాసపడి, అలసటనొంది హింసపడునని నీ వనుకొనుచున్నావా ? రాజా ! నేను—ఈశరీరము—ఏపాప మోటుఁగక త్రోవలోఁ బ్రాకిపోవుచుండు కిమికిటకాదులను ద్రోక్కి, చంప నిచ్చగింపక వానిని దప్పకొని నడవఁ బ్రయత్నించుటచే నీపల్లకీకి విషమాచలనము గలిగినది. అంతేకాని యాత్మయెప్పుడును ఆయాసపడలేదు, అబెప్పుడును దుర్బలమైస్రొక్కలేదు, అ దెన్నఁడును నీసవారిబొంగు బుజానఁ బెట్టుకొనిమోయలేదు—అది సర్వవ్యాపి, సర్వశక్తియుక్తమైన తత్వము. "

ఈ ప్రకారముగా, భరతుఁ డసమానవత్సర్వముతో, ఆత్మ తత్వము, ఉత్తమజ్ఞానము, మున్నగు మహావిషయములఁ గూర్చి యుపన్యసించెను. అంతటఁ దనయంతపండితుఁడును తత్వజ్ఞాని యు నెవఁడు లేఁ డని యంతవఱకు నతిగర్వముతో నున్న రాజు పల్లకీ దిగి భరతునిపాదములపైఁ బడి “మహాత్మా! నన్ను క్షమింపవలెను; నన్ను మోసికొనిపో మ్మని నే నీతోఁ జెప్పి నప్పుడు, నీవు మహానుభావుఁడవైన తత్వవేత్త వనినాకుఁ దెలి యదు ” అని ప్రార్థించెను. భరతుఁడు రాజు నాశీర్వాదించి పోయి మరల యథాపూర్వముగా నిస్సంగుడై, సుఖదుఃఖము లయందు సమచిత్తుడై, జీవయాత్ర సాగించుకొనెను. దేహ మును విడువఁగానే, యాయన, శాశ్వతభవబంధవిముక్తి నొందెను.

శ్రీరామచంద్రా!

ప్రహేలునికథ

(కాలిఫర్నియాలో నిచ్చిన యుపన్యాసము.)

హిరణ్యకశిపుఁ డనుదైత్యరాజుకడు గలఁడు. దైత్యులును దేవతలును ఒక్కతండ్రిబిడ్డలును ఒక్కవంశమువారును నైనను, ఒండొరులతో నెప్పుడు పోరాడుకొనుచుండిరి. దైత్యులకు మనుష్యులు చేయు యాగాదులలో హవిర్భాగములులేవు; ప్రపంచమును పాలించినడవుటలో పాలునులేదు. అయినప్పటికిని, ఒక్కొక్కప్పుడు వారు బలవంతులై స్వర్గమునుండి దేవతలను తఱిమివేసి, దేవతాసింహాసనమాక్రమించి కొంతకాలము పరిపాలనకృత్యము చేయుచుండిరి. అప్పుడు దేవతలు, సర్వవ్యాపకుఁడును సర్వప్రపంచమునకుఁ బ్రభువైన అగు విష్ణునొద్దకు వెళ్లి మొట్టపెట్టుకొనఁగా, నతఁడు తోడుపడి వారి నాయాపదలనుండి తొలఁగించెడువాఁడు. అంతట దైత్యులు పలాయితు లయ్యెడువారు, దేవతలు మరల వాహిరాజ్యము పారేలుకొనెడు వారు. అట్లే తనకాలములో, దైత్యప్రభు వగు హిరణ్యకశిపుఁడు, తనజ్ఞాతు లగుసురలను జయించి, స్వర్గసింహాసన మధిష్ఠించి—మనుష్యులును జంతువులును నుండు మధ్యలోకమును, సురలును సురతుల్యులును

నుండు నూర్థ్వ (స్వర్తి) లోకమును, దైత్యు లుండు నధో(పాతాళ)లోకమును—ముల్లోకములను బరిపాలించుచు, దానే సర్వప్రపంచనాథుఁ డగుదేవుఁ డనియు, దాఁ దప్ప నితరుఁ డగుదేవుఁ డవఁడును లేఁ డనియు, జాటించి చెప్పి, యెక్కడను ఎవ్వఁడును సర్వశక్తుఁ డని చెప్పఁబడు విష్ణునిఁ బూజింపఁ గూడదనియు, ఆయన్నిపూజలును దనకొక్కనికే చేయవలయు ననియు, గతినమైన యుత్తరువు లిచ్చెను.

ఆహారణ్యకశిపునకు ప్రహ్లాదుఁ డను నొకకుమారుఁడు గలఁడు. అతఁడు శైశవము నుండియు భగవద్భక్తుఁడై యుండుట తటస్థించెనుగాన, నతిబాల్యమునందే భక్తిసూచన లతఁడగపఱచుచుండెను. దైత్యరాజగుతండ్రి యవిగనిపట్టి, యేయనర్థమును దాఁ బ్రపంచమునుండి తొలఁగింపఁదలఁచు కొన్నాఁడో, అది తనకుటుంబములోనే యావిర్భవించి యభివృద్ధి మొందు నని భయపడి, చండుఁడు అమూర్కుఁడు అను నతికఠినశిక్షకులగు నిరువురు గురువులకుఁ దనకొడుకు నప్పగించి —విష్ణునామము సైతము ప్రహ్లాదుని విననీయఁగూడదు—అని చండశాసనములు చేసెను. అంతట నుపాధ్యాయులతనిని దమయింటికిఁ గొనిపోయి, నవయస్కు లగునితరబాలకులతోఁ జదివింపఁజొచ్చిరి. కాని ప్రహ్లాదబాలకుఁడు పుష్కలములు తెలిచి పాఠములు చదువుకొనుటకుమాటుగా, విష్ణు నెల్లుభజింపవలెనో యితరబాలుర కుపదేశించుటలో కాల

మంతయు వివిధయోగపటచేను. అది గనుగొని, చండశా
సనుఁ డగుహిరణ్యకశిపునకుఁ గోపము వచ్చుననుభయముచే
గురువులు వడఁకుచు, అట్టిబోధనములు గావింపకుండ బిడ్డను
మరలించుటకుఁ దమయావచ్చుక్తియు నుపయోగించి ప్రయ
త్నించిరి. ప్రయత్నించిననేమి? తనయుచ్చాస్వసనిశ్వాసము
లాఁపుకొనుట యెంతయసాధ్యమో, విష్ణుసేవయు విష్ణుశక్తు
పదేశములును మానుకొనుట ప్రహ్లాదున కంతయసాధ్య
మయ్యెను. తమయందు దోషము లేదనిపించుకొనుటకు,
వెంటనేగురువులు రాజానందకువెల్లి, తావిష్ణువును బూజించు
టయేకాక ప్రహ్లాదుఁడు విష్ణుభక్తి నుపదేశించి యితరబాలుర
నందఱనుగూడఁ జెఱపివేయుచున్నాఁ డను భీకరవార్త విన్న
వించుకొనిరి

రాజామాటలువిని మహాకోపభరితమనస్కుడై, బా
లుని తనకడకు రావించి, మృదువచనములతో నతని విష్ణు
భక్తి విముఖుని జేయఁ బ్రయత్నించి, ప్రభువైన తానొక్కఁడే
పూజార్హుఁ డగుభగవంతుఁ డని బోధించెను. చేసినబోధన
మంతయు నిష్ప్రయోజన మయ్యెను. “నాయనా! సర్వాం
తర్యామియు సర్వప్రపంచాధిపతీయు నగు విష్ణు వొక్కఁడే
పూజార్హుఁడు; ఏలన, రాజువైన నీవుసైతము ఆయన కృపా
మహిమ చేతనే ససింహాసనము నలుపుకొనఁజాలియున్నావు”
అని బోధించు నొక్కొక్క పెమ్మసారులు చెప్పెను.

అందులకు రాజపరిమితమైనకోపముచే మండిపడుచుఁ దక్ష
 ణమే యీకుట్టవానిని సంహరింపుఁ డని యాజ్ఞాపించెను.
 అంతట దైత్యులారాకాలకుని బాకులతోఁబొడిచిరి; కాని,
 ప్రహ్లాదునిచిత్తము విష్ణువునందు లగ్నమైయుండుటచేత బాకు
 పోట్లబాధ యతని కేమియు నంటలేదు.

తండ్రి యదిగాంచి యతిభీతుఁ డయ్యెను; అయినను
 చెంటనే దైత్యప్రకృతి కనుగుణము లైనక్రూరమనోవికార
 ములు జనించుటచే, బాలకుని దోరించుటకు నానాపరమదు
 ష్టోపాయములును పన్నెను. అతనిని ఏనుఁగుకాలిక్రిందఁబెట్టి
 త్రొక్కింపుఁ డని యానతిచ్చెను; కాని కుపితగజము కాలికి
 ప్రహ్లాదునికోమలశరీర మొక పెద్ద అయోమయవిగ్రహ
 మయ్యెను; కనుక ఆప్రయత్నము గూడ నిష్ఫల మయ్యెను.
 తరువాత రాజతనికి భృగుపాతదండనము విధించెను; ఉన్నత
 పర్వత శిఖరమునుండి బాలకుని క్రిందికిఁ బడఁద్రోసిరి. త్రొక్కి
 ననేమి ? ప్రహ్లాదుని హృదయమందు వెలుఁగుచు వీష్ణు వుండు
 టచే, పూవు పూరిపై నెట్లుపడునో యతఁ డవనిపై నంతనిరపా
 యముగాఁ బడెను. పిమ్మట విషము మింగించినాఁడు,
 అగ్నిలోఁ ద్రోయించినాఁడు, నూతిలోఁ బడవేయించినాఁడు,
 పస్తుపెట్టినాఁడు, మంత్రప్రేషిత మహాశక్తులపాలు చేసినాఁడు,
 ఇతరసాధనము లెన్నెన్నియో నొకటి తరువాత నొకటిప్రయో
 గించినాఁడు—అన్నియు వ్యర్థములైపోయెను; అందొకటియు

నతని కించుకంతహానియైనను జేయలేకపోయెను. ఎందుచేత ?
అతని నిర్మలహృదయములో శ్రీమహావిష్ణువు నలకొనియుండు
టచేత !

తుట్టతుదకు రా జొకయమోఘ దుర్దండనము విధిం
చెను:—పాతాళలోకమునుండి రప్పించిన పెద్దపాములతో
బాలకుని బంధించి, సముద్రముయొక్క యడుగునఁ బడవేసి,
మీఁదఁ జెద్దపెద్దపర్వతము లొకదానిపై నొకటి పేర్చి యట్టే
పెట్టుఁడు; వెంటనే కాకపోయినను, కాలక్రమమున వాఁడు
చచ్చును—అని యాజ్ఞాపించెను. అప్రకారము చేసినప్పటికిని
ప్రహ్లాదుఁడు భయపడక “ సర్వాంగసుందరా ! అఖిలలోకా
ధినాథా ! విష్ణుదేవా ! సదా నీకు నా సాష్టాంగనమస్కార
ములు ! ” అని ధ్యానించుకొనుచుండుటచే, విష్ణువు చెంతను
న్నట్లే, తనయాత్మలోఁ దూటి కూతుమండినట్లే, యతని కగ
పడెను; అంతియకాక తాదాత్మ్యము నొంది తా విష్ణువేయై,
సర్వత్ర తా నుండి, సర్వము తానే యైనట్లుకూడఁ దోచెను.

అమహత్తమ మైన యాత్మానుభవము కలుగఁగానే
నాగబంధములన్నియుఁ దెగిపోయినవి; పర్వతరాసులు పొడి
పొడియై పడిపోయినవి; సముద్రము లేచి, యఋమాత్రము
కందకుండ నతని నలలపై కెత్తి తెచ్చి నమ్మదిగా నొడ్డునఁ
బెట్టెను. అప్పు, డాస్థితిలో, ప్రహ్లాదుఁడు తాను దైత్యుఁ
డన్నమాటయుఁ దా మర్త్యశరీరుఁ డన్నమాటయుఁగూడ మఱి

జిపోయెను. “సర్వప్రపంచము నేనే! సర్వప్రపంచశక్తులును నాలోనుండియే పుట్టివున్నవి; నాలోకి ముగ్ధులైన బాధింపఁగలవస్తు వేదియులేదు; నేనే సర్వప్రపంచాధిపతిని” అనుకొనునట్టి యనిర్వాచ్యమైన యుత్పాదకధన మతనికిఁ గలిగెను. ఆయుఖండబ్రహ్మనందానుభూతితోఁగల గొంతనే పునఁ పిన్ముటఁదా నొకశరీరధారి, తాను ప్రహ్లాదుఁడు—అను స్మృతి క్రిమముగా రాఁదొడఁగెను. శరీరస్మృతి మరలఁ గలిగినవెంటనే, లోపలను బైని భగవంతుఁడు వ్యాపించి యున్నట్లును, సర్వము విష్ణుమయ మైనట్లును అతని కగపడెను.

తనశత్రు వగు విష్ణుదేవునియెడల సంపూర్ణభక్తి గల చిన్ని కొడుకును సంహరించుట కుపయోగించిన చారుణసాధనములన్నియు విఫలములగుటచూచి, హిరణ్యకశిపుఁడు భయకంపితఁడై యేమిచేయుటకును దోషకయుండెను. రాజు తనయుని దనయెదుటికి మరల రిప్పించి, బుజ్జగించి, తనమాట వినుమని సామవాక్యములతో, మఱియొకమాట బోధించెను. తాని ప్రహ్లాదుఁడు వెనుక నిచ్చిన జవాబే యిప్పుడును ఇచ్చెను. వయోవిద్యలు వచ్చుకొలఁదిని, ఈబాల్యచాపల్యమంతయు, ఈమంకుతన మంతయు, బోవు ననుభ్రాంతితో, రాజనీతియు రాజధర్మములును ఉపదేశింపుఁ డనిచెప్పి, మరల నతనినిచండామార్కుల కొప్పగించెను. వారి యుపదేశములు ప్రహ్లాదనకు రుచింపకపోవుటచేత, నతఁడు సహ

శ్వాయులకు చిష్ణుభక్తిమార్గముఁ గఱపుచు కాలముఁ గడపెను.

అది యతనితండ్రి విని, క్రోధోన్మాదరౌద్రముఁ దీయై పిల్లవానిఁ బిలిచి, యనరానిమాటలతో విష్ణుదేవుని మాపించి “ నిన్నుఁ జంపెద ” నని భయపెట్టెను. దానికి బదులు ప్రహ్లాదుఁడు యథాపూర్వముగా, విష్ణుఁడే సర్వప్రపంచమునకుఁ బ్రభుఁ డనియు, ఆయన తూద్యంతరహితుఁ డును సర్వవ్యాపియు సర్వశక్తుఁడును అనియు, గావున ఆయనయొక్కఁడే పూజింపఁదగినవాఁ డనియు, మరలఁ జెప్పెను. అమాటలవలనఁ గలిగిన కోపోద్రేక మాపుకొనలేక యొక సింహగర్జనము చేసి “ ఓరీ ! దుష్టబాలకా ! నీవిష్ణువు గిష్ణువు సర్వవ్యాపకుఁ డైనభగవంతుఁ డేయగునడల, ఆస్తంభములో లేఁడేమి ? ” యని యటనుండు నొకస్తంభముఁ జూపి పలికెను. “ లేకేమి నాయనా ! ఉన్నాఁ ” డని ప్రహ్లాదుఁడు సవినయముగ జవాబు చెప్పెను. “ ఉన్నచో నిన్నుఁ గాచుకొను మని చెప్పకొనుము; ఈకత్తితో నిన్నిప్పుడే చంపెదను ” అని రాజు, చేత నొకకత్తిఁ బట్టుకొని పరుగుపరుగునఁ బ్రహ్లాదునిమీఁదికిఁ బోయి దానితో స్తంభముపై నొకభయంకరమైనప్రేటు వేసెను. తత్క్షణమే యుటుమువంటి యొకపెద్దబొబ్బ వినఁబడెను; సగము నరశరీరము సగము సింహదేహము గల భీకరస్పృహసంహరూపముతో విష్ణు హస్తం

భముఁ బగుల్చుకొని పైకి వచ్చి ప్రత్యక్షమయ్యెను. అది చూచి యాకస్మికభయగ్రస్తులై, దైత్యులందఱు, నల్లెసలకుఁ జెల్లాచెదరై పాటిపోయిరి; హిరణ్యకశిపుఁడుమాత్రము నిలఁ బడి చావు సరకు సేయక సాహసించి ఆయనతో నెంతోసే పత్యుగ్రయుద్ధము చేసి, తుదకు నిర్జితుడై హతుఁడయ్యెను.

అంతట దేవతలు దివినుండి దిగివచ్చి విష్ణువును స్తుతించిరి; ప్రహ్లాదుఁడుకూడ ఆయనపాదములపైఁ బడి పరమభక్తి భరితములై ప్రశస్తములైన ప్రార్థనలు గావించెను. అంతట “ప్రహ్లాదా ! నీకుఁగావలయున దేదియైనను అడుగుము ! నీవు నాముద్దుబిడ్డవుగావున నీకభీష్టమైన దెదియైనను గోరు మిచ్చెదను ” అని భగవంతుఁడు పలికెను. “ మహాప్రభూ ! నిన్ను దర్శించి ధన్యుఁడ నైననాకు నింకేమికావలయును ? తండ్రి ! దయయుంచి నాకు విషయసుఖలోభముఁ బుట్టింపకుము. భూలోక సౌఖ్యములును స్వర్గసుఖములును నా కక్కఱలేదు.” అని భక్త్యుదేకప్రతిరుద్ధకంతుడై ప్రహ్లాదుఁడు పలుక లేక పలుక లేక పలికెను. “ అయినప్పటికిని, బిడ్డా ! నీ వేదేని యడుగక తప్పదు. ” అను భగవద్వాణి మరల వినఁబడెను. ప్రహ్లాదుఁ డిట్లు ప్రార్థించెను:—“ ప్రభూ ! పామరులకుఁ బ్రాపంచవిషయములపై నెట్టిప్రబలప్రీతి యుండునో నీపై నా కట్టితీవ్ర వాంఛ యుండునట్లు గ్రహింపుము ! ప్రతిఫలాపేక్ష యిందు

కయు లేకుండఁ గేవలప్రేమార్థమే, నీపై నా కట్టిగాఢప్రేమ
యుండునట్లునుగ్రహింపుము.”

అంతట భగవంతుఁ డిట్లు పల్కెను:—“నాయం
దత్యంతభక్తిగలవా రైహికానందములుగాని యాముష్మికా
నందములుగాని కోరుకొనరు; ఆమాట నిజమే ! కాని నాయా
జ్ఞప్రకారము నీ విట్లు చేయుము—ఈకల్పాంతమువఱకుఁ బ్రా
పంచసుఖములనుభవింపుము, నాపై నీమనసు స్థిరముగానిల్చి
పుణ్యకర్మములు చేయుము—ఆప్రకారము ప్రవర్తించినచో
యుక్తకాలమున, దేహత్యాగముచేసి, సాయుజ్యముక్తిద్వార
మున నన్నుఁ దప్పక ప్రాపింతువు.” ఇట్లు ప్రహ్లాదుని దీవించి
విష్ణుదేవుఁ డరితర్హితుఁ డయ్యెను. బ్రహ్మాదిదేవతలందఱుఁ
బ్రహ్లాదుని పట్టాభిషిక్తునిఁజేసి దైత్యసింహాసన మెక్కించి
మరల వారి వారి లోకములకుఁ జనిరి.

శ్రీరామా !

క్రీడాలు
తప్పే వ్యవహారములు.

సంఖ్య.	పాఠము.	తప్ప.	సరియైనది.
5	14	కరల	కరల
6	2	నివళ	నివళ
6	1	శక్తు	శక్తు
23	6	ప్రశంస	ప్రశంస
28	5	యన	యన
35	21	చినక	చినక
38	8	చప్ప.	చప్ప.
41	16	మూర్తి	మూర్తి
54	2	మచ్చ	మచ్చ
57	13	కాంత	కాంత
67	6	యైనను	యైనను
86	1	మర్యాద	మర్యాద
89	4	భవ	భవ
92	18	సుఖము	సుఖము
96	18	శక్తి	శక్తి
102	11	అగ్రము	అగ్రము

Copies can be had of:—

The Author,

PITHAPURAM,

East Godavari Dt.

13744